

Bygdeforskning

Kirsti Kværnum

Omstridte landskap

Stedstilhørighet og endring på Sotra

Rapport 8/2012

ISSN 1503-2035

Norsk senter for bygdeforskning
Universitetsenteret Dragvoll
N-7491 Trondheim

Telefon: +47 73 59 17 29
Epost: post@bygdeforskning.no

Rapport 8/2012

Utgivelsesår: 2012

Antall sider: 102

ISSN 1503-2035

Tittel: Omstridte landskap. Stedstilhørighet og endring på Sotra
Forfatter: Kirsti Kværnum
Utgiver: Norsk senter for bygdeforskning
Utgiversted: Trondheim

Oppdragsgiver: Norges forskningsråd

Kort sammendrag

Rapporten er et opptrykk av en masteroppgave i sosialantropologi ved Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU) i Trondheim. Rapporten tar utgangspunkt i stedsutviklingsprosesser på Sotra, et øyrike vest for Bergen bestående av kommunene Fjell, Sund og Øygarden. Hele regionen har hatt stor tilflytting siden den fikk fastlandsforbindelse på starten av 1970-tallet. Særlig har Straume, som er kommunesentrum i Fjell kommune, opplevd stor endring de siste årene. Bygging av boligblokker har her blitt møtt med stor engasjement blant lokalbefolkningen. Jeg har sett på hvordan ulike personer og grupper oppfatter og forholder seg til sted og stedstilhørighet, slik det kommer til uttrykk gjennom uttalelser, beskrivelser, synspunkter, argumenter og diskusjoner. I den sammenheng har jeg sett på hvordan en rekke begreper som natur, utvikling, demokrati, det som var «før», det personlige stedet, det urbane og rurale, benyttes i ulike kontekster og slik gis forskjellig mening ut fra ulike perspektiver.

Stikkord

Stedstilhørighet, identitet, endring, urbanisering, klassifisering.

Trykk: Fagtrykk Trondheim AS

Forsidebilde: prospekt for Ankerhagen

<http://www.sartorholding.no/files/prospekt/12.pdf>

Forord

Rapporten er et opptrykk av en masteroppgave i sosialantropologi ved Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU) i Trondheim. Dette arbeidet startet i 2010 med undervisning ved NTNU. I 2011, når feltarbeidet var igang og tematikken gradvis ble tydeligere for meg tok jeg kontakt med Norsk senter for bygdeforskning for et mulig samarbeid. Jeg ble raskt knyttet til fagmiljøet der og fikk plass på studentkontere deres. Med dette ble jeg en del av en arbeidsplass med høy kompetanse på det jeg skrev om, jeg fikk mye ekstra veiledning og hadde alltid en dør å banke på når jeg møtte på problemer under arbeidet. Dette var til stor hjelp for meg. Av bydeforskerene vil jeg særlig takke antropolog Gro Follo for god hjelp og oppfølging.

Jeg vil også rette en stor takk til Per Arne Kværnum, Andreas Kværnum, Anne-May Karoline Guttormsen og Lars Eivind Håve for hjelp med språkvask. Takk til øvrig familie og venner for idémyldring, oppmuntring og gode samtaler. Sist, men ikke minst, vil jeg rette en stor takk til alle de menneskene jeg har møtt i løpet av feltarbeidet, som har snakket med meg og gitt meg av sin tid og sitt engasjement.

Jeg har fått mye hjelp i denne prosessen, men er alene ansvarlig for innholdet i rapporten.

Kirsti Kværnum
Trondheim, august 2012

Sammendrag

Rapporten tar utgangspunkt i stedsutviklingsprosesser på Sotra, et øyrike vest for Bergen bestående av kommunene Fjell, Sund og Øygarden. Hele regionen har hatt stor tilflytting siden den fikk fastlandsforbindelse på starten av 1970-tallet. Jeg har sett på hvordan ulike personer og grupper oppfatter og forholder seg til sted og steds-tilhørighet, slik det kommer til uttrykk gjennom uttalelser, beskrivelser, synspunkter, argumenter og diskusjoner. I den sammenheng har jeg sett på hvordan en rekke begreper som *natur*, *utvikling*, *demokrati*, det som var «før», det *personlige stedet*, det *urbane* og *rurale*, benyttes i ulike kontekster og slik gis forskjellig mening ut fra ulike perspektiver.

Etter å ha introdusert teoretiske begreper, kommer et bakgrunnskapittel der den historiske og geografisk rammen så vel som kommunale og fylkeskommunale planer, presenteres. I kapittel tre setter jeg leseren inn i de metodiske innfallsvinklene i rapporten. I kapittel fire skriver jeg om urbaniseringen av Straume, som er kommunesentrum i Fjell kommune. Her har en rekke byggeprosjekter satt sinnene i kok hos deler av lokalbefolkningen, særlig byggingen av en høyblokk. De ser ut til å mene at en blokk, som de ser på som et urbant element, ikke hører hjemme på Straume; de vil heller ha det slik det var *før*. Mary Douglas sitt begrep «matter out of place», symboler som forhandlingsarena og det urbane og rurale som konstituerende hverandre, er teoretiske rammeverk jeg tar i bruk for å beskrive og analysere denne prosessen i kapittel fire.

I kapittel fem beveger jeg meg lenger ut i bygdene på Sotra i det jeg skriver om «det personlige stedet», eller som det heller viser seg å være: det personliggjørte stedet. Med dette menes grender og bygder med stor grad av gjennomsiktighet og annet bygdepreg. Informanter her forteller om at egen historie knyttet til stedet er en bidragsyter til å oppleve stedet som personlig. Også nærhet til natur trekkes fram som viktige elementer. I kapittel seks vender jeg blikket tilbake til Straume sentrum, med fokus på samfunnsdebatten omkring endringene på Straume. Her viser jeg at flere begreper som *utvikling* og *demokrati* blir ilagt ulik mening fra forskjellige hold. Jeg bruker Bringslid sine begreper om det overlokale versus stuedørspolitik for å belyse denne samfunnsdebatten. I kapittel sju avslutter jeg med å foreslå at personliggjøring av stedet, ved å knytte sin egen historie til det, likeså vel kan skje på rurale som urbane steder. Hvordan dette blir gjort når Straume sentrum muligens blir en by i framtiden, kan bli spennende å følge.

English summary

This report is based on the massive local development processes on Sotra, a group of islands west of Bergen, consisting of municipalities Fjell, Sund and Øygarden. The whole region has had a large increase in population since it was connected to the mainland at the beginning of the 1970s. I have looked at how different individuals and groups perceive and relate to place and place-based identity, as expressed through statements, descriptions, views, arguments and discussions. In that context, I have seen how a number of concepts such as *nature*, *development*, *democracy*, what was “*before*”, *personalized places*, *urban* and *rural*, are used in different contexts and to be given a different meaning from different perspectives.

After introducing theoretical concepts, I present the historical and geographical background of the region. In chapter three I will discuss the methodological approaches I use in the report. In chapter four, I write about the urbanization of Straume, which is the administrative center of the municipality of Fjell. Here a number of construction and development projects have created great debate among parts of the local population, especially has the construction of a tower block created strong reactions. A block, which they see as an urban element, does not belong on Straume, they'd rather have it the way it was “before». Mary Douglas's concept of “matter out of place”, symbols used as a negotiating arena and the urban and rural as constituted each other, are theoretical framework I will use to describe and analyze this process in chapter four.

In chapter five I move the focus further out in the villages of Sotra when I write about the “personalized places”. This means hamlets and villages with a high degree of transparency and “a rural feeling” to it. People I meet here tell me how their own history is attached to the place. This is a contributor to an experience of a personal place. Also, closeness to nature is emphasized as important elements. In chapter six I turn the attention back to Straume, focusing on societal debate around changes at Straume. I show that several concepts, as development and democracy are given different meanings and contents from different sources. In chapter seven I will round off by suggesting that personalizing a place, by relating their own story to it, just as well may happen in rural as urban areas. How this is done when Straume center possibly will become a city in the future, will be exciting to follow.

Innhold

Forord	3
Sammendrag	5
Englisk summary	7
Innhold	9
1. Introduksjon	11
1.1 Teoretiske perspektiver	12
1.2 Stedet	12
1.3 «Matter out of place» - klassifisering	15
1.4 Symboler	17
1.5 Avslutning	18
2. Bakgrunn	19
2.1 2.1 Sotra	19
2.2 Fjell kommune	23
2.3 Avslutning	30
3. Metode	31
3.1 Det mytologiske feltarbeidet (med kunnskapsreformen som hamskifte)	32
3.2 Andre måter å gjøre feltarbeid på	36
3.3 Andre elementer	42
3.4 Avslutning	43
4. Oppfatninger som stedsutvikling	45
4.1 Ønsket utvikling	45
4.2 Byggeprosjekter	46
4.3 Bevar Straume – motstand mot urban utbygging	48
4.4 Symbolske forhandlingsarenaer	55
4.5 Avslutning	57

5. Grendene – det personlige stedet	61
5.1 Det personlige stedet	61
5.2 Nærhet til naturen – å sanse naturen	66
5.3 Personlige sted, en prosess i endring? Å personliggjøre et sted	69
5.4. Avslutning	71
 6. Samfunnsdebatt – kampen om begrepene	 73
6.1 Begreper som brukes på begge sider	73
6.2 En trussel for demokratiet?	76
6.3 Makt og avmakt – demokrati eller ikke?	81
6.4 Avslutning	85
 7. Avsluttende tanker	 87
7.1 Endringen - Mot en urban framtid på Straume	87
7.2 Personliggjøring av stedet	88
7.3 Samfunnsdebatt - Det moderne og utvikling	89
7.4 Avsluttende tanker	89
 Litteraturliste	 91
Appendiks A	97
Appendiks B	99
Appendiks C	101

1. Introduksjon

Om du risser en strek i sanden og sier at *her* er noe annet enn *der*, så er det i bunn og grunn en avgrensing av rommet. Ved å avgrense rommet blir akkurat denne delen av det til et sted. Ved en felles enighet fra flere om at dette er et sted, vil en mer formell eller kollektiv forståelse av stedet komme fram. Denne kollektive forståelsen kan imidlertid variere, så et sted kan med andre ord være flyktig. Hos eksempelvis nomadiske bosetninger kan stedets grenser være tidsbestemte og flyktige. Men et sted kan også være fast, som innenfor en kommunegrense (Thuén 2003: 11). Stedet er altså ikke en statisk enhet. I den kollektive oppfatninga om hva et sted er kan det foregå en stadig diskusjon om hva stedet er og skal være.

«Kommunestyret i Fjell vedtok på torsdag at Straume skal utviklast til ein by. Det som i dag er eit stor handlesenter i midten av ein trafikkmaskin, med parkeringsplassar i alle endar, skal ifølgje planen bli ein levande by» (Vestnytt 18.6.2011: 4).

Straume er i dag et tettsted i Fjell kommune, og slik Vestnytt framstiller det kan det nesten se ut som om en by kan bli til med et klubbeslag i et kommunestyre. Prosessen er nok mer komplisert enn som så, og det er Vestnytt og kommunen også klar over, men dette markerer på et interessant vis en milepæl i en lang prosess på Straume som fortsatt har et langt lerret å bleke i framtiden. Urbanisering er en generell trend i Norge og verden for øvrig. Slik kan prosessene på Straume og omland sees i et større spenningsfelt. Mitt utsnitt på kartet og avgrensing geografisk, er Sotra, for det som skjer her er en katapult for å forstå et samfunn i endring.

Jo mer som skjer i området av endring, jo viktigere blir stedet som et tyngdepunkt i folks identitet og oppfatning om seg selv (Thuén 2003:12). Slik sett er det nærliggende å anta at når Straume skal utvikles til en by så vil det sette i gang en hel del indre prosesser i tillegg til byggingen av bygninger. Disse fysiske endringene som bygging av blokker, endrer også folks oppfatning av stedet, og dette har ringvirkninger langt utover Straume til Sotra som region. Med urbaniseringer på Straume som utgangspunkt, vil jeg derfor se på hvordan folk forholder seg til stedet og hjemplassen sin også i grendene og bygdene utover Sotra. Er det slik at de store endringene på Straume gjør noe med hvilke kvaliteter ved stedet og hjemplassen mennesker trykker til sitt bryst, både i Straume og i grender og bygder utover Sotra? Med dette i mente vil jeg i denne rapporten se på hvordan ulike personer og grupper oppfatter og forholder seg til sted og stedstilhørighet, slik det kommer til uttrykk gjennom uttalelser, beskrivelser, synspunkter, argumenter og diskusjoner. Som ledd i disse prosessene vil jeg se på

hvordan en rekke begreper som natur, utvikling, demokrati, det som var «før», det personlige stedet, det urbane og rurale, settes i ulike kontekster og slik gis forskjellig mening.

Denne rapporten består av sju kapitler. I første kapittel vil jeg vise hvilken teoretisk forståelse av sted, symboler og klassifisering jeg vil videreføre i oppaven. Jeg vil redegjøre for en antropologisk tenkemåte omkring dette og sette leseren inn i denne tankerekken. Kapittel to er et bakgrunnskapittel som redegjør for hvilket *sted* dette dreier seg om. Kapitlet vil trekke opp historiske perspektiver og prøve å gi leseren et bilde av hvor dette utspiller seg. I kapittel tre viser jeg hvordan jeg fikk tak i den empirien som rapporten er basert på, det er altså et kapittel om metodiske tilnærminger til felten. Kapittel fire går direkte inn i lokale strategier for å forholde seg til urbane endringer, og oppfatninger om stedsutvikling. Jeg vil her vise til en rekke urbane byggeprosjekter og se på hvordan de har blitt møtt av deler av befolkningen på Straume. I kapittel fem dykker jeg ned i rurale forestillinger og lensler, i det det geografiske fokuset forlater Straume og jeg beveger meg lenger utover Sotra. Jeg vil her fokusere på hvilke prosesser som ligger til grunn for personliggjøring av steder. I kapittel seks vil jeg se på de ulike måter å diskutere, og framgangsmåter for å forholde seg til endring, og hvordan en rekke begreper som *demokrati* og *tilhørighet* blir brukt på begge sider av diskusjonen for og imot endringen på Straume, men hvordan innholdet i ordene defineres på ulike vis. Kapittel sju konkluderer og er en avsluttende del.

1.1 Teoretiske perspektiver

Denne delen tar for seg det teoretiske rammeverket i rapporten. Jeg vil ta for meg de mest sentrale begrepene og teoriene jeg vil bruke videre i rapporten. Jeg vil slik vise hva jeg legger i en rekke teoretiske begreper og hvordan jeg vil bruke dem. Dette er ikke en full innføring i all teori jeg vil benytte i rapporten, men en gjennomgang av de gjennomgående, viktige teorier som utgjør rammeverket.

1.2 Stedet

Stedet er mer enn bare en geografisk enhet, eller en fysisk avgrensning i rommet. Stedet har også mennesker knyttet til seg, og hvordan man gjør dette er med på å etablere identiteter. Grensesetting i det geografiske rommet er med på å skape orden i det sosiale landskapet, samt skape tilhørighet og differensiering mellom ulike grupper. Ved at stedet også har et navn så blir det ytterligere en enhet som har noe eget ved seg. Det er ikke bare et sted, men *det* stedet ved at det får et egnenavn (Thuen 2003: 11-12). Når stedet i tillegg er i menneskers bevissthet og det knyttes til menneskenes erfaringer, historie og opplevelse, blir et område ytterligere oppfattet som et sted (Anderson 1998: 23).

Stedstilhørighet baserer seg blant annet på at en gruppe mennesker har en felles tilhørighet til et sted, og at man tenker at disse menneskene har noe til felles (Thuen

2003: 12). Dette trenger ikke å dreie seg om en reell likhet, men er en likhet som oppstår identitetsmessig i forhold til de *andre* man sammenligner seg med. Det er ved å markere likhet til sine egne og forskjell til noen andre at en identitet oppstår, likheten eller forskjellen innad er ikke nødvendigvis mest relevant for identitetsbyggingen (Jenkins 2008). Større press fra utsiden, eller større differensiering innad, kan gjøre at det oppstår sterkere bånd til stedet, og ønske om å vise tilhørighet til stedet øker (Thuen 2003: 12). Dette kan for eksempel dreie seg om urbaniseringsprosesser, som jeg skal vise til i rapporten.

«[...]det er en dialektisk relasjon mellom hvordan sted kommuniseres og mening (re-) etableres. Steder kommuniseres og inngår i narrativer som igjen inngår i (re-) konstruksjon av steder» (Norbye 2009: 57-58).

Slik er det å ta tak i historier og oppfatninger om stedet også å se på hvordan et sted etableres og dannes. Altså vil jeg se samtalen og narrative om stedet som en del av *produksjon* av stedet.

Sotra består av flere øyer. «Øyer er diskontinuiteter i rommet fra naturens side, deres eksistens er definert av kontrasten mellom land og hav» (Thuen 2003: 16). Ei øy er altså avgrenset fra annet land med havet og er derfor en tydelig enhet i seg selv. Det finnes altså en tydelig avgrensing, og et sted trer lettere fram. Men ifølge Hoem (2003) kan det for øyfolk være *sjøreisen* like mye som stedet i seg selv man knytter seg opp til. En øy trenger ikke være en lukket enhet, men et sted med stor flyt og tilhørighet knyttet opp mot sosial tilhørighet i forhold til det som er opportunt her og nå (Hoem 2003). Dette er et perspektiv jeg vil ta med meg inn når jeg senere i rapporten diskuterer urbanisering på Sotra, eksempelvis opp mot Sotrabrua.

Historie og sted

Stedet er også en nøkkel for kollektiv hukommelse. Det er nettopp opp mot stedet at man har en felles erindring om det som var *før*. Ved å knytte hukommelsen opp mot stedet man har felles, vil man få en kollektiv hukommelse. I denne sammenhengen blir gater, hus, utsikt og landskap metonymer for en hel verden av kollektive, stedsbundne, identitetsmessige erindringer (Thuen 2003: 13). Dette vil jeg trekke opp mot kapittel fem der jeg skriver om en rekke kvinner jeg har intervjuet sine kollektive oppfatninger om hjemstedene sine.

Stedet kan sees som en historiebok der folk, via gjenstander eller kjennemerker i naturen, har en «huskeregle» for sine egne liv. Vi fyller slik stedet med våre liv, stedet og vår egne liv smelter sammen (Anderson 1998: 21). Eller som Anderson selv formulerer det: «Stedene kroppsliggjør menneskenes liv og historie» (Anderson 1998: 31). Ved at erindring er knyttet til enkelte gjenstander kan noe som sees på som trivielle småting fra utsiden, ha stor betydning for de som er en del av denne kollektive hukommelsen og identitetstilskrivningen basert på disse gjenstandene eller stedene.

Den kulturelle prosessen med å knytte folks historie til stedet, kan sees på som en måte å kople sammen tid og sted (Rudie 2010: 126). Stedet er det som knytter tid og sted sammen. Eksempelvis kan man lese stier som merker etter menneskers bevegelse i tid (Anderson 1998: 24). Oppfattelsen av *før* og *nå* er nært knyttet sammen ved at det som skjer nå forstås i lyset av erfaringen av det som var før, og motsatt (Rudie 2010: 127). Slik er ikke historien noe statisk «som har skjedd», men skjer nå ved at måten vi husker den på er nært knyttet til hvor vi befinner oss nå. Eller for å si det på en annen måte, hvor vi er nå har mye å si for hva vi husker *før* som, og hva som trekkes fram og gjøres relevant av det som var *før*. I konstruksjonen av det som var er det altså ikke nødvendigvis snakk om hvordan det faktisk var, men slik det huskes nå som en del av noens erfaring (Rudie 2010: 128).

Det å sanse naturen

Nordmenn og norsk kultur har et nært forhold til natur (Gullestad 1992, Witoszek 1998). Med natur mener jeg både den ytre, eksterne naturen, og den indre kroppslige forestillingen om natur og lokalitet (Norbye 2009: 58).

«Hvis man med «stedsans» mener sansning på samme vis som en slik «luktesans», kan stedsans på den ene siden forstås som det å sanse noe for så å assosiere det med et sted, eller motsatt: å assosiere stedet med bestemte sanseintrykk» (Anderson 1998: 21).

Nettopp dette opplagte faktum, at det er sansene man opplever naturen gjennom vil jeg ta tak i og dvele litt ved. Synssansen er her sentral siden det er med den man kan *se den vakre naturen*. Nettopp det er noe som kommer igjen og igjen i min empiri, gleden over å kunne skue utover naturen. Dette er noe så å si alle bygder i Norge er stolte av, sin egen vakre natur (Follo & Villa 2010: 125). Det er altså snakk om en vanlig oppfatning i Norge at folk er stolt av, og mener naturen er flott, på akkurat sitt sted.

Andre måter å sanse naturen på er å *høre* på den, i min empiri da gjerne med fokus på stillheten. Jeg vil videre i rapporten vise til at dette ikke nødvendigvis er stillhet i seg selv, men lyder som man forholder seg til som naturlige. At det naturlige oppfattes som det vakreste og det som skaper harmoni, fred og ro har Gullestad (1992) skrevet utfyllende om. Hun skriver at nordmenns forståelse av fred, ro og det naturlige er en nøkkel for å forstå norsk kultur. Dette er komponenter som utgjør en viktig kategori for å skjønne nordmenns forhold til kultur:

«One obvious conclusion is that nature in Norwegian everyday life contexts is a highly valued cultural category. It seems to be more highly valued and denser (but probably not more ambiguous) than culture» (Gullestad 1992: 207).

Nordmenns forhold til både naturen og det naturlige er begge, ifølge Gullestad, viktig men også komplisert. Nettopp derfor blir dette også viktig å ta for seg i rapporten, siden i min empiri blir utviklinga og det urbane i noen tilfeller framstilt som en trussel mot det naturlige.

En annen måte å oppleve naturen på, er *nærheten* til den. Det å kjenne den nær seg, og helst kunne sanse den med hele seg, da gjerne alene, er også omtalt i empirien som rapporten bygger på. Dette utgjør en forståelse av natur som ikke bare handler om uberørt natur, men en kulturell kategori og en kroppsliggjort opplevelse av et sted som gjør at det skaper en udiskutabel forståelse av stedet, gjennom sansene (Rudie 2008: 83).

Det urbane og det rurale stedet

Det rurale stedet er i utgangspunktet et sted som *ikke* er i byen. Det er altså et motsetningsforhold mellom det urbane og det rurale stedet (Haugen & Stræte 2011). I dagligtalen rettes det gjerne ord og konnotasjoner til det rurale, som; landsbygd, distrikt, utkant, bygd og periferi. Det ville for så vidt være greit å bruke disse ordene, og det vil jeg også gjøre i rapporten. Men som Haugen & Stræte påpeker så er ordet *ruralt* med på å strekke opp et analytisk perspektiv og et mer spesifikt forhold til ordet som ikke inneholder alle konnotasjonene som eks. bygd har. På denne måten mener de å gjøre *ruralt* som et komplementært og likeverdig uttrykk til *urban*.

En annen grunn til at jeg vil ha fokus på det rurale er at det har ny aktualitet i min empiri opp mot endringsprosessene jeg vil beskrive. Det man er vant til, det tradisjonelle, rurale og «ekte» er det man vil se på som viktig i møte med endring (Brandth & Haugen 2008). Identitet knyttet mot rurale kvaliteter blir derfor viktig, selv om stedet i realiteten er i gang med å bli urbant. Den rurale identiteten ser ut til å være motstandsdyktig mot urbanisering (ibid.). Derfor blir det rurale et relevant begrep å se på når jeg tar tak i endringsprosessene på Sotra. Urbant og ruralt ser ut til å være informantenes måte å tenke motsetninger på selv om de ikke bruker begrepene spesifikt. Når jeg bruker begrepene vil det da være i et analytisk (etisk) perspektiv basert på denne emiske inndelingen.

Når det kommer til bruk av ordet ruralt så vil jeg bruke dette og sikte til tre momenter: For det første; en geografisk dimensjon, – altså at det rurale er snakk om en territoriell forstand. For det andre; en sosial og kulturell dimensjon, – som eksempelvis tradisjonelle næringsveier og bostedsmønstre. For det tredje; forestillinger, og en sosial konstruksjon av det rurale, – altså hvilke indre bilder man har av det rurale som identitet, livsstil og muligheter (Haugen & Stræte 2011).

1.3 «Matter out of place» - klassifisering

I boka «Rent og urent» skriver Mary Douglas (1997) om klassifisering og adskillelse samt viktigheten av ryddighet; at alt er på rett sted. Dette skaper et system som igjen fører til at man føler man har kontroll på tilværelsen. Det som ikke er på rett sted kan derfor virke forstyrrende, og vil være vanskelig å forholde seg til. Det er ikke nødvendigvis gjenstanden i seg selv «det er noe feil med», men at den er på feil sted. Eksempelvis er ikke sko problematiske i seg selv, men når de er oppe på stuebordet så blir de det. For sko skal ikke være *der*, de har en annen plass i systemet. Douglas mener ut fra dette at skitt er et biprodukt av systemene våre, det er det som er på

feil sted eller ikke har en plass det hører til. Når kategoriene er adskilte og det ikke flyter imellom dem så er det kontroll i tilværelsen, og kategoriene blir en viktig del av tilværelsen. Kategoriene kan bli så stabile at de blir navngitt, som eksempelvis et stedsnavn. Det som imidlertid faller imellom kategoriene vil få en hybrid kvalitet. Det vil være vanskelig å vite hvor man skal plassere dette, det har ikke et sted det hører hjemme i systemet. Slike gjenstander eller fenomener kan ha dette som en nisje, at de jobber i mellom, eller på tvers av kategoriene. Et eksempel Douglas trekker fram er poesi, som med sine hybride kvaliteter blir noe rikere enn annet språk. Det er nettopp i det at poesien er tvetydig at dens rikdom ligger. Denne tvetydige kvaliteten hybrider har er et tverrsnitt i en endringsprosess, skriver Douglas. Det er nettopp anomalier og det hybride som er med på å bryte opp kategorier og skape nye og slik bringer det med seg endring og utvikling. På den andre siden kan hybrider også bli sett på som anomalier som virker forstyrrende og avskrekkende på systemet. Samfunnet har ifølge Douglas en rekke måter å forholde seg til anomalier på, som strekker seg fra retolkning, kontroll over, holde seg unna dem og kalle dem farlige, til å venne seg til eller ufarliggjøre dem ved hjelp av symboler.

Douglas beskriver i sin bok hvor dypt i mennesket klassifisering sitter og hvor forstyrrende det er på et grunnleggende menneskelig nivå når ikke ting er på rett plass. Hun beskriver dette med å fortelle en selvopplevd historie om en gang hun var på toalettet i et gammelt hus. Toalettet var laget ved å bygge om en gang uten å gjøre om på interiøret. Det var fortsatt bilder, bøker og hageredskaper i det rommet selv om det hadde endret funksjon til å være et toalett. Toalettet var i seg selv rent og pertentlig, og Douglas skriver at hun ser seg selv som en som tåler mye rot, men at dette ble vanskelig for henne å forholde seg til. Det ble en *annen type rot*. Dette fikk henne til å se med nye øyne på venner av seg som er mer opptatt av ryddighet enn henne. Hun forsto at det ikke bare handler om å være «prippen», men at smuss ikke er på «rett sted». Altså; om dette toalettet var plassert på et bad, eller slik det var – i en gang, har noe å si for om det oppfattes som uorden og skaper et ubehag hos mennesker. Det å ikke ha rett ting på rett plass skaper en dypere uro. Man kan si at det rokker ved noe i ens habitus og det kan føles som dramatisk på individet (Douglas 1997).

«Habitusbegrepet forholder seg også til hvordan «kultur» internaliseres i individer og naturliggjør deres forståelser og handlinger. Habitusbegrepet retter på denne måten oppmerksomheten mot to samtidige og interagerende prosesser: Individets tilegnelse av den kunnskapen som gjør det i stand til å handle meningsfullt i verden (internalisering av de objektive strukturer), og individets omsetning av denne kunnskapen til praktisk handling (eksternalisering av internaliserte strukturer)» (Wilken 2008: 36) .

Dette sitatet beskriver godt hvordan klassifisering og habitus er knyttet sammen. En viss klassifisering, at noen ting bare skal være på en bestemt plass, blir en del av ens habitus. Hvis dette endres føles det helt feil. «Det kan være en direkte forbindelse mellom for eksempel oppvekst i et bratt terreng og måter å orientere seg på i nye

omgivelser» (Rudie 2008: 83). Internalisering av de romlige oppfatningene settes i system på en slik måte at det blir «det nye naturlige» som man tar med seg ut av denne konteksten. Når man skal orientere seg utenfor konteksten blir det rammeverket man har bygd seg opp det man orienterer seg etter. Visse klassifiseringer kan altså bli så naturliggjort at det blir en del av ens habitus. Dette kan, slik Rudie påpeker det, knyttes til stedet.

1.4 Symboler

I det jeg skriver mer utfyllende om urbaniseringsprosesser på Sotra, vil jeg i stor grad ta tak i byggeprosjektet Ankerhagen (som jeg vil presentere i kapittel fire). Jeg vil argumentere for at Ankerhagen blir gitt stor symbolverdi. Jeg ser det derfor som nødvendig å skrive litt om hvordan jeg vil behandle det teoretiske begrepet *symbol*, altså hvilken tradisjon jeg bruker det i.

Vi mennesker lever i en symbolsk verden og omgir oss med symboler på mange forskjellige måter og på mange forskjellige plan (Bowie 2006: 36). Et symbol kan per definisjon være hva som helst, som kveg blant nuerne (Ortner 2002: 160) eller en sløyfe for å markere sympati med AIDS ofre (Bowie 2006: 36). Forskjellen på tegn og symbol er at et symbol viser til et større konsept enn et tegn. Et tegn kan eksempelvis være at en våt gate er et tegn på at det har regnet, mens et symbol viser til et helt konsept, og vi tolker oss fram til hva konseptet går ut på. Tegnet vil slik direkte lede deg til det det står for, mens symbolet vil være som en katapult for et konsept eller en helhet (Langer 2002: 139-143).

«Et symbol kan være symbol for noe annet, symbol for en konvensjon, eller bærer av en overført, dypere mening» (Woods 2009: 141). Slik er symbolet mer vagt og er mer avhengig av *tolkning*. Hva symbolet står for er noe som er i dialog med «leseren» av symbolet. Slik kan mye av meningen som ligger i et symbol ligge implisitt, og hva man legger i symbolet kan kanskje variere i stor grad. Dette kan til og med variere fra situasjon til situasjon. Slik skaper symboler noe i den som «leser» symbolet. Symbolet genererer altså noe, en form for mening eller i alle fall en merverdi ut over seg selv (Langer 2002: 139-143).

«Fordi de er multivokale, er symboler bærere av forskjellige assosiasjoner, men selv om de bærer med seg forskjellige ideer og assosiasjoner, betyr ikke det at de avdekker dem alle samtidig» (Woods 2009: 144). Symboler kan med andre ord vise til flere ulike konsepter samtidig, som jeg senere vil vise i henhold til høyblokka (kapittel 4.4.3). Symboler er dynamiske (Turner 1974: 25) og det er i møte mellom symbolene og symbolenes publikum at dets mening vil komme fram, og ikke som en universell mening (Bowie 2006: 36). Hva et symbol står for er en diskusjon som kontinuerlig foregår i et samfunn. Gjennom dette vil symbolenes *mening* være i endring (Woods 2009). Slik kan et symbol også fylles med ny mening over tid. «Symbolet gir aktøren mulighet til å koble to verdener sammen slik at de kan oppfattes som deler av samme domene» (Woods 2009: 141). Nettopp dette vil jeg vise til opp mot symboler jeg

diskuterer i rapporten. Dette kan igjen oppfattes som problematisk, jamfør Mary Douglas og viktigheten av at ting holdes separat (som skrevet om tidligere).

Overnevnte momenter er slik jeg vil behandle symboler. Jeg vil se på hva de står for ut over seg selv og hvilken merverdi de skaper ut over seg selv. Jeg vil også se på hvordan de *brukes*. I forståelsen av at et symbol viser til et konsept som er større enn seg selv, så ligger det også en mulighet til at man kan snakke om symbolet, men *egentlig* snakke om konseptet det viser til. Uten at man alltid er enige om akkurat hva symbolet viser til, siden symboler er multivokale og mer komplekse enn tegn.

1.5 Avslutning

Nå som det teoretiske analyseapparatet er på plass og spørsmålene er stilt, vil jeg skrive mer om stedet der jeg gjorde feltarbeid. Neste kapittel en derfor et bakgrunnskapittel der jeg skriver litt om Sotras geografi, historie, befolkning og kommunene der.

2 Bakgrunn

Sotra er som sagt en region som har opplevd store endringer. En kan si at Sotra, som det øyriket det er, gjennomgikk et hamskifte da det ble landfast. Et annet hamskifte ser ut til å være i emning nå. For å komme fram til dette er det viktig å se litt på historien til dette området, samt begrepet *stril*.

I dette kapittelet går jeg altså inn på bakteppet for studien, nærmere bestemt Sotra. Jeg ser særlig begrepet *stril* som relevant å presentere fordi dette er noe som omtales hyppig av mine informanter, ofte da som en kulturell motpol til *uønsket* utvikling. Jeg vil også presentere Fjell kommune sine planer for sitt kommunesentrum Straume, samt andre aktører vi møter videre i rapporten fra lokalt næringsliv. Jeg vil i dette kapittelet nevne lokalt næringslivs rolle i planleggingsfasen av en tenkt utvikling. Jeg vil også skrive om utviklingsprosessene som er i gang ved å vise til disse kommunale planene. Dette er en utvikling som noen i samfunnet motsetter seg. Denne motstanden vil jeg skrive om i senere kapittel og det er derfor greit å vise hvilken utvikling de protesterer mot. Hvor langt i prosessen planen har kommet vil jeg også skrive mer om i kapittel fire.

2.1 Sotra

Jeg har gjort mitt feltarbeid på Sotra, som består av kommunene Fjell, Sund og Øygarden. Fjell er den desidert største kommunen i henhold til folketall og kan vel omtales som storebroren i regionen Sotra. Fjell er også den kommunen som ligger nærmest Bergen. Sotra er altså fellesbetegnelsen på dette området som består av en rekke øyer og ligger vest for Bergen. Selv om Sotra består av tre kommuner, har de et bredt samarbeid på tvers, og bruker i stor grad begrepet Sotra om seg selv, med noen unntak. I kommunestyrene diskuteres også kommunesammenslåing av de tre kommunene. Jeg vil i stor grad behandle Sotra som en enhet, men også snakke om spesifikke bygder. Jeg vil da omtale stedene som «bygder på Sotra» uten å gå mer inn i detalj om det av hensyn til anonymisering av informanter.

Sotra ble knyttet til fastlandet og Bergen kommune ved Sotrabrua som sto ferdig i 1971. Rapportens tyngde vil imidlertid ligge i Fjell kommune, knyttet opp mot utviklinga på Straume som er kommunesentrum. Straume ligger på Lillesotra, som er øya som ligger mellom Sotra og fastlandet (Bergen).

Sotra er en region i vekst med stor tilflytning, særlig Fjell kommune. Etter at Sotrabrua, som bandt Lillesotra sammen med fastlandet ved Bergen, ble åpnet har folketallet i regionen økt betraktelig. Fjell kommune har hatt en massiv vekst i folketallet fra

6798 innbyggere i 1971 (Statistisk årbok 1971: 8) til hele 22 220 innbyggere i 2011 (Statistisk årbok 2011: 81). Sotrabrua kan altså anslås å ha hatt en stor innvirkning på folketallet. Siden man nå kan bo i Fjell kommune og pendle inn til arbeid i Bergen, vil brua ha mye å si for hvem som kan eller vil bosette seg i Fjell. Dette ble det også snakket om «på folkemunne» i løpet av feltarbeidet. Etableringen av CCB¹ på Ågotnes i Fjell kommune i 1973 har også bidratt til en rivende utvikling både økonomisk og i henhold til samferdsel (Fjell kommune [u.å.]).

Også Sund og Øygarden kommuner har hatt stor folkevekst i samme perioden. I 1971 hadde Sund kommune 3110 innbyggere, og Øygarden hadde 2835 (Statistisk årbok 1971: 8). I 2011 hadde innbyggertallet steget til 6 265 i Sund og 4 300 i Øygarden (Statistisk årbok 2011: 81-82). Her ser man også en stor prosentvis befolkningsvekst, men siden det ikke er snakk om så store tall i utgangspunktet, så er det Fjell kommune som har fått den største bølgen av mennesker. Ser vi på den prosentvise befolkningsøkningen kun i de siste 10 årene (fra 2001 til 2011), har det også i denne perioden vært vekst, henholdsvis 19,8 % i Fjell kommune og 20,8 % i Sund kommune. Også Øygarden kommune, med sine 16 % i befolkningsvekst i denne perioden er over 11,3 %, som er snittet for Hordaland fylke (Statistisk årbok 2011: 81-82). For å sette dette i perspektiv opp mot resten av landet så hadde Norge som helhet en befolkningsvekst på 9,3 % i denne perioden, mens Oslo hadde 17,8 (Statistisk årbok 2011: 78). For å oppsummere alle disse tallene så har kommunen på Sotra hatt stor vekst i folketallet både sett i forhold til regionen og/eller nasjonen forøvrig. Den store befolkningsveksten på Sotra var overveiende størst i Fjell kommune de første årene etter 1971, men den har siden jevnet seg ut mellom kommunene.

Strilen og strilelandet

Lennart Fjell (2003) skriver i sin masteroppgave om strilekulturen at de har blitt definert ut fra bergenserne, altså at alle utenfor bygrensen til Bergen var striler. Han trekker også fram at Bergen, i kraft av sin historiske rolle som knutepunkt og handelssentrum i Norden, gav et grunnlag for en god selvtilitt blant bergensere. De ble noen man kunne regne med og fikk slik en definisjonsmakt. Det var de som la premissene for klassetilhørighet, det var fra Bergen man hadde definisjonsmakten til å si at «alle utenfor bygrensen er striler» (Fjell 2003: 27). Fjell skriver videre at det er derfor strilene ble uinteressante i *bergensernes øyne*. Nettopp det at ikke strilen selv, men at de *i byen* er de som har satt strilen til side, tror jeg er med på å forsterke skillene mellom by versus bygd, innenfor versus utenfor.

I løpet av mitt feltarbeid fikk jeg ved flere anledninger høre at stril er en samlebetegnelse på mennesker som bor i områdene rundt Bergen by. Dette bekrefter det Fjell (2003) skrev i sin masteroppgave. Men jeg fikk også ofte høre at det er på Sotra at de *ekte* strilene bor! Denne ekteheten er det selvfølgelig flere meninger om, men det er ikke noe jeg vil diskutere her. Poenget er også her at stril er et vagt begrep som sier noe

1 Coast Center Base, forklares mer senere i kapittelet (2.1.2)

om de som *ikke er fra Bergen*. En annen beretning jeg fikk høre om var at en stril er en person som kan ro inn til Bergen på en dag. Dette utsagnet sier også noe om en viss avstand til Bergen by, og at strilen er noe i forhold til «bymannen». Strilen defineres også i dette utsagnet i kontrast til Bergen. Begrepet stril er slik sett også knyttet til rurale kvaliteter, eller mer presist; ikke knyttet til urbane nettopp fordi det står i kontrast til «bymannen».

Næringsliv og arbeid

De største arbeidsgiverne i Fjell kommune er Sartor Storsenter (som jeg kommer tilbake til) som er lokalisert på Straume, og CCB (Coast Center Base) på Ågotnes (Fjell kommune [u.å.]: 3). CCB er et selskap som har vært i drift siden 1973. De arbeider med service- og forsyningstjenester innen petroleumsvirksomheten til havs og teknisk vedlikehold av skip og rigger relatert til oljevirksomhet (coastcenterbase.no).

Alle de tre kommunene på Sotra hadde anno 2007 underskudd på arbeidsplasser. Dette resulterer i at alle tre kommunene har netto utpendling fra de respektive kommunene for arbeid, til fortrinnsvis omliggende kommuner, som Bergen (som har overskudd av arbeidsplasser). Sund kommune hadde i 2007 49,1 % pendling ut av kommunen, mens Øygarden kommune hadde 35,6 %. Den kommunen på Sotra med minst utpendling er Fjell kommune med 18,9 % (Vareide 2007: 18). Selv om dette ikke er helt ferske tall så gir det en indikasjon på flyten av mennesker i området i forbindelse med arbeid.

Ser man litt mer historisk på det så baserte strilen seg i stor grad på fiske. Endringen fra et næringsliv basert på fiske skjøt fart på 1950 tallet, da rasjonaliseringen av fisket førte til færre arbeidsplasser (Fjell 2003: 29). Men også andre faktorer kan ha spilt inn i på endringsprosessen av næringslivet på Sotra, som eksempelvis større grad av oljerelaterte arbeidsplasser og sterkere tilknytning til Bergen etter at Sotrabrua ble åpnet.

Det første hamskiftet – Sotrabrua

Mye har skjedd på Sotra på kort tid. Når startet denne endringen, hvor er røttene? Det er nok flere svar på det spørsmålet, men en viktig bidragsyter (som også fungerer som markør for den tidsmessige konteksten) er nettopp Sotrabrua. Det er som jeg har vist nærliggende å tro at det at Sotra fikk fastlandsforbindelse på starten av 70 tallet er en viktig bidragsyter til den store folkeveksten i øygruppa. Også Fjell kommune støtter opp under denne antagelsen i en brosjyre de har gitt ut om seg selv:

«Sotrabrua førte til sterk tilflytting til Fjell kommune og nabokommunane Sund og Øygarden. Innbyggjartalet i Fjell har auka frå sju tusen i 1970 til om lag 22 500 i 2011, og kommunen har lagt ned eit omfattande arbeid for å byggja ut eit godt offentleg tenestetilbod og leggja til rette for privat initiativ. Folkeauken har gjort det nødvendig å etablera område for bustadbygging og næringsdrift, bygging av vegar, vatn og kloakk, nye skular og barnehagar, idrettsanlegg og

helsetenester. Ein del av det opphavlege bygdesamfunnet har måtta vika plass for byggjefelt og industri, men vi har framleis att eit rikt utval av kulturhistoriske miljø og urørt natur... og det er kort veg frå kassakø og folkemylder på Sartor storsenter til stilla på Liatårnet, 341 meter over havet.» (Fjell kommune [u.å.]: 3)

Her legges det også stor vekt på Sotrabrua, og den tas som utgangspunkt når de skal skrive om utviklinga kommunen har vært en del av. Slik jeg tolker det så blir også Sotrabrua behandla som en grunn til at Sotra har gjennomgått store endringer og at det opprinnelige bygdesamfunnet nå har en mer urban karakter. Sotrabrua omtales også mye negativt, men da er det mer som at det er kø der, at den er ulykkesutsatt og at den er utsatt for vind (se for eksempel Vestnytt 28.10.2010: 2, Dale 2010: 8). Slik jeg har hørt brua blitt omtalt har det aldri vært et poeng at den derfor bør fjernes, men at den bør utbedres, bygges ut eller at det bør bygges ei bru til. Selv om man kunne sett på Sotrabrua som den store stygge ulven som brakte alle endringene til Sotra, har Sotrabrua unnsiluppet dette. Den er heller sett på med stjerner i øyenene av de jeg har snakket med. Sotrabrua vil bli behandlet i denne rapporten som et startspunkt for de endringene jeg vil beskrive og behandle senere i rapporten.

«Utanom tiltaka i kommunedelplanen er Sotrasambandet den einskildfaktoren som vil ha sterkest påverknadskraft på den framtidige utviklinga på Straume. Så langt har diskusjonen om det nye fastlandssambandet funne stad på byplanleggingane sine premissar. Ei ny bru over Knarrevik – enten ho no får to eller fire felt - vil berre forsterka konfliktnivået.» (Strømme & Oterhals 2011: 6)

I dette leserinnlegget i Vestnytt tillegges det enorm verdi og viktighet hvor en eventuell bru bygges. Selv om innlegget er skrevet av to enkeltpersoner, så eksemplifiserer det mye av det jeg har hørt og lest under feltarbeidet. Sotrabrua var i sin tid viktig for veksten i kommunen på Sotra og derfor er en utbedring av Sotrabrua, eventuelt hvor man legger den, et viktig tema som diskuteres mye lokalt. Det ser ut som «alle» har en formening om hva man bør gjøre med enten utbedring eller fornying av Sotrabrua, selv om ikke alle har lik oppfatning av akkurat hvilken løsning som ville vært best. Brua har stor påvirkningskraft for hvordan utviklinga vil styres. Min tolkning er at dette er fordi forfatterne av leserinnlegget, samt andre jeg har snakket med, innser hvor mye Sotrabrua i sin tid gjorde for utviklinga. Nå vil man være føre var og ha påvirkning på hvilken retning utviklinga styres videre når brua igjen er i mulig endring. Det er å tillegge brua stor makt!

Også kommunene skriver om at endringer på Sotrabrua må skje snart siden kapasiteten er sprengt:

«Sotrabrua er ein del av riksveg 555. Brua blei opna for trafikk den 11. desember 1971, og høgtideleg opna av kong Olav V i mai 1972. Den var då den lengste brua i landet, 1236 meter lang. Totalkostnaden var ca. 40 millionar kroner (1971-kroner), og det vart kravt bompenger til tidleg på åttitalet. Førte år

seinare passerer 25 000–30 000 bilar brua dagleg, og kapasiteten er for lengst sprengt. Kostnadene med ny bru og nye tilførselsveggar er rekna til over fire milliardar kroner.» (Fjell kommune [u.å.] :3)

Kart over Fjell kommune

2.2 Fjell kommune

Fjell kommune er den kommunen der hovedfokuset ligger på i rapporten, da spesielt på sentrum i kommunen som heter Straume. Fokuset vil ligge på de endringene som skjer der, og hvordan dette blir oppfattet av folkene som bor der. Jeg vil derfor her presentere Fjell kommune, eller bedre; jeg vil la kommunen presentere seg selv slik kommunen gjør det i sin årsmelding for 2010:

«Fjell kommune er eit moderne og pulserande øysamfunn rett vestom Bergen, med om lag 22 200 innbyggjarar. Etter storleik har kommunen ei av dei yngste befolkningane i landet; over 30% av [innbyggjarane] er under 20 år. Utdanningsnivået er gjennomgåande høgt. Kommunen har stor innflytting, og positiv flyttebalanse kvart år i nemnde periode. Men utflyttinga er og relativt stor, primært på grunn av at bustadsmassen ikkje er godt nok tilpassa bustadbehov i ulike livsfasar. Kommunen har ein aktiv bustadpolitikk for å bota på dette. Arealet på 147 km² er fordelt på nordre delen av Store Sotra, Bildøyna, Lillesotra og meir

enn 500 store og små øyar, holmar og skjer. Kommunen har fastlandssamband til Bergen, stor tilflytting og eit ekspansivt næringsliv bygt på olje, teknologi og service. Kystbasen CCB og Ågotnes Industriområde er det viktigaste senteret i Vest-Noreg for service og forsyningstenester til oljeverksemdar i Nordsjøen. Naturen i Fjell er forma av ver og vind. Lyngheiar og svaberg, blenkjande vatn og ope hav byr på gode opplevingar. Purpur og nyansar av grått, raudt og blått er sentralt i dei visuelle inntrykka. Historia fortel om eit strevsamt liv her ute ved havet, prega av handlekraft og religiøs nøysemd. Bergensarane kalla folket for havstrilar. Strilane var dristige, handlekraftige og uthaldande. Den gamle strilekulturen er i dag eit stykke vestlandsk kulturhistorie av stor verdi. Dei kommunale tilboda er der folk bur. Vi har i dag 18 grunnskular, kulturskule, vaksenopplæring og vidaregåande skule. Våre to tusen barn under seks år kan velja mellom 11 kommunale og 25 private heildags- og korttidsbarnehagar. Helse- og omsorgstilbodet omfattar to store legesenter og moderne, lettstelte bustader for den som treng hjelp til det daglege. Eit mangfaldig foreinings- og kulturliv med idrettsanlegg, symjebasseng og fotballbaner, lokale kulturbygg, kystkultursenter og tre kyrkjer - legg til rette for kulturelle møtestader og sosiale nettverk» (Fjell kommune 2010: 2)

Selv om dette er «reklame» for og av kommunen, så synes jeg det er interessant å få fram hvordan kommunen ser på seg selv og vil presentere seg utad. Samtidig er dette sitatet med på å danne et bilde av størrelsen på kommunen og de kommunale tilbudene.

Fjell kommunen og utbygging - framtidvisjoner

Sotra som region har som sagt opplevd en stor tilflytting de senere årene. Særlig påvirket av denne tilflyttingen er som sagt Fjell kommune. Kommunen har møtt denne tilflyttingen på flere måter, der urbaniseringsprosesser i form av utbygging er det jeg vil ta tak i her. Fjell kommune har en sentral rolle i utviklinga av Straume, fra tettsted til tenkt by, samt kystbyen på Bildøy (som jeg kommer tilbake til). Jeg forholder meg til kommunen gjennom de planene som ligger ute for allmennheten, samt hvordan de framstilles/framstiller seg selv i media. Denne fremstillingen er det menneskene jeg har intervjuet og snakket med har hatt tilgang til og kommentert til meg på. Jeg forholder meg til kommunen på denne måten fordi fokuset i rapporten min er hvordan kommunene blir oppfattet og debatterte av de som bor der. Kommunen som sådan er også en relevant aktør, så jeg vil også presentere materiell fra hvordan de gjennom sine rapporter og planer er en aktør i utviklinga.

Kommunedelplan for Straume er Fjell kommune sin vedtatte plan fra 2006 for Straume sentrum. Planene er på mange måter startskuddet for mye av den utviklinga som jeg vil ta for meg videre i rapporten. Den blir flittig omtalt på folkemunne som Straumeplanen. Straumeplanen er svært omdiskutert, som jeg skal vise senere i rapporten. Etter denne planen har en rekke revideringer og videreutviklinger av planene kommet til, eksempelvis i planprogram for Straume fra 2007 sin innledning står det følgende:

«Arbeidet med planprogram for Straume sentrum har sin bakgrunn i Kommunedelplan for Straume vedteke i kommunestyret i Fjell 30. mars 2006. Arbeidet starta opp hausten 2006. Det har vore eit tett samarbeid mellom Fjell kommune og ei gruppe som representerer dei næringsdrivande i området.» (Planprogram for Straume 2007: 3)

I planprogram for Straume sentrum fra 2007 finner man en mer detaljert oversikt over planene for Straume sentrum. Denne planen tar utgangspunkt i Straumeplanen, samt Fylkesdelplan for senterstruktur fra 2002. Fylkesplanen slår fast at Straume skal bli ett av flere regionale senter i Hordaland. Planprogrammet for Straume sentrum ønsker derfor å utvikle Straume til et fullverdig regionalt senter. Dette skal gjøres parallelt med at sentrumsstrukturen i Straume skal endres fra spredt og lite urban bebyggelse til et kompakt og urbant sentrum (Planprogram for Straume sentrum 2007). Dette grunnet at Straume sentrum slik som det framstår i dag er så spredt at det ikke oppfattes som et samla sted, men flere steder jamfør Fylkeskommunens plan for senterstruktur. Samme skriv hevder at dette tøyser grensene for hvor langt det er naturlig å gå mens man samtidig føler at man er i et sentrum. For å skape et helhetlig og vellykka sentrum ønsker man å legge til rette i sentrum for handel, offentlige tjenester, næringsutvikling og mange bosteder tett på. Slik vil man skape en kompakt by med «flest moglege urbane eigenskapar konsentrert på ein stad» (Planprogram for Straume sentrum 2007). Det er altså en plan direkte mot Straume sentrum, for å gjøre det mer urbant, men også for å tilfredsstille fylkesdelplanen og gjøre Straume til et regionalt sentrum. Parallelt har Strumeplanen et større fokus også for områdene rundt sentrum som i Straumeplanen omtales som S3, regulert til sentrumsnært boligområde og S4 – Straume sjøfront. Straume sjøfront har man også planer for, og de skal sees i sammenheng med et prosjekt ved navn prosjekt Kystby som jeg skal presentere senere.

Sartor holding og Sartor storsenter

Sartor storsenter er et kjøpesenter som på mange måter utgjør det som nå er sentrum på Straume. Planprogrammet for Straume fra 2007 er utviklet i samarbeid med Sartor Holding AS som eier Sartor storsenter. Sentrumsplanene på Straume er i nær dialog med Sartor Holding AS. At endringen tar utgangspunkt i Sartor storsenter kommer fram allerede i innledningen i «Offentleg infrastruktur i Straume» fra Fjell kommune i 2009, som sier følgende:

«Straume skal transformeras frå kjøpesenter til bysamfunn med robuste, urbane og regionale kvalitetar. Dette er vedtekne styringsprinsipp i kommunale og fylkeskommunale overordna planar og synar dei langsiktige måla for utviklinga av Straume.» (Offentleg infrastruktur i Straume 2009: 3)

Kommunen er altså åpen på at Sartor Holding AS og Sartor Storsenter spiller en rolle i utviklinga ved at det er kjøpesenteret man skal utvikle sentrum videre fra. Også mediene plukker opp dette. Ifølge en artikkel i Bergens Tidende er det slik at «den bærende ideen for [...] utbyggingen på Straume er en kombinasjon av sentervekst

og moderne byutvikling« (Bergens Tidende 14.1.2011: 16). Samme sted skrives det at Sartor storsenter har vokst seg fra et lite kjøpesenter til å være en av Norges ti største kjøpesenter. En del av planene er at Sartor senter skal deles inn i to deler. I mellom skal det være en allmenning:

«Området Straume er ein del av eit naturlandskap. Nedst nede ligg sjøfronten. Bak denne ligg ein noko bratt skrent før ein kjem opp på flata. Bak flata ligg ein ny skrent som endar oppe på Straumsfjellet. Å bevege seg frå sjøfronten til Straumsfjellet er å bevege seg i eit tverrsnitt av naturlandskapet, frå sjøen opp mot fjellet, ikkje eit høgt fjell, men eit fjell. Denne rørsla frå sjø mot fjell i by finn ein som eit sentralt byelement i Bergen kalla allmenning. I Straumeplanen er dette synt som ein gangveg. Ved å gi gangvegen status som allmenning vert den noko meir enn ein vanleg gangveg. Den vert eit viktig element i det å bevege seg gjennom Straume.» (Planprogram for Straume sentrum 2007: 28)

Det er her helt tydelig at det hentes inspirasjon fra Bergen. Men også byer som New York og London nevnes som inspirasjonskilder (Planprogram for Straume 2007: 28-30). Planene er grundige og man har planlagt over lang tid. Både fylkesdelplanen og de kommunale planene er fulle av detaljer om hvordan et kommunesenter skal se ut. Fylkesdelplanen er veldig spesifikke på en rekke forhold, som for eksempel at butikker med en arealflate over en viss størrelse skal ligge utenfor sentrum med god tilgang til en vei, hvor i sentrum man skal ha eller ikke skal ha bensinstasjon, hvor stort eller lite det er gunstig at radius på et sentrum er og hvordan man skal forholde seg til om kommunesentra ikke tilsvarer denne størrelsen (Fylkesdelplan for senterstruktur i Hordaland 2002).

En del av utbyggingsprosessen er godt i gang med eksempelvis Ankerhagen og Sartorgården, som begge er urbane byggeprosjekter, altså boligblokker. Byggingen er i gang, og til dels ferdigstilt. Men samtidig er det enda større planer for området, nemlig kystbyen, et steinkast over sundet for Straume sentrum. Disse planene avhenger av at Straumaplanen går sin gang som planlagt. Men andre ord er man midt inne i en lang utviklingsprosess, som man ikke helt ser enden på enda. Ordfører i Fjell kommune sier også til Vestnytt at:

«Denne prosessen har gått gjennom mange år og diverse høyringar sidan arbeidet med Straumeplanen starta opp. Lover og reglar er følgt i det som har vore ein demokratisk prosess, meiner ordførar Eli Berland. Ho vedgår at resultatet på Straume gjerne er i ferd med å bli noko anna enn det som var utgangspunktet då arbeidet med Straumeplanen starta.» (Vestnytt 21.5.2011: 6)

Slik er det ikke en «ferdig» prosess jeg studerer, men noe som fortsetter å utvikle seg. Og som til og med kan gå litt over hodet på kommunen og leve sitt eget liv. Det finnes også planer for omliggende områder, fordi det er mer press på området enn det planene på Straume kan håndtere, ifølge kommunen.

Visjon kystbyen

Bildøy er ei øy som ligger mellom Lillesotra og Sotra, delt fra Straume ved Straumesundet. Sør på Bildøya er det noe bebyggelse, samt at det er både videregående og ungdomsskole lokalisert der. Nord på øya er det hytter langs med kysten. Når planene på Straume blir realisert ønsker man å bygge ut ytterligere ved å ta indre del av Nordre Bildøy i bruk. Grunnen til dette skriver kommunen om i planprogrammet for nordre Bildøy som ble vedtatt i 2011:

«Fjell kommune er ein av dei største vekstkommunane som grensar til Bergen, og kommunesenteret Straume er definert som regionsenter (Fylkesdelplan for senterstruktur i Hordaland 2002). Ein funksjon som regionsenter vil mest truleg innebære at ein monaleg del av veksten i folketalet og tilhøyrande service- og næringsvekst vil skje i Straumeområdet. Då er det naudsynt å styre utviklinga i ei berekraftig retning, sidan vekstpresset i Bergensområdet er stort, og veksten i folketalet har vore aukande i mange år. Planarbeidet vil gjere tidlege og langsiktige grep for å styre ein forventa ekspansjon av Straume sitt tettstadsareal. Det er allereie press på areala internt i Straume, og ekspansjonsretningane mot nordaust/aust/sør har avgrensingar i samanhengande grønstruktur, einbustadområde og store næringsareal.» (Planprogram for Nordre Bildøy 2011: 5)

Av dette så lesar jeg at vidare utvikling i kommunen er å regne med, derfor må man ta i bruk nye områder. Den kommunale planen for nordre Bildøy tar som utgangspunkt at Straume er definert som regionsenter av Fylkesplanen og at Fjell er en av de største vekstkommunene i Norge, og som i tillegg grenser til Bergen. Alt dette tilsier, ifølge Planprogram for nordre Bildøy, at masse vil skje i området framover. Videre skrives det at kommunen derfor ønsker å ta grep og være med å styre denne veksten på en bærekraftig måte. Siden det allerede er for lite plass å ta av på Lillesotra, der Straume ligger, er det naturlig at man må tenke i andre baner også.

Utbyggingen på Bildøy er et samarbeid mellom Fjell kommune og Liegruppen. Liegruppen er et lokalt familieforetak som driver med et bredt spekter av næringsutvikling på Sotra (Liegruppen.no). Planene for visjon kystbyen er å bygge ut på høyden bakenfor eksisterende hyttebebyggelse, der man har god sjøutsikt. Kystbyen vil gå som et belte over denne høyden og ned mot kysten på østsiden av øya, altså rettet mot Straume sentrum og Straume sjøfront. Slik vil det gå et belte av urban bebyggelse fra Straume sentrum, ned mot Straumesundet og over til Nordre Bildøy.

Liegruppen hadde allerede planer for dette området i 2005. Da utgav de et dokument om visjoner for nordre Bildøy der de skriver at dette er laget for å dokumenter Bildøy sitt potensial for å være med på en helhetlig utvikling av Straume og områdene rundt. I avslutningen skriver de:

«Dette prosjekt er meint som eit svar på dei kommunale behova og visjonane til Fjell kommune. Prosjektet er meint å vere eit samfunnsutviklingsprosjekt.

Nordre Bildøy kan ikkje utviklast av Liegruppen AS aleine, men krev god planlegging i samhandling mellom private og offentlege aktørar. Ein by vert ikkje bygd opp av ein einskild utbyggjar. Det er mangfaldet av entreprenørar, arkitektar, planleggjarar, utbyggjarar og ikkje minst innbyggjarar og brukarar som skapar mangfaldet i byen. Å få til dette krev tolmod, og det krev utvikling over tid. Nordre Bildøy står meir eller mindre urørt i dag, og kan bli ei flott bymessig utviding av Straume om Liegruppen får det som dei ynskjer, og dersom ein vågar å satse på eit så storstilt prosjekt i Fjell.» (Nordre Bildøy – vestlandsperla 2005: 55)

Visjonene for en helhetlig utvikling av urban karakter med flere aktører samlet er store. Dette ser man også fra kommunen sin side:

«For å skape ein kystby med levande bumiljø, arbeidsplassar, kulturtilbod, servicefunksjonar og grøne kvalitetar, må planane på Bildøyna sjåast i samanheng med utviklinga av heile Straume som regionsenter.» (Planprogram for Nordre Bildøy 2011: 12)

Bildøy i midten, Lillesotra til høyre og Sotra til venstre. Rød strek markerer eksisterende vegnett

Hvis kommunen bygger ut på Nordre Bildøy vil man også kretse byutviklinga mot havet (Straumesundet), som er å finne tilbake til tilhørigheten til havet framfor veien, skrives det videre i planprogrammet fra Fjell kommune. Utviklinga på Bildøy skal derfor være en del av en helhet. Straume og Bildøy skal bli en underlagt helhetlig utvikling for hele området, med Straumesundet (og derfor havet), som bindeledd. Nærheten til naturen og havet er dermed «tilbake». Man ønsker altså å vende Straume tilbake til sine røtter, ikke som en bygd som den en gang var, men med tanke på en by med nærheten til sjøen. Slik jeg ser det så vil kommunen med denne langtidsplanen for området vektlegge at de vil bygge på en del av kulturen/historien som allerede eksisterer når de går inn i framtiden, med ny oppbygging av det som skal bli en by.

Nærheten til havet

Straume sentrum og Sartor storsenter har med sin tilknytning til vegnettet vendt fokuset i sentrum vekk fra havet (Planprogram for Nordre Bildøy 2011: 22). En av tankene rundt visjon kystbyen er som sagt å igjen flytte fokuset ned mot havet og ta tak i den tilknytningen regionen har og har hatt til havet og bygge videre på dette når de skal bygge byen. I Planprogrammet for Nordre Bildøy står det eksempelvis:

«Fjell kommune er ein øykommune med det meste av historia si knytt til kyst og hav. Kommunesenter Straume vart plassert ved det sentrale vegsambandet på land. Utviding mot Bildøy gir moglegheit for å etablere kontakt med sjøen og aktivisere denne kontakten som gode publikumsareal. Fjell kommune ønskjer å styrke kommunesenteret sin identitet som kystkommune både for næringane og innbyggjarane. Planane skal legge til rette for ivaretaking av kystkulturen i ei ny tid, saman med ei vidareutvikling av Straume som regionsenter.» (Planprogram for Nordre Bildøy 2011: 22)

Her skrives det om identitet som kystkommune. Videre i en ny tid skal man ta vare på den gamle tilknytningen til havet. Man vil med dette ta vare på nærheten til havet, som jeg både har hørt mye snakk om, og lest mye om i løpet av feltarbeidet. Her ser det ut til at kommunen ønsker å knytte det opp mot en ny tid som gjør at man kanskje ser tilknytningen til havet på en annen eller ny måte. Viktigheten av å se havet, eller være i nærheten av havet er noe jeg skal komme tilbake til både i kapittel fire og fem. Jeg vil her bare vise at dette er også noe som uttrykkes i de kommunale planene. Videre i planen skrives det:

«Kommunen sitt ønske om at regionsenteret Straume skal vendast mot sjøen, er ei anna viktig årsak til at Straumssundet og Bildøy i vest er sett på som den rette retninga for ein framtidig sentrumsvekst.» (Planprogram for Nordre Bildøy 2011: 15)

Her brukes nærheten til sjøen som et argument for hvorfor man bør bygge ut også på Bildøy. Straumesundet kan oppfattes som et hinder for at kystbyen blir en enhet, men i de kommunale planene velger man heller å trekke dette fram på en positiv måte, nemlig at havet vil binde de to prosjektene, eller bydelene om du vil, sammen.

2.3 Avslutning

For å oppsummere så har Sotra gjennom mange år opplevd store endringer. Fra å være fiskebondens øyrike, med «enkle folk» som ble sett ned på av «bymannen», er det nå et samfunn i stor utvikling og urbanisering, med olje og handel som største næringsveier (Fjell kommune [u.å.]:3). Men dette i bakhodet, som en ramme for videre lesning, vil jeg gå videre inn på hvordan urbaniseringen og endringene på Straume oppfattes av folkene som bor der og i tilknytning til Straume. Men først er det nyttig å se på hvilken metode jeg brukte for å oppnå den empirien jeg bygger rapporten på. Neste kapittel vil derfor omhandle metodiske tilnærminger.

3 Metode

Datainnsamlingsperioden som denne rapporten er basert på, strekker seg fra mai 2010 til juni 2011. I denne perioden har intensiteten av arbeidet variert og vært avbrutt av undervisning ved NTNU høsten 2010. Hvilken metode som har vært i bruk har også variert. Datainnsamlingsfasen kan deles i tre faser:

1: I juni og juli 2010 jobbet jeg for SINTEF, teknologi og samfunn. Jeg arbeidet med prosjektet Gode sirklar AS², lokalisert på Straume på Sotra, som blant annet jobber med stedsutvikling. I denne perioden var jeg innkvartert privat hos familien til en kollega. Denne perioden var en døråpner inn til en forståelse av Sotra som region. Jeg knyttet også mange kontakter som hjalp meg videre i feltarbeidet. Jeg hadde tilgang på bil i denne perioden, og var på lange bilturer utover Sotra for å bli kjent med geografien, og se naturen. Jeg besøkte også flere prosjekter Gode sirklar har gående, som gav meg inspirasjon og kontakter. Denne jobben gav meg muligheten til å «ta pulsen» på utviklingen og det som skjer på Sotra i form av urbanisering og stedsutvikling. Siden jeg var innkvartert privat hele denne perioden fikk jeg et innsideblikk på hvordan det er for denne familien å bo i Fjell kommune.

2: I tidsrommet august til desember 2010 drev jeg med forarbeid av feltarbeidet, som også innebar å følge undervisning ved NTNU. I denne perioden prøvde jeg likevel å «holde kontaktene mine varme» og begynte å følge nøye med i lokalavisa og lokale blogger for å «henge med» på det som skjer lokalt. Siden hovedfokus i rapporten ikke var klar på dette tidspunktet var dette arbeidet generelt rettet. Jeg forberedte meg i denne perioden på neste fase; feltarbeidet.

3: Denne delen var selve feltarbeidperioden, som varte fra januar til juni 2011. I løpet av denne perioden hadde jeg åtte ukeslange opphold på Sotra, jevnt fordelt over de respektive månedene. Resten av tiden var jeg i Trondheim, der jeg bor til daglig. Der jobbet jeg opp mot skriftlige kilder; lesing av aviser, leserinnlegg og så videre. Jeg var også i kontakt med informanter på e-post og telefon, og planla nye møter med dem. På mine opphold på Sotra var jeg delvis innkvartert hos kontakter på Sotra, og delvis innkvartert hos personlig bekjente i Bergen. I forbindelse med privat overnatting var det greit å bo i Bergen siden det meste av kollektivtransport går om Bergen og jeg ikke hadde tilgang på bil. Jeg reiste ut til Sotra og gjorde gruppeintervjuer med mennesker jeg hadde fått kontakt med. Jeg var også på møter med Gode sirklar,

1 Gode Sirklar AS eies av kommunene Fjell, Sund og Øygarden og driftes av SINTEF. De jobber med næringsutvikling, utdanning og stedsutvikling (godesirklar.no).

frivillighetssentraler, biblioteker, kjøpesentre og andre steder der jeg kunne komme i kontakt med mennesker for deltagende observasjon.

3.1 Det mytologiske feltarbeidet (med kunnskapsreformen som hamskifte)

I antropologien er feltarbeidet myteomspunnet og beskrives både som livskall og vitenskaplig metode i samme åndedrag (se Nielsen 1996: 9-10). Antropologien har som ideal å ikke bare være fysisk nær de menneskene man studerer, men også være dem nær i form av at man gjør det de gjør; man lever sammen med dem (Eriksen 1998: 31). Dette idealet prøvde jeg å tilnærme meg ved å oppsøke typiske møteplasser for samhandling og delvis bo hos kontakter og informanter i regionen på mine opphold på Sotra.

Selv om Eriksen skriver at feltarbeid er å være nær de man studerer, så skriver han videre at «i praksis er det mange måter å gjøre feltarbeid på, og det lar seg ikke gjøre å gi en enkel oppskrift» (Eriksen 1998: 33). Det er med andre ord snakk om normer og retningslinjer for hva man bør eller ikke bør gjøre av antropologisk metode, men i liten grad snakk om konkrete regler. Selv om antropologisk identiteten er sterkt knyttet til metode (Bråten 2002: 195), er de klassiske metodene i antropologien, som deltagende observasjon, likevel blitt overraskende lite diskutert om hva det helt konkret innebærer (Rugkåsa & Thorsen 2003: 17-18). Malen, eller idéen om det tradisjonelle feltarbeidet slik vi kjenner det fra Malinowskis tid, er nok sett på som en saga blott som ikke har plass i moderne antropologi lenger (Broch 2002: 197). Men likevel oppfatter jeg denne malen som tilstedeværende og vanskelig å forholde seg til. Jeg tror det har sammenheng med det Nielsen trekker frem i innledningen i sin bok om antropologisk feltarbeid, nemlig at «antropologi er et fag hvor skillet mellom arbeid og livsprosjekt ofte utviskes...» (Nielsen 1996: 9). Jeg ønsker å posisjonere meg i forhold til disse diffuse linjene, for å redegjøre for mine metodiske valg.

Deltagende observasjon

Deltagende observasjon er den viktigste metoden i sosialantropologien, skriver Eriksen i boka «Hva er sosialantropologi?» (2003: 56). Deltagende observasjon har altså en sentral rolle i antropologien. Men det er en myte at deltagende observasjon er den eneste sanne veien til antropologisk kunnskap (Bråten 2002: 191). Selv om det er andre veier til Rom enn å bedrive deltagende observasjon, så er det ikke like lett å finne ut akkurat hva som ligger i dette. Broch (2002) skriver om at deltagende observasjon og antropologens metode er personavhengig og diffust:

«Egentlig vet de fleste av oss relativt lite om hvordan våre kollegaer går frem under feltarbeid. Det skyldes at antropologisk metode i stor grad tilpasses hver enkelt antropolog, hennes eller hans forskningsinteresser og personlige interaksjonsmønstre.» (Broch 2002: 200)

Det ser altså ut til at feltarbeidet og deltagende observasjon er personavhengig, diffust

og i stor grad noe man er med på å definere selv. I så tilfelle så føler jeg at jeg sto ganske fritt i mitt feltarbeid til å kunne forme det etter som det utarter seg og etter som hva jeg følte meg mest komfortabel med. Bakke (2002) mener at en metode ikke kan «ha en vernet plass i faget» (Bakke 2002: 209). Han spør også om hvor stor vekt man skal legge på deltagende observasjon når ikke alt er observerbart. I sin doktorgrad om skogeiere skriver Gro Follo om hvordan deltagende observasjon viste seg å fungere i hennes feltarbeid:

«Elverum skulle være et sted hvor sjansen var optimalisert for tilfeldig å få observert skogeiere utøve sin forvaltningsaktivitet i friluft. Det var hogstmaskiner og lastebærere i joggeløypa mi rundt boligfeltet. Langs hovedveien sto det av og til fareskilt som viste tømmerhogst. Tømmerbiler med og uten last passerte stadig, og ikke langt unna var det oppsamlingsplass for tømmer. Jeg fant i imidlertid få skogeiere rundt disse aktivitetene.» (Follo 2008: 24)

Follo mente at forholdene lå til rett for at hun kunne «do as the natives do» og få tilgang på deltagende observasjon der hun bodde. Dette er noe jeg kjenner meg igjen i fra mitt eget feltarbeid. Forholdene lå til rette for at jeg kunne oppleve folk der de var siden jeg oppsøkte møter med kontakter, frivillighetssentraler, bibliotek, kjøpesentre og andre steder der jeg kunne komme i kontakt med mennesker for deltagende observasjon (som jeg skrev i innledningen til dette kapittelet). Men det var ikke så lett å komme inn i miljøet eller dypt inn i en samtale. Det virket som om folk i stor grad var på et bestemt sted for å gjøre en bestemt ting. Jeg snakket om løst og fast med folk, men så gikk de tilbake til det man var der for å gjøre, eller gikk hjem. Dette kan også sees på som en del av felterfaringen; å være alene og føle seg utilpass. Broch (2002) påpeker til og med at det kanskje «er mulig å bedrive deltakende observasjon også når en er helt alene» (Broch 2002: 201). Men man kan ikke basere for mye av feltarbeidet på dette heller. Man må jo nødvendigvis snakke og interagere med menneskene man studerer. Men hvordan skal dette gjøres for at det skal være et antropologisk feltarbeid? Follo gjorde seg følgende erfaringer:

«Metabudskapet fra feltarbeidet i Elverum er: Det skjer ikke noe. Eller mer nyansert: Det som skjer, skjer fortrinnsvis usynlig. Da er det snakk om forvaltningsaktivitet i form av tenkning som foregår i noens hoder eller brokker av samtaler i hjemmets lukkede rom. Eller også: det som skjer, skjer så sjeldent at det oppfattes som det ikke skjer noe.» (Follo 2008: 24)

Jeg vurderte etter hvert hvordan jeg kunne få tak i det materialet som folkene ikke snakket med meg om. Som Lien formulerer det: «It soon became clear to me that simply being there, waiting for events to occur, was not a very good idea» (Lien 1997: 30). Jeg fant derfor fort ut at jeg måtte endre den metodiske strategien. Follo fant også raskt ut i sitt feltarbeid at opp mot tematikken hun hadde valgt seg så var det det mer *nyttig* å gjøre noe annet enn å vente på at noe skulle skje.

Når jeg var i samtaler som «rant ut i sanden» så tolket jeg ikke dette som at folk ikke

hadde interesse av endringsprosessene, men at det er på andre arenaer dette kommer til uttrykk. Prosessen jeg ønsker å studere startet for mange år siden, er fortsatt pågående og mange av prosjektene som blir diskutert vil ikke bli realisert før om mange år. Ikke minst så møtes ikke de ulike aktørene, beboere, kommunen og utviklere, på en felles arena for å diskutere planene til daglig. Dette er en problemstilling som også Follo møtte i sin doktorgrad om skogeiere:

«Hvordan kunne feltarbeidet faktisk ha vært utført når det skjer så lite som er synlig, når det er så få møteplasser hvor det skjer noe mellom skogeiere og andre skogbruksaktører, når tidshorizonten for den biologiske ressursen er så lang.» (Follo 2008: 24)

Det Follo ønsket å observere ved å se hva mennesker *gjør*, ser ut til å skjue inni noens hoder. Det kan man ikke observere, det må man *snakke* om. Intervjuer er i slike sammenhenger en mer nyttig metode å forholde seg til. Hun valgte derfor å dra på møter, gjøre intervjuer, bruke kommunale skriv og brosjyrer, tidsskrifter, medlemsblader og internettsider for å få inn datamaterialet til doktorgraden (Follo 2008: 24-26). Siden jeg møtte lignende problemstilling som Follo møtte, valgte jeg å ikke gjennomføre et tradisjonelt feltarbeid med fokus på deltagende observasjon, men heller en metode for datainnsamling som mer nærmer seg det Bakke (2002) argumenterte for; bruk av skriftlige kilder og intervjuer. Bakke påpeker også at dette er særdeles nyttig for feltarbeid som gjøres i et komplekst samfunn som Norge. Dette medførte at mine data er todelt; intervjuer og leserinnlegg. Dette ble ispedd deltagende observasjon. Deltagende observasjon ble brukt som Bye påpeker, for å trenge dypere ned i materialet og få en kontekst å sette intervjuene inn i, samt opparbeide seg en personlig erfaring med lokale forhold (Bye 2010: 46-47). Jeg bruker altså deltagende observasjon som supplement til gruppeintervju og leserinnlegg, ikke som et bærende element i seg selv.

Hvordan har dette plass i en mastergrad?

Profesjonskampen om hva et feltarbeid skal være ble aktualisert på nytt i 2002 med kunnskapsløftet (Se *Norsk antropologisk tidsskrift* vol 4, 2002). Fokus var ikke bare på hva et feltarbeid er, men også hvilken rolle det har nå som det skal inn under en mastergrad, ikke et hovedfag. Endringen i gradsstrukturen som ble innført fra høsten 2003 var tema for Norsk antropologisk forenings årskonferanse i 2002 (Howell 2002: 185). Howell skriver videre at mastergradens lengde på to år skaper bekymring for at «feltarbeidet ikke skal kunne utføres på den samme grundige måten som hittil innenfor hovedfaget (Howell 2002: 185). Arven etter Malinowski, eller den mytiske skikkelsen han er blitt, hører ikke nødvendigvis lenger hjemme i moderne antropologi (Broch 2002: 197), men idealene henger fortsatt igjen. Det mytiske feltarbeidet, som for meg virker diffust og vanskelig å få grep om, hvilken plass har det da inn i et utdanningsløp? Det vet vi fint lite om skiver Bråten (2002). Videre tar han opp mytene om hva et feltarbeid er for at det skal være et prototyp feltarbeid, som: «myten om at deltagende observasjon er den eneste sanne vei til antropologisk kunnskap (Bråten 2002: 191).

Feltarbeid og deltagende observasjon som akademisk metode er for meg vanskelige å forholde seg til når, som jeg har vist, retningslinjene er diffuse og mytiske. Derfor velger jeg å fokusere på den reelle rammen jeg forholder meg til, retningslinjer for mastergrad i sosialantropologi ved NTNU i henhold til emnebeskrivelsen i studiehåndboka. Jeg vil derfor eksplisitt vise til rammene for denne rapporten når det kommer til feltarbeid:

«Avhandlingen *bør* være basert på selvstendig feltarbeid i eller utenfor Norge, men avhandlinger bygget på andre kilder aksepteres. Feltarbeidet *bør* strekke seg over et semester.» (Studiehåndboka 2011: 359, min utheving)

Dette er viktig for meg å påpeke, siden meningene og normene om hva et feltarbeid er eller *bør* være er mange og omdiskuterte. Jeg vil derfor være eksplisitt i forhold til hvilke rammer jeg bygger rapporten på.

Feltarbeid i eget land

En annen utfordring i mitt feltarbeid er at jeg har gjort feltarbeid i Norge, mitt eget hjemland. Dette er ikke et nytt fenomen (se for eksempel Gullestad 1975 og 1984, Klausen 1984), men det er likevel omdiskutert. Profesjonaliseringen av antropologien om norske forhold «[...] innebærer også et helt nytt ståsted for å reflektere om vilkårene for antropologisk kunnskapsoverføring og formidling» (Lien 2001: 69). Det kan også være vanskeligheter med få innpass i folks privatliv siden hverdagen er så spredt at det er vanskelig å følge informantene (Frøystad 2003: 32). Det gir altså metodiske konsekvenser; at man ikke kan være med informanter alle døgnet 24 timer, som medfører at kontekstualisering ved hjelp av aviser, bygdebøker og så videre blir en nødvendighet (Howell 2001: 22). Dette har jeg tatt til meg, så under mitt feltarbeid gikk jeg bredt ut og hentet materiale fra flere leirer enn deltagende observasjon.

Når man gjør feltarbeid i eget land er det en del andre ting å ta hensynt til enn ellers. På en side er det en stor fordel i forhold til å få innpass i hverdagslige syslerier at jeg er fra samme land som de jeg studerer. Man bruker ikke så lang tid på å finne ut av «lokale skikker» eller bruker ikke lang tid for å sette seg inn i en ny måte å tenke på. Barrierene for å komme i gang kan sees så være mindre enn i samfunn man ikke forstår eller ikke har så mye til felles med de man studerer. At jeg snakker språket var jo også en fordel under mitt feltarbeid, kanskje også en forutsetning for å få mye ut av en kortere periode med deltagerne observasjon (Borch 2002: 202).

På den annen side kan det nettopp derfor bli vanskelig å se felten med nye øyne; den kulturelle annerledesheten er borte, og dermed også det som «katalyserer observasjon og analyse» (Frøystad 2003: 32). Man kan lettere bli en gullfisk i bollen selv, mot å være den som står på utsiden og ser inn. Dette gjør at man som antropolog i eget land må være påpasselig med å ikke ta noe for gitt, og stille spørsmål ved ting man kanskje «vet» fra før. Kanskje får man et uventet svar likevel? Men å gjøre det medfører jo også at man får en del rare blikk, man er jo på mange måter en innfødt selv. Å gjøre feltarbeid i egen land har som konsekvens at tabbekvoten er mindre,

fordi det forventes at man skal kunne de sosiale kodene når man gjør feltarbeid i hjemlige arenaer (Lien 2001: 70). For å gi meg selv mer rom til å stille «alle de dumme spørsmålene» fremhevet jeg de regionale forskjellene i mitt feltarbeid. Jeg kunne si ting som «jeg er jo ikke vestlending, så forklar meg dette her... », eller, «jeg kommer jo fra innlandet så...». At jeg ikke har vokst opp på Vestlandet eller ved kysten i det hele tatt var noe jeg spilte på for å få nok annerledeshet til å bli behandlet «som et barn» som må læres opp, slik Nielsen (1996) påpeker. På denne måten kan man innta en mer naiv observasjon der man prøver å legge til side det man har «i seg» fra sin egen kultur fra før av (Frøystad 2003:50-51). Dette må til for å kunne gi en tilstrekkelig tykk beskrivelse av situasjonen (Geertz 2000) og prøve å se nyanser i materialet sitt, og ikke se seg blind på konteksten man allerede er en del av.

Andre ganger var det viktig å heller markere likhet for å få innpass. «Jeg bor i Trondheim, men er jo egentlig fra ei lita bygd selv,» kunne jeg trekke fram, særlig i situasjoner der det urbane eller sentrum ble omtalt i negativt ordlag. I slike sammenhenger tok jeg meg også i å snakke min egen dialekt bredere enn jeg vanligvis ville ha gjort. Igjen blir metode og hvordan man opptrer i felt en balansegang mellom å legge til rette for samhandling, men uten å legge så til rette at man ender opp med å manipulere virkeligheten unødig.

3.2. Andre måter å gjøre feltarbeid på

Andre metoder enn deltagende observasjon så ut til å kunne være vel så nyttige i mitt feltarbeid. Under begrepet feltarbeid finnes dog også en hel rekke ulike måter å samle sammen informasjon på, avhengig av hva man studerer og hvilket sosialt felt man skal inn i (Eriksen 2003: 57).

Empirien rapporten baseres på er todelt. En del kommer fra deltagende observasjon, samtaler og gruppeintervjuer som jeg gjorde på mine turer til Sotra. Her er det i størst grad gruppeintervjuer jeg har tatt med meg inn i rapporten. Den andre delen av empirien er fra skriftlige kilder, da særlig fra lokalavisen Vestnytt. Dette, samt lesing av kommunale rapporter, blogger fra folk i området og tilsvarende, ble gjort i periodene jeg var i Trondheim. Jeg vil i denne delen av kapittelet redegjøre for hvordan jeg har anvendt en del av disse metodene. Det er også viktig å vektlegge at intervjuer og leserinnlegg ikke nødvendigvis er snakk om representative uttalelser fra folk på Sotra som sådan, men om noen grupper og enkeltpersoners uttrykk.

Å reise rundt i bygda og stille spørsmål – betraktninger om intervjuet

Som antropolog er en del av metoden at man ser fenomenet man studerer gjennom egne øyne, man opplever det med sansene! Det ligger mye makt i det å beskue andre, og jeg ser på det som min jobb som antropolog å være ærlig og redelig i denne prosessen for at jeg skal gjøre den gjennomsigtig. Det jeg skriver om i rapporten er tolket av meg, slik sett vil jeg ha en påvirkning på stoffet. Videre vil jeg påstå at det jeg selv kan tilføre stoffet er relevant, jeg ønsker jo å definere min innfallsvinkel på stoffet. Samtidig vil jeg ikke påvirke informanter gjennom ledende spørsmål, eller

tolke stoffet for langt, slik at det ikke er gjenkjennelig for de jeg har snakket med. Dette motsetningsforholdet er en skjør balansegang som ikke alltid er like enkel. Det viktigste i denne sammenheng, slik jeg ser det, er å være bevisst på denne balansegangen.

Den man er; utseende, nasjonalitet, kjønn, alder, spørsmålsformulering, sivil status, etnisitet, regional tilhørighet og så videre, har noe å si for hvordan man blir møtt og hvilke typer innpass og dernest informasjon man kommer ut av feltarbeidet med (Briggs 1997:56-57). Videre har også hvilken metode man bruker noe å si for hva man «får tilbake av virkelighet». Samtidig kan man fort ende opp med å reflektere «for mye» over metode, slik at man blir lammet og ikke får sagt noe i det hele tatt. En ballansegang mellom å være refleksiv i forhold til metode, men ikke pulverisere sin egen forskning med det blir derfor viktig. Intervju kan ha sine fordeler, men ulempen er at «det kan forhindre lokalbefolkningen fra å oppføre seg slik de ellers ville gjort» (Eriksen 1998: 33). På en annen side så har jo dette mye med hva man studerer. Samtaler og intervjuer får en helt annen plass i antropologien når nye tema blir sentrale, som livshistorier, identitet og studier med større personfokus (Bråten 2002: 194-195). Sett opp mot mitt materiale, da særlig med tanke på intervjuene med dameklubbene, så var intervju en nyttig metode for å få fram deres historier og beretninger om deres historie knyttet til stedet.

Intervju er en viktigere komponent i et feltarbeid gjort i urbane strøk (Broch 2002: 202). Jeg har i stor grad benyttet meg av ustrukturerte intervjuer i mitt feltarbeid. Jeg har bevisst ikke brukt ordet intervju overfor informantene, men heller spurt om vi kan slå av en prat. Videre har jeg notert i en liten gul og «ufarlig» bok, ikke en protokoll. Dette var fordi jeg gjerne ville bli avbrutt og ikke bli oppfattet så formelt at folk bare svarte på spørsmålene mine, men i større grad satte dagsorden selv. Dette var viktig for meg, og jeg tror det hadde noe å si for hvordan samtalene utviklet seg at jeg stilte åpne spørsmål. Jeg prøvde også å sette agendaen, men la informantene selv snakke om løst og fast innenfor dette tema.

Gruppeintervjuer

Jeg har for det meste intervjuet folk i grupper, som eksempelvis diverse typer av dameklubber. Dette vil jeg komme tilbake til. Det er helt klart både negative og positive sider ved intervjuer i grupper. Begreper som inntrykkskontroll og sosiale normer gjør seg lett gjeldende i et hvert intervju, men kanskje særlig i gruppeintervju (Villa & Haugen 2002). Det er noe jeg har hatt i mente under intervjuene og i etterarbeidet med dem. Man kan med dette få et mer idealisert bilde av en situasjon siden de jeg har intervjuet fort kan irettesette hverandre. Men det kan også ha en gunstig effekt, at de gjerne diskuterer seg i mellom før de kommer fram til noe. Det kunne foregå slik at jeg spurte om hvor de reiste for å handle inn dagligvarer, og en svarte lokalbutikker, mens en annen påpekte at man ikke fikk tak i alt man trengte der, og en tredje mente at hun like greit reiste til Sartor senter med en gang så «hun fikk tak i alt under samme tak». Dette resulterte igjen i at den første som svarte endret utsagnet til at hun prøvde å bruke lokalbutikken så mye som mulig. Slike episoder gjorde at

jeg, i alle fall i noe større grad enn med intervju én til én, fikk innsyn i hvordan den kollektive front-regionen (Goffman 1992) slo sprekker og ble vedlikeholdt ved at de ippettsatte og sanksjonerte hverandre.

Ved å være til stede når diskusjonene foregår og ikke bare se svarene de gir (eksempelvis hvis jeg hadde gjort intervjuene per e-post), får jeg innsyn i hvilke argumenter som brukes, så vel som i interessante uenigheter. Jeg kan også lettere se gruppens dynamikk (hvem som får gjennomslag for sitt syn og så videre) og kan ta dette med i betraktning. På den annen side så kan gruppeintervjuer også ha en motsatt effekt. Siden det er flere tilstede så kan det tenkes at folk holder litt tilbake og skrur på inntrykkskontrollen. Kanskje hadde jeg fått tak i andre nyanser om jeg intervjuet én og én. Som oftest i en gruppeintervju-sammenheng kjente jeg imidlertid én av gruppemedlemmene fra før av, eller hadde i alle fall snakket med vedkommende tidligere. Hun fungerte som en kontaktperson for gruppen og kunne ofte komme med forklarende kommentarer, «unnskyldninger» og så videre i etterkant, eksempelvis i bilen på vei fra intervjuet eller hvis vi møttes i etterkant.

Selv om jeg har hatt stort fokus på en viss likeverdighet i samtalen, er det likevel ikke å komme bort fra at et intervju (selv hvor mye man kaller det en uformell prat) er en konstruert situasjon. Som ordstyrer så er det jeg som stiller spørsmålene, det er jeg som har makt til å sette agendaen. Jeg har derfor prøvd å unngå å stille direkte spørsmål, men heller lagt på bordet et tema og latt praten gå så fritt som mulig. Et gruppeintervju startet typisk ved at jeg presenterte meg og sa jeg var student ved NTNU. Videre sa jeg ofte hvordan jeg kom i kontakt med denne gruppa, noen ganger gjorde den i gruppa jeg hadde hatt kontakt med fra før av dette. Så snakket jeg litt om at jeg var nysgjerrig på hvordan det var å leve her ute på Sotra, om medlemmene var født og oppvokst her og hvordan stedet har endret seg i løpet av tiden de har bodd her. Jeg kunne starte en samtale eksempelvis slik; «hvis jeg flytta tl bygda her, hvordan hadde jeg kommet i kontakt med folk; kunne jeg bare banke på døra deres, eller har dere noen faste møteplasser?» I nesten alle tilfeller endte dette med en livlig prat om temaet møteplasser, eller sosiale arenaer, og jeg kunne konsentrere meg om notering og følge med på kroppsspråk og så videre. Jeg ville kanskje også stille oppfølgingsspørsmål som «men ville jeg blitt invitert som ny i bygda» eller «kan dere forklare mer om det». Noen ganger ville jeg åpne intervjuet med andre tema, ut i fra hva jeg følte passet seg. Andre ganger var praten i gang før jeg kom, og jeg ble nærmest kastet inn i en samtale, noe jeg så som en av fordelene med at damene jeg intervjuet kjente hverandre fra før av. Andre ganger følte jeg at jeg hadde en forskerrolle å leve opp til og at damene hadde forventinger knyttet til dette; at jeg skulle være alvorlig og stille vanskelige spørsmål. Etter litt kaffe, småprat, latter og et par runder med kakefatet rundt bordet fikk jeg imidlertid inntrykk av at de så meg mer som ei som var nysgjerrig på deres liv. At jeg selv er en ung kvinne, og at jeg ofte spurte om den personlige historien til disse kvinnene, knyttet til hjemstedene sine, gjorde sitt til at jeg ble en del av en slags opplæring og slik rykket ned i hierarkiet fra forsker til novise. Dette var en rolle jeg var mer bekvem med, og gjerne siktet etter.

Av og til så jeg det nødvendig å styre samtalen inn igjen mot temaet, hvis utskeielsene var store. Oftest retter gruppa selv hverandre inn på tema igjen. Jeg har i stor grad hatt nytte av disse «tematiske utskeielsene» som har vært mulige på grunn av mitt valg av intervjueteknikk. Ved at de jeg intervjuet «mistet fokus» og begynte å snakke om en assosiasjon, får jeg informasjon om hva som opptar folk og hvordan ting snakkes om når det ikke er jeg som setter agendaen. Samtidig kan man argumentere for at det å holde intervjuer på denne måten er et vis å «manipulere» virkeligheten på. Jeg er jo i en maktposisjon når jeg stiller spørsmål uansett hvor mye jeg prøver å skape en uformell stemning, og uansett hvor mye jeg ønsker å gi fra meg makta som ordstyrer. Dette er tanker som har vært viktig for meg å reflektere rundt og ha et bevisst forhold til under og etter intervjuene. Det er også en av grunnene til at jeg ønsker å bruke skriftlige kilder, som eksempelvis leserinnlegg; da kan jeg være sikker på at jeg også får tak i materiale som helt tydelig er blitt satt på agendaen av menneskene bak det, og ikke meg.

Intervju av dameklubbene – valg av å lage fiktive karakterer

Jeg har gjort mange intervjuer med mange ulike dameklubber³, ved forskjellige lokaliteter utover Sotra. Gruppeintervjuene kom som regel i gang ved at jeg kom i kontakt med noen som var medlem av en klubb, husmorslag, kvinneforening eller andre type lag. De aller fleste intervjuene ble gjort i foreninger/klubber av privat initiativ, altså ikke offentlig organiserte lag og varte ca. fra to til fire timer. Intervjuene foreløp seg som sagt mer som «samtaler over en kaffekopp», enn som formelle intervjuer. Jeg hadde som regel med meg en liste over tema jeg ønsket at praten skulle dreie seg rundt, som stedstilhørighet, identitet, historie knyttet til stedet, sosiale møteplasser, endring og tilflytting. Som oftest hadde jeg en kontaktperson i gruppen som jeg på en eller annen måte kjente fra før, enten fra tidligere kontakter jeg hadde, eller fra mer eller mindre tilfeldige møter på feltarbeidet som jeg kom i prat med. Men for å få noe mer ut av disse samtalene så jeg det altså som viktig å gjøre gruppeintervjuer med disse menneskene sine grupper/klubber.

I noen tilfeller ringte jeg lederen av foreningen (da i tilfeller av organiserte lag og foreninger som husmorslag og så videre) og simpelthen forklarte hvem jeg var og hva jeg ville og lurte på om lederen for laget kunne samle troppene for å slå av en prat. Dette var imidlertid ofte litt vanskelig å få til, det var både lettere og føltes mer naturlig å intervju noen jeg på sett og vis hadde en relasjon til fra før av. Folk var ikke alltid så villige til å stille opp på intervju kun etter en kort telefonsamtale, men en del gode intervjuer fikk jeg av denne typen kontaktsøking. Valget med å ikke intervju enkeltpersoner ble til underveis, da jeg både følte jeg fikk mer ut av gruppeintervjuer og at jeg følte meg mer komfortabel i den settingen selv.

Felles for alle mine intervjuer med dameklubbene var at de kom fra mindre grender eller bygder utover Sotra, altså fordelt utover kommunene Fjell, Sund og Øygarden.

3 For oversikt se appendiks A.

Av hensyn til anonymisering av mine informanter, noe som er vanskelig i de små gjennomsliktige grendene jeg gjorde disse intervjuene i, så vil jeg i kapittel fem, der jeg presenterer materiale fra dameklubbene, presentere leseren for en fiktiv dameklubb. Denne klubben har jeg plassert på et fiktivt sted. Både klubben og stedet ser jeg som representativt for mitt materiale fra gruppeintervjuer av dameklubber. Den fiktive dameklubben og det fiktive stedet er bygget på de erfaringene jeg gjorde meg under disse intervjuene og på de stedene jeg besøkte. Sitater og samtaler jeg viser til er imidlertid reelle samtaler fra de forskjellige møtene. Det er både positive og negative sider ved å gjøre det på denne måten, men jeg valgte å la anonymisering av informantene komme i første rekke, og da så jeg dette som den beste løsningen. Samtidig var det såpass store likheter mellom gruppene jeg intervjuet, at jeg syntes det fungerte greit å gjøre det slik.

Jeg vil også klargjøre noe angående direkte sitater fra informanter. Når jeg bruker direkte sitater har jeg valgt å oversette det til bokmål for å unngå å måtte forholde meg til alle de ulike nyansene i dialektene på Sotra, og hvor sårbart det kan være for enkelte informanter at jeg eventuelt kan komme til å skade og gjengi dialekten med feil nyanser. For å unngå dette fant jeg det like greit å oversette det til bokmål. En annen grunn er anonymisering; siden små nyanser i dialekten kan for de som bor på Sotra avgjøre hvor, reint geografisk, sitatet er hentet fra.

Alle stedsnavn og navn på personer er endret på, med unntak av det jeg har av materiale fra aviser. I leserinnleggene jeg bruker oppgir alle innskriverne fullt navn, og jeg ser derfor ingen problemer ved å gjengi her det de selv har sendt inn til avisen siden Vestnytt er en avis med fullt offentlig innsyn.

Bruk av tekst som empiri

Jeg har hatt stor nytte av å bruke lokalaviser⁴, særlig seksjonen for leserinnlegg som empirisk kilde. Jeg har derfor blitt fast leser av Vestnytt, lokalavisa til Sund, Fjell og Øygarden i løpet av min studie. Et lite utvalg av det jeg har lest har fått plass i oppgaven. I Vestnytt har jeg funnet mange interessante ytringer, meninger og tema, men også funnet nye personer jeg tok kontakt med for å intervjuer. Ved å lese lokalavisen fikk jeg innsikt i folks egne beretninger om seg selv og stedet sitt. Hvordan mennesker forteller om dette, ikke bare forsterker, men er med på å påvirke og forme meningen om hva stedet er og skal bli (Smith 1990: 209-211). Lokalavisen tar også opp en rekke problemstillinger om lokale stridighet om hva som er viktig for menneskene som bor på Sotra. Lokalavisen er altså et forum der folk kan være aktive og komme med sine meninger både i form av intervjuer, men ikke minst i form av leserinnlegg. Jeg ser tekst og narrativer som meningsbærende kulturelle enheter. Å lese Vestnytt var også en fin innfallsvinkel til samtaler med folk jeg møtte. Ved å holde meg oppdatert på aktuelle tema fra lokalavisa kunne jeg sette i gang samtaler om det. Det gjorde også at jeg i større grad skjønnte hva en del av samtalene dreide seg om siden jeg hadde

4 For oversikt se appendiks B.

lest om det på forhånd. Vestnytt ble slik en inngangsport til informasjon i seg selv, men også til samtaler. Ikke minst er en generell forståelse for hva som skjer lokalt med på å styrke min forståelse av regionen og slik får jeg en fortolkningsramme for informasjonen jeg får. Dette gjelder også for de kommunale planene jeg har lest og bruker for å få større innsikt i prosessene Sotra er inne i.

Å bruke tekst som empiri er ikke noe nytt fenomen i antropologien. Dette finner man eksempelvis hos Gullestad som i 1996 gav ut boken «Hverdagsfilosofer» der hun tar tak i en lang tradisjon blant antropologer ved å ta tak i livshistorier, men her virer hun det til det skriftlige ved å ta tak i folk flest sine selvbiografier (Gullestad 1996). Materialet fikk hun tak i gjennom selvbiografikonkurransen «Skriv ditt liv», arrangert av Reidar Almås og Marianne Gullestad (Almås & Gullestad 1990). Å bruke andre kilder, som aviser og lokalhistorie, er også særlig viktig når man gjør feltarbeid i «egen bakgård», for å kompensere for at man ikke er tilstede 24 timer i døgnet (Howell 2001: 22). Når det kommer til hvem i et lokalsamfunn som skriver leserinnlegg; de fleste i et samfunn gjør ikke det. Så det er ikke snakk om et representativt utvalg. Det er ofte slik at de som har de mest ekstreme meningene også har behov for å uttrykke seg på en slik måte, dette er viktig å ha i mente når man bruker leserinnlegg som kilde (Jenkins 2000: 160). På en annen side er det jo slik at med leserinnlegg er det så definitivt avsenderen, og ikke antropologen som setter agendaen, i motsetning til i min bruk av intervjuer. Slik veier disse to metodene godt opp for hverandre.

Tekst, og innholdet i dem, har en evne til å spre seg fra en leser og bli del av den store samtalen om hva stedet er (Smith 1990: 209-211). Slik kan leserinnlegg i lokalavisen påvirke andre, ikke nødvendigvis fordi det representerer flere enn leseren, men fordi det er med å påvirke og skape tendenser rundt oppfatninger om stedet. Likevel må en være bevist på hvordan man bruker innleggene og hvilken kontekst det utspiller seg i (Bråten 2002:195-196). Ikke minst trengs i tillegg intervjuer og samhandling mellom mennesker som kjøtt på bena i forhold til å bruke tekst som empiri.

Det å reise til og fra felt

Som et resultat av metodiske valg og rapportens natur bestemte jeg meg tidlig for at jeg ville reise til og fra Sotra. Det var også praktiske og personlige hensyn som lå til grunn for dette valget. Et resultat av dette valget var at innsikten og forståelsen av problemstillingen sank inn lagvis ved at jeg forsto intervjuene jeg gjorde på Sotra på en ny måte når jeg gikk over dem igjen i Trondheim. Ved at jeg videre leste meg opp på det som ble snakket om i intervjuene, leste Vestnytt, planla, ringe kontakter, kom i kontakt med nye mennesker og grupper, leste på kommunene sine nettsider, leste blogger fra lokale aktører, avtalte intervjuer, leste teori, renskrev feltnotater, samt grublet og tenkte over feltarbeidet og bedrev etterarbeid, var jeg utrustet på en helt annen måte når jeg dro ut og gjorde nye intervjuer. Det jeg leste og skrev i Trondheim gjorde at jeg forsto det jeg opplevde på Sotra på en annen måte, og motsatt.

Å reise til og fra felt har selvfølgelig hatt konsekvenser for feltarbeidet. Når jeg ikke var i felten hele tiden så fikk jeg en annen relasjon til mine informanter enn om jeg

hadde levd sammen med dem. Derfor var det viktig for meg å faktisk være på Sotra og gjøre intervjuene mine der. Det er noe med å kjenne elementene på kroppen, se naturen informantene snakker så varmt om, og faktisk vite fra erfaring hvor raskt en buss kan ta deg fra Bergen ut til «Strilelandet», som Sotra også blir kalt. Slik får jeg erfart på kroppen noe av det informantene mine erfarer (Bråten 2002: 196). Dette frambringer flere nyanser i min forståelse av mine informanter, samt at kroppen i seg selv blir et feltnotat gjennom sansene (Emerson et. al 1995: 61-62). Ikke minst har det å være til stede og snakke med informantene, både formelt og uformelt, vært viktig. Skriftlige kilder kan også være nyttige, med det å få med seg alle de ikkeverbale delene av kommunikasjonen mellom mennesker har ikke minst vært viktig. Når man møter mennesker tilfeldig, henger på lokale møteplasser, spiser lunsj, er på møter og så videre så får man med seg så mye mer informasjon enn bare det som blir *sagt*. Måten det blir sagt på, kroppsspråk, kontekst, hvem som sier hva om kroppsspråket til personene rundt, alt dette har mange lag av informasjon i seg (Briggs 1997). Derfor har det vært viktig for meg å til en viss grad være på Sotra og møte menneskene jeg intervjuet, samt bruke tid i deres omgivelser. Å være der det skjer er rammen rundt for å få en relevant dechiffriering av stoffet. Det er en nøkkel til å forstå skriftlige kilder, uten å måtte være bærebjelken (Bakke 2002).

3.3 Andre elementer

En begrensning ved min metodiske innfallsvinkel er at jeg har konkrete utsagn mer en jeg har interaksjon og samhandlingsdata over tid. Hadde jeg vært mer på Sotra og utført et mer klassisk feltarbeid hadde det antagelig resultert i en annen type data, og kanskje dermed også en annen type oppgave. Disse potensielle svakhetene har jeg som sagt prøvd å demme opp for ved å anvende flere ulike metoder.

Rolle

Ved at jeg ikke var på Sotra over en lengre periode, og i og med at jeg i stor grad hadde intervjuer og ikke bare foretok deltagende observasjon, hadde jeg stort sett en rolle som outsider. Jeg var en insider i form av at jeg er født og oppvokst i Norge selv, og derfor har en kulturell bagasje som mye passer inn med mine informanter. Men i det jeg skulle gå videre ut fra dette og være forsker, oppstod det to motpoler av roller. Jeg fikk eller tok rollen som et barn (Nielsen 1996: 191-192) som spurte om ting som kanskje er selvfølgeligheter. Men ved å vise interesse for den kompetansen folk har om sitt sted, kommer det også til uttrykk ting de ikke tenker over i hverdagslivet. Dette kunne nok bidra til begeistring hos de jeg snakket med. De tok på en måte på seg å forklare for meg alt det jeg ikke forstod.

I intervjusituasjon vekslet jeg ofte mellom denne rollen og «ekspertrollen» (Eriksen 1998:32). Det var som sagt til tider et svare strev å prøve å ikke bli oppfattet så formelt, og slippe litt lenger inn i folks sfærer enn den overflaten de vil vise til en «forsker». I så måte fikk jeg god bruk for mine personlige egenskaper på det å skape en uhøytidelig stemning rundt meg, og jeg fikk i stor grad bruk for at jeg er «sosialt omgjengelig» (ibid.), noe Eriksen trekker fram som viktig for en antropolog å være. Dette gjorde

også at jeg kom lett i prat med folk og at tilfeldige møter førte til et gruppeintervju med vedkommendes venner/gruppe/klubb.

Jeg ser at min innfallsvinkel til metode kan virke begrensende. Hadde jeg fulgt personer mer over tid hadde jeg nok fått mer samhandlingsdata, men gjennom måten jeg valgte å gjøre det på fikk jeg mest tilgang på utsagn og samtaler. Som jeg tidligere har skrevet så jeg det derfor som viktig å få flere innfallsvinkler på feltarbeidet, som leserinnlegg, andre lokale medier og intervjuer. Dette gav meg ulike roller i felt, og flere innfallsvinkler til å forstå samme fenomen. Spenningen mellom ulike roller som forsker i felt gir en god mulighet til å fortolke ulike perspektiver av samme fenomen (Bye 2010: 47). Slik kan det sees på som en fordel at jeg har både gjort intervjuer, deltagende observasjon, lest leserinnlegg og andre lokale medier. I dette spenningsfeltet mellom de ulike posisjonene er det mye interessant som man ikke hadde fanget opp med kun én rolle, eller én posisjon i feltet. Måten feltarbeidet mitt er blitt utført på velger jeg derfor å se på som en styrke.

Kjønn og representativitet

Et annet moment som er relevant å legge til er å stille spørsmål ved hvilke mennesker man kommer i prat med, og hvilke mennesker det er som åpner sitt hjem og deler av sitt liv til noen man møter i slike situasjoner, og som lar seg intervju sammen med venner. De aller fleste menneskene jeg intervjuet var godt voksne kvinner. Dette var noe på grunn av at jeg ønsket å snakke med mennesker som hadde opplevd Sotra og endringene som har skjedd der over tid. Men det var også tilfeldigheter som spilte inn, som i hvilke klubber/organisasjoner jeg fikk napp når jeg ringte. Kanskje kan det også ha spilt inn at jeg som kvinne selv lettere kom i kontakt med andre kvinner? Så var det også slik at når jeg hadde fått noen kontakter, så bygget kontaktnettverket seg ut derfra. Kjønn og alder på informantene er viktig å ha i bakhodet når det kommer til hvor representative intervjuene er. En annen faktor er at de jeg har intervjuet stort sett er mennesker som er engasjerte og interesserte i å snakke om hjemlassen sin. Dette kan selvfølgelig også ha med å gjøre at det var det jeg *spurte* om.

3.3 Avslutning

Oppsummert så har metode vært en utfordring for meg under feltarbeidet, og jeg ser dette grundige metodekapittelet som nødvendig for å vise til bakteppet for mine metodiske valg. Jeg har også prøvd å skissere opp hvilke hensyn jeg har følt jeg må forholde meg til. Når det er sagt så er det selve empirien og analysene av den som er det viktigste og bærende elementene i rapporten, ikke metoden de er hentet inn med, selv om de henger sammen. I neste kapittel skal vi derfor dykke ned i empirien, og jeg vil starte på Straume og urbaniseringsprosessene der.

4 Oppfatninger om stedsutvikling

Det er sterke strømninger av fortetning og urban bebyggelse i Straume sentrum. Som jeg skrev i kapittel 2, så er endringene planlagt over lang tid. Endringene er store og setter sine spor i befolkningen. I dette kapittelet skal jeg beskrive hvordan deler av befolkningen møter byutviklinga, og gjøre noen analyser rundt dette. Jeg vil også se på hvordan ulike utbyggere framstiller sine prosjekter. Dette vil jeg gjøre ved å trekke fram noen sitater fra prospektene til byggeprosjektene Ankerhagen og Sartorgården. Jeg vil gå mer i dybden av hvordan en mer urban byggestil framstilles av utbyggerne, hvordan det blir mottatt av en del av befolkningen, hvordan disse menneskene uttrykker seg i lokale medier for å markere motstand og hvordan de jobber for legitimitet for sitt syn.

Siden symboler kan være multivokale vil de framkalle forskjellige assosiasjoner hos forskjellige mennesker (Woods 2009: 144). Jeg vil se på hvilke konsepter som springer ut fra symbolet høyblokka slik det framkommer av leserinnlegg og avisartikler der Ankerhagen blir debattert. Siden et symbol står for noe mer enn seg selv, og viser til et større konsept (Langer 2002: 139-143), vil jeg se på hvordan et byggverk som Ankerhagen kan bli et symbol på urbanisering og hvilke forestillinger motstandere av Ankerhagen har om det urbane. Videre vil jeg se på hvordan symboler brukes i en forhandling om hva bygda skal være i framtiden.

Enkelte byggeprosjekter møter massiv motbør fra deler av befolkningen. Jeg vil ved hjelp av Mary Douglas begrep «matter out of place» (Douglas 1997) vise hvordan høyblokka blir sett på som noe som er «feil ting på feil plass» og slik skaper forvirring om hva stedet er og skal være. Men på andre områder er utvikling og endring i aller høyeste grad ønskelig, og det er her jeg vil starte; ønske om endringer av Sotrabrua.

4.1 Ønsket utvikling

Som skrevet i bakgrunnskapittelet, er det mange som ønsker at Sotrabrua skal bygges ut, endres på eller at man skal bygge en bru til. Jeg vil nå se på tre leserinnlegg som alle sier noe om misnøyen med dagens situasjon, og ønske om at det snart må bli endringer på dette.

«Det er vel ingen nyhet at engasjementet rundt de trafikale utfordringene mellom Sotra og Bergen synes å være stigende blant innbyggerne både i de tre kystkommunene og på fastlandet [...] For mange pendlere betyr køen en time eller mer i ekstra transporttid hver dag. Det er likegyldig om en velger buss eller privatbil, køen er den samme. Største forskjellen er at på bussen får man

ståplass, i privatbilen er det sitteplass.[...] Resultatet hittil er at ingenting skjer, den politiske ledelsen synes å være handlingslammet og folk lider i kø hver dag [...] Noe må snart skje!» (Kaltvedt 2010: 10)

Her skrives det om at mennesker som pendler «lider i kø» og at det er på tide at dette gjøres noe med. Misnøyen med dagens situasjon er tydelig og Kaltvedt skriver også at det ikke er en nyhet at engasjementet rundt Sotrabrua er stor. Nettopp at problemer med Sotrabrua er noe som blir skrevet om mye i lokalavisa kommer fram i dette leserinnlegget:

«Atter en gang er avisene fulle av problemene dagens Sotrasamband skaper for bilistene. Alle er flinke til å påvise kø og problemer, men hvor er løsningene og hvorfor er vi ikke kommet lengre i prosessen [...]Du [ordfører Berland] har i alle fall tyngde nok i befolkningen til å gjøre det såfremt det kan bringe Sotrasambandet nærmere en løsning – for det krever dine beboere, og det krever også vi som bor på bysiden.» (Bøe 2010: 8)

Her rettes kritikken tydelig mot politikere, også direkte til ordføreren, om at det er på tide å få til en bedre løsning. Begge innleggene har til felles at de skriver om at folk på begge siden av bruene vil ha nytte og glede av en bedre bru. Ønsket om endring kommer også fram i dette innlegget:

«Jeg bor slik til at jeg har god utsikt til RV 555 på vestsiden av BildøyKolltveit-tunnelen. Det skal svært lite til før trafikken står bom stille. Og det skjer ofte. De som sitter i bilene, bussene og andre rullende doninger, kommer fra Store-Sotrasiden av Fjell kommune samt kommunene Øygarden og Sund [...] Er det ikke på tide å opptre løsningsorientert for å få bukt med de trafikale utfordringer på RV 555?» (Engelsen 2011: 7)

De trafikale utfordringene med Sotrabrua er ut fra disse tre eksemplene noe menneskene på Sotra og omland ønsker å endre på for at hverdagen deres skal kunne bli lettere. Ut i fra hvordan innleggene er skrevet (med formuleringer som «det er ingen nyhet at...» eller «atter en gang er avisene fulle...») samt min erfaring fra samtaler og jevnlig lesing av Vestnytt over en periode på ett år, så er det et bredt ønske om endring av Sotrabrua. En videreutvikling av Sotrabrua er slik en utvikling eller endring på Sotra som blir møtt på en positiv måte. Jeg vil videre skrive om endringsprosesser som får en mer blandet mottagelse; byggeprosjekter.

4.2 Byggeprosjekter

Planene om utvikling på Straume er omfattende. Det jeg vil fokusere på i dette delkapittelet er utbygging i form av boligblokker. Jeg vil fokusere i størst grad på Ankerhagen, en høyblokk på seks etasjer som allerede er bygget, samt Sartorgården som er et prosjekt som er på trappene.

Ankerhagen og Sartorggården

«Er du på søken etter et fristed, borte fra byens larm, men vil nødig gi slipp på dens tilbud og valgmuligheter? Eiendomsmegler Vest AS har da gleden av å kunne tilby deg – Ankerhagen. Oppført i naturskjønne omgivelser på Straume – i Fjell kommune, med umiddelbar nærhet til butikker og offentlige tilbud er Ankerhagen synonymt med det å få «i pose og sekk». Det tidsriktige bygget rommer totalt 50 leiligheter i størrelsesorden 46-144 m², og representerer første steg i prosessen som vil forvandle området til et usjenert sentrum, unikt plassert i kommunens grønne lunge.» (Prospekt for Ankerhagen)

Ankerhagen er et byggeprosjekt rett ved Sartor Storsenter, som eierne av senteret og kommunen samarbeider om. I prospektet framstilles leilighetene som urbane og nær butikker og «sentrum», men samtidig tett ved naturen og med vakker utsikt over fjord og land. Prospektet legger også vekt på at hvis man kjøper leilighet her får man roen fra landsbygda, men mulighetene fra byen. De reklamerer med at det kun er 15 minutter å reise med bil for å komme til Bergen sentrum. Med dette viser de at man kan bo ute på Sotra og få tilgang på det bygda har å tilby uten å måtte forlate eller endre sin urbane livsstil. Her kan man, som de skriver i prospektet, få i pose og sekk; selv om man er nære byen så får man også tilgang på naturen.

Viktigheten av å ha tilgang på naturen selv om man har mulighetene en urban livsstil kan tilby, speiler et forhold til naturen og det rurale som er ganske typisk for Norge, der naturen er i sentrum og kultur sees mer som støy som «ødelegger for naturopplevelsen» (Witoszek 1998: 165). Dette kommer også fram i prospektet for Sartorggården, et lignende prosjekt som planlegges på Straume:

«Sartorggården sameie blir en grønn og frodig hage i møtet mellom et moderne samfunn og vakker natur. Bygget vil være annerledes og fremstå som en luftig oase med sine mauriske flater og grønne vegger. Her vil du finne roen i en stor, åpen hage og i usjenerte møteplasser i solen mellom bygningene. Er du på utkikk etter å bo et sted der du både har byens tilbud og naturens muligheter? Begge deler like lett tilgjengelig? Da er Sartorggården stedet for deg. Prosjektet består av 51 moderne 2-, 3- og 4-roms leiligheter som ligger i sentrum av Straume, ved Sartor storsenter, og likevel med gåavstand til sjø og flott natur. Sartorggården er stedet for deg som ønsker et grønt fristed med det beste fra både by og natur.» (Prospekt for Sartorggården)

Her skisseres Sartorggården opp som en del av et moderne samfunn, men som fortsatt (på tross av dette) også gir deg vakker natur. I prospektet er natur knyttet til roen, men byen gir deg tilbudene og mulighetene til å leve som man vil i et moderne samfunn. For å sette dette inn i en større kontekst så viser Sørensen og Stråth til at en nordisk oppfatning om bonden, eller i dette tilfellet landsbygda, er at det har i seg en verdi som helgjør menneskene. Jeg velger å trekke inn landsbygda, med det mener jeg at det er i bygdene man er nære naturen. Slik jeg tolker det så kommer dette også fram i prospektet, ved at det vektlegges at man kan få tilgang på både

det «moderne samfunn» og det som jeg tolker som en motpol; rurale kvaliteter i nærheten av naturen.

Det er ikke i det urbane at nasjonalidentiteten er knyttet opp mot, men det rurale (Sørensen & Stråth 1997: 7-8). I prospektet blir naturen gitt stor verdi. Å ha en «grønn lunge» i naturskjønne omgivelser gir nordmenn tilgang til vårt andre hjem: naturen (Gullestad 1992)! Potensielle kjøpere av leiligheter i Ankerhagen kan på tross av nærhet til byens muligheter og tilbud likevel få tryggheten, skjønnheten og ikke minst freden og roen naturen kan gi. Dette kan veie opp for den kaotiske, urbane hverdagen (Gullestad 1992). Det urbane og rurale blir satt opp som motpoler i prospektet, motpoler man trenger begge av for å kunne leve et lykkelig liv, eller for å se mer pragmatisk på det; å kunne ha jobbmulighetene i Bergen by, men nyte godt av lavere boligpriser på Sotra.

Striler vil ha leiligheter

«Striler vil ha leiligheter,» heter en artikkel fra Bergensavisen som dekte bygginga og salget av leiligheter i prosjekter som Sartorgården og Ankerhagen:

«StorBergen skal bygge 51 nye leiligheter på Straume. Meglere forteller om et hett marked for leiligheter på Strilelandet. I dag lanserer StorBergen sitt nye leilighetsprosjekt like ved Sartor Storsenter. Meglere BA har snakket med forteller om stor interesse for leiligheter i nabokommunene til Bergen. Tor Arne Fostervold i Eiendomsmegler Vest sier at de kunne solgt Ankerhagen, også det like ved Sartor Storsenter, mange ganger. De dyreste og største leilighetene gikk aller først. Det begynte trått da vi la prosjektet ut i 2009, men markedet har forandret seg. Nå merker vi langt større etterspørsel etter leiligheter også her på Sotra, sier megler Tor Arne Fostervold. De har to leiligheter ledige, begge er mindre leiligheter i sokkeletasje. Bygget står ferdig om to-tre måneder.

– Hvem kjøper?

– Folk som i dag bor i eneboliger i samme område er den største gruppen. For de mindre leilighetene dreier det seg om yngre kjøpere, svarer Fostervold. Prosjektmegleren i Sparebanken Vest sier at han ser den samme tendensen også i de andre tettstedene rundt Bergen: Folk vil ha leiligheter. [...] Det gir seg litt selv hvorfor vi starter her ute. Hele Fjell kommune og regionen Vest er i stor utvikling. Kommunen har lagt til rette for det de selv kaller en transformasjon av Straume. Det er et spennende område, og jeg tror folk vil ha lyst til å bo der. Børhaug mener navnet deres tilsier at det er på tide med en slik satsing. Vi skal gjøre oss fortjent til StorBergen-navnet. Vi har bygget boliger i Fjell og i andre omegnskommuner før, og vi ønsker å fortsette med det.» (Bergensavisen 30.3.2011: 7)

I denne artikkelen rapporteres det om stor interesse for Ankerhagen. Her man må ta i betraktning at det er utbygger som har blitt intervjuet. Overskriften er interessant i seg selv; striler vil ha leiligheter. Også her kan det diskuteres om det urbane og rurale settes opp mot hverandre; hvis det hadde vært en selvfølge at striler ville ha

leiligheter, hadde det da vært av interesser å skrive det på den måten? Slik jeg ser det så sier man minst to ting ved at man påpeker at *striler* vil ha leiligheter. For det første; at striler er positive til leiligheter, for det andre; at dette er noe som er verdt å påpeke. Det er altså ikke en selvfølge. Slik kan man se utsagnet som en måte å påpeke at *stril* ikke i seg selv er forenelig med ordet *leilighet*. Derfor blir det verdt å nevne at interessen for leilighetene er stor på strilelandet. Strilens interesse kan slik formidles og rettferdiggjøre prosjektet; den har antagelig positive verdier også sett fra landfolkets side. Et annet eksempel på dette vises i et intervju med en som har flyttet fra en enebolig på Straume til en leilighet i Ankerhagen, der han sier: «Vi sitter ofte og sier at vi ikke har angret en eneste dag, og egentlig skulle vi gjort det for lenge siden» (Vestnytt 1.12.2011: 8).

4.3 Bevar Straume – motstand mot urban utbygging

Alle er ikke like positivt innstilt til endringene på Straume. Bevar Straume er et innbyggerinitiativ som har til formål å bevare Straume slik det var der *før*. Jeg vil i dette delkapittelet vise til en underskriftkampanje de har hatt mot urbaniseringen på Straume og byggingen av Ankerhagen. Jeg vil også analysere en del av leserinnleggene deres, og andre med lignende oppfatning og se hva det er ved Ankerhagen som gjør at dette er et så viktig bygg å protestere mot.

Ankerhagen sett fra forskjellige vinkler

De to første bildene på neste side er hentet fra prospektet til Ankerhagen og viser et «harmonisk bygg med gode kvaliteter» (sitat fra prospektet). Det øverste viser en felles takterrasse der man har stor utsikt. Det nederste bildet viser tentative sosiale møteplasser utenfor bygget, og legger opp til at Ankerhagen kan bli et hjem der folk kjenner hverandre og sammen tar i bruk grøntarealet rundt blokkene. Som skrevet tidligere så tolker jeg det dit hen at prospektet spiller på at nærhet til naturen er en motpol til urbane kvaliteter. Det rurale stedet kan defineres ut fra hvor langt det er fra det urbane (Haugen & Stræte 2011). Ut i fra disse to faktorene tolker jeg prospektet dit hen at det spille på både urbane, rurale og naturmessige strenger ved å hevde at Ankerhagen kan tilby det beste fra begge verdener.

Noen av kvalitetene de selger seg inn med, er nettopp det de blir kritisert av Bevar Straume for å bidra til å ødelegge. Ankerhagen framstår ikke som en del av et sted, men som et konsept. Konseptet kan beskrives slik: urban frihet i rural, naturnær beliggenhet (som vist fra prospektet). Bildet fra takterrassen legger også stor vekt på den storslåtte utsikten. Nettopp denne utsikten, og hvem som har «rett på den» er det mange meninger om, som jeg skal komme tilbake til.

Det tredje bildet side 50 viser Ankerhagen fra en, både bokstavelig talt og metaforisk sett, annen vinkel. Bildet er tatt av Ankerhagen mens det ennå er under bygging og lagt ut på Bevar Straume sin Facebookgruppe med underteksten: «Koselige Litlatræet med monsteret Ankerhagen som en massiv vegg i enden» (Bevar Straume 2011). Litlatræet er en veg i et byggefelt som har klassiske eneboliger. Det er dette det henvises til

når «Bevar Straume» betrakter byggefeltet som «koselig». Ordbruken de retter mot Ankerhagen er i helt andre ordlag enn det som brukes i prospektet. Ankerhagen fremtrer her som et helt annet prosjekt i Bevar Straume sine formuleringer, i motsetning til Altus Eiendom AS sin ordbruk om samme bygg. Ifølge Facebookgruppa til Bevar Straume er Ankerhagen en forringing av området i så stor grad at folk kan få, og har hatt, problemer med å få solgt husene sine i nærområdet. Ankerhagen er et skrekkeksempel på hvordan utbyggingen ødelegger for eksisterende bebyggelse, mener Bevar Straume (Vestnytt 29.1. 2011: 2). De sier videre i denne artikkelen at de som bor på Straume har flyttet hit fordi de vil bo et sted med eneboliger, rekkehus, hager og utsikt, de vil ikke ha en høyblokk som nabo:

«Folk som har flytta hit, har gjort det fordi dei likar å bu slik. Då vil dei ikkje ha bustadblokker tett inntil huset, seier Liv Strømme. Ho er blant bebuarane som no står bak eit innbyggjarinitiativ. Det vil seia at dei samlar underskrifter for å få politikanane til å ta stilling til fleire krav rundt framtidas Straume sentrum. Bustadblokka Ankerhagen er skrekkeksempelen på korleis det kan bli. Den ligg tett opptil eksisterande bustader, seier Tord Gunnar Lillebø. Det er planar om storutbygging i Straume sentrum. Området skal få bypreg, mellom anna med stortilt utbygging av Sartor storsenter og ei rekkje lågblokkprosjekt. Men mange bebuarar er skeptiske til planane. Dei ønskjer å bevare Straume meir som før, med einestader, rekkehus, hagar og utsikt.» (Vestnytt 29.1. 2011: 2)

Motstanden mot Ankerhagen som kommer til uttrykk her er tydelig forankra i en oppfatning om at man flytter ikke ut til Straume for å se på en blokk, da kunne man like gjerne bodd i byen. Ankerhagen blir her framstilt som et skrekkeksempel fordi det er en blokk og representerer en urbanisering av området, i kontrast til slik det var før (med eneboliger, rekkehus, hager og utsikt).

I tillegg til at Bevar Straume ser saken fra en annen vinkel, så er også bildene av Ankerhagen som de respektive partene legger fram tatt fra forskjellige vinkler. Bildene fra prospektet framstiller Ankerhagen i seg selv og får fram hvor attraktivt Ankerhagen kan bli (de er ikke reelle fotografier, men datasimulasjoner av hvordan det er tenkt at det skal bli). Fokuset i disse bildene er utelukkende på det positive. Et prospekt har jo som funksjon å trekke til seg potensielle kjøpere, så man vil jo vise produktet fra sin beste side. Bildet Bevar Straume viser har en motsatt målsetning. De vil helst vise blokka fra sin verste side. Men viktigst, de vil vise en annen kontekst. De vil ikke vise Ankerhagen *i seg selv*, men vise hva Ankerhagen gjør med omgivelsene. Omgivelsene og ikke blokka er hovedmotivet på bildet. Dette kan belyse en viktig forskjell i innfallsvinkel fra de respektive partene i henhold til hvordan de tenker. De argumenterer ut fra forskjellige ståsted og legger forskjellige hensyn til grunn for argumentene, om de tar for seg *blokka i seg selv* eller om de ser på konteksten blokka står i. Nettopp dette poenget skal jeg komme tilbake til.

Underskriftskampanje mot skrekkeksempelen Ankerhagen!

Bevar Straume har i all hovedsak tatt i bruk media og sosiale medier som facebook

i sin kamp. Men de har også tatt til orde på en mer politisk måte, ved å ville ta del i lokaldemokratiet og definere og forme det. Her i en artikkel i Vestnytt sier de:

«Utbyggingsplanane tek ikkje omsyn til eksisterande innbyggjarar, seier Tord Eirik Myrvang. Det dokumentet som først og fremst styrer utviklinga sentralt på Straume, er reguleringsplanen for Straume sentrum. Denne er kome langt i prosessen mot ferdiggjering. Men dei som ønskjer ei meir moderat utbygging, har ikkje gitt opp. Dei samlar no underskrifter for eit såkalla innbyggjarinitiativ. Kommunelova seier at dersom ein samlar minst 300 underskrifter for eit forslag, pliktar kommunestyret å behandla det.» (Vestnytt 29.1.2011: 2)

Underskriftskampanjen ble gjennomført og behørig overrekt til ordføreren 15. februar 2011 (Vestnytt 17.2.2011: 2). De hadde da samlet 820 underskrifter og overskredet minimumet med 300 underskrifter kraftig. Kommunen er derfor nødt til å behandle punktene de kom med, som var en noe revidert utgave av den lista de hadde lagt ut på facebooksidene sine tidligere:

- «1) Det får ikkje planleggjast nybygg høgare enn 3 etasjar i tilknytning til eksisterande lavbebyggelse/spreidd busetnad.
- 2) Innbyggjarane sin eigedomsrett må respekterast. Det er berre innbyggjarane i eit etablert/spreiddbygd bustadområde i fellesskap som kan ta initiativ til å omregulera eit område til blokker. Verken utbyggjarar eller kommunale styremakter kan fremma forslag til ei slik dramatisk omregulering.
- 3) Vidare utbygging på Straume må først koma etter at nytt Sotrasamband og annan naudsynt infrastruktur er på plass.
- 4) Fjell kommune skal vera ein god kommune å bu i. Kommunen skal ikkje berre oppfylle lova sine minimumskrav til gjennomføring av høyringsrundar. Kommunen skal vera den første i landet der innbyggjane med rette kan rosa kommunen for å leggja opp til konfliktfrie utbyggingsprosessar. Som innbyggjarar ønskjer vi å kjenna oss trygge på at kommunen alltid prioriterer våre interesser.» (Vestnytt 17.2.2011: 2)

Følelsen av å ikke bli hørt og at de som allerede bor her ikke blir tatt på alvor, er en av kjerneelementene her. Det å ikke bli hørt og føle avmakt, bokstavelig talt for eget hus og livssituasjon, oppfattes som dypt urettferdig og provoserende. Det å føle avmakt gjør også at man kan føle at disse endringene er tvunget på dem, og tvang er videre en grunn til at man føler enda større misnøye og kanskje også motstand mot endringene i bygda. Følelsen av «tvang», eller mangel på medbestemmelsesrett kan også føles veldig udemokratisk. Men jeg tror det også er snakk om en dyp følelse av avmakt frustrasjonen består i. Det nevnes i punktene som ble levert til kommunen at man ønsker at Fjell kommune skal være en god kommune å bo i, og kriteriene man legger til grunn for at det skal bli det er at kommunen skal være ledende i landet ved å legge opp til å gi de eksisterende innbyggerne mer å si i byggesaker, som igjen kan bidra til lavere konfliktnivå. Videre legges det også vekt på at kommunen skal prioritere *deres* interesser. Nettopp det å ha råderett over egen situasjon, bli hørt og

vite at kommunen tenker over deres interesser står sentralt særlig i det fjerde punktet. Man vil ha tilbake det som var *før* (jamfør Vestnytt 29.1.2011: 2). Forvitringen er altså allerede godt i gang ifølge Bevar Straume. Men hvorfor er det så viktig å holde urbane elementer unna bygda?

By og bygd som motpoler til hverandre

Under tittelen «Bygdefolk vil ikke ha by på Straume» dekker også Bergens Tidende Bevar Straume sin motstandskamp:

«Liv Strømme og Gunnar Lillebø har vokst opp på Straume. De ønsker å beholde bygdefølelsen. Med 820 underskrifter vil de tvinge politikerne til å lytte. Det er slikt som dette vi vil unngå, sier Liv Strømme i innbyggerinitiativet Bevar Straume. Midt blant eneboligene og lavbebyggelsen ved Sartor senter på Straume, har en blokk på syv etasjer skutt i været.» (Bergens Tidende 17.2.2011:14 - 15)

Her påpekes det at bygdefølelsen kan forsvinne hvis man lar høye blokker få skyte i været. En høyblokk har ifølge dette altså makt til å endre et sted fra det rurale til det urbane. I overskriften påpekes det også at det er *bygdefolk* som ikke vil ha by. Også her påpekes motpolen mellom by og bygd som separate klasser. Det kan nesten virke som om de rurale kvalitetene forsvinner hvis man ikke lenger har lavhusbebyggelse, som om man kan «smittes» av urbanitet og slik sett blir det urbane en trussel for det rurale. Et slikt krasst skille mellom kategorier, slik at de ikke står i fare for å påvirke, eller smitte hverandre, skriver også Douglas om (Douglas 1997: 22). Hun påpeker at i religiøse sammenhenger er et kriterium for hellighet nettopp renhet fra andre kategorier ved at det er tydelig avgrenset. At noe er hellig betyr ikke noe annet enn at det er avsondret (Douglas 1997: 70), altså at det å være hellig, eller udiskutabelt, er likestilt med å være tydelig separert fra noe annet. I en slik tankegang vil det være en forurensing å være i kontakt med andre egenskaper. Douglas trekker fram eksempler om at en rekke kriterier må stemme for at noe skal få rett merkelapp på seg (eksempelvis at en fugl flyr, har vinger og to ben), men hvis bare noen av disse kriteriene stemmer fyller ikke gjenstanden kriteriene for å være noe *fullverdig*. Hvis ikke vil det falle mellom kategorier og blir derfor vanskelig å forholde seg til, man har ikke en tydelig plass for det i det mentale kartoteket. At blokka ikke er et ruralt element ser ut til å være et av poengene i Bevar Straume sin retorikk. Det er derfor den ikke har noe her å gjøre. Hvis man likevel har en høyblokk på Straume så røkkes det ved stedets mulighet til å bli klassifisert som ei bygd. Det kan komme til å bli en by her! At byplanene sees på som noe som ikke kan leve side om side med bygdene, men vil svelge de, kommer også fram i et leserinnlegg som først og fremst tar for seg politisk løsning ved å gjenoppta Sotralista som et politisk alternativ:

«I dag med plan om bystatus på Straume er egentlig velgergrunnlaget for Sotralista blitt langt større. Straume og bygdene rundt er også bygder med folk som nå føler seg overkjørt av det presset det er på byutvikling. Disse bygdene og folket trenger også et politisk talerør [...] Med nytt blod og ny iver ville Sotralista hatt livets rett i en tid da alle bygdene på Sotra blir glemt mot en liten maktelite

som kun er interessert i å utvikle by på Straume. Denne makteliten kommer til å bli bygdedøderen på Sotra.» (Skålevik 2010: 8)

I tillegg til den politiske agendaen, kommer det også her fram at bygd og by framstilles som motpoler som ikke kan leve side om side. Hvis «makteliten» (som vil ha by på Straume) får det som de vil, vil bygdene dø! At Bevar Straume ikke ønsker en by på Straume og at de ønsker å bevare (slik navnet på gruppa tilsier) Straume slik som det var før kommer også fram i denne avisartikkelen. Tittelen er: «Ikkje lag kystby av straumebygd» og allerede i tittelen tas dikotomien bygd og by stor plass. Videre skrives det:

«Ordfører Eli Berland (H) er i ferd med å forvandle Straume til en by med blokker og økt fortetting. Innbyggerne protesterer nå høyløyd.

–Ankerhagen er det første synlige skrekkeksempelen på hva vi har i vente. Kommunen tillater at det bygges hus i flere etasjer mellom eneboliger og småhus på Straume. Mange mister både sol og utsikt. Dette vitner om en manglende helhetstenkning fra kommunen, sier Liv Strømme, en av initiativtakerne til «Bevar Straume». Hun står i regnet og ser opp på et høyhus som ligger like ved Sartor senter. Flere av eneboligene like ved har mistet utsikt og sol. De eldste husene her er fra 50-tallet, og de eldste på Straume er fra begynnelsen av 1900-tallet. Resten av husene her, er kommet etter 1990. Da var det ikke planlagt noe høyhus der oppe, sier Gunnar Lillebø og ser på blokken Ankerhagen.» (Bergensavisen 25.8.2011: 14)

I tillegg til en fortsettelse i retorikken som setter bygd og by opp mot hverandre, og kaller det umulig at de kan leve side om side, trekkes det fram her at man «mister utsikt og sol» ved bygginga av Ankerhagen. I overskriften ligger det en frykt for at dette er en del av en fortettingsprosess som vil gjøre bygda til en by. I sitatet fra Bergensavisen så trekker også Bevar Straume fram at hus fra 50-tallet må «vike» for det nye bygget. Men det trekkes også fram at hus som er kommet etter 1990 må vike. Ut ifra denne artikkelen, ser de ikke på det som problematisk. De er altså ganske selektiv i hvilken periode man går tilbake til som «før» og ser på som grei. Lavhusene fra 1990 tallet ser ut til å være innenfor det Bevar Straume mener at Straume er. Satt opp mot at de mener at Straume *fortsatt* skal være en bygd, så antar jeg at grunnen til at lavhusene fra 1990-tallet er greie er fordi de, selv om de er relativt nye, fortsatt ifølge Bevar Straume har rurale kvaliteter. Nok til å være innenfor kategorien «rural» er de i alle fall. Samtidig så stenger de ikke for utsikten. Nettopp utsikt ser ut til å være en viktig del av det man mener at Straume fortsatt må ha, men som Ankerhagen sperrer for (for de som allerede bor der).

Stedet, utsyn og sanseintrykk

Sanseintrykk, og hukommelsen om dette, er knyttet til stedet (Anderson 1998: 21). Slik kan synet av en utsikt være en del av det vi forbinder selve stedet med. At Ankerhagen sperrer for utsikten kan slik være med å endre de sanseintrykkene som er en del av stedsopplevelsen. Siden sanseerfaringen er en del av utviklinga av

en stedsans (Anderson 1998: 22) vil stedet oppleves som annerledes når sansene (eksempelvis synet) viser deg noe annet enn det som var der før. Dette kan eksempelvis være ved at en blokk er oppført og sperrer for utsikten, der man før så utover havet. Videre har sanseinntrykk også en evne til å få oss til å assosiere videre, forbi det som gav sanseerfaringen: «Ingefær kan få en til å kjenne smaken av kinesisk mat og fuglesang kan gi en følelse av oppstemthet om våren» (Anderson 1998:22). Slik har sansene i seg kvalitetene til et symbol (ibid.). Ved dette så er en endring i *utsikten* fra ens bolig med på å endre stedsansen og videre så rokker det ved alt det dette sanseinntrykket står for symbolsk. Slik har oppføringen av Ankerhagen og konsekvensen av dette, endringen av utsikten, noe å si for hvordan stedet *sanses*. Mangel på utsikt kan også jf. Anderson påvirke hvilke assosiasjoner, eller symbolsk mening, man spinner videre på når man ser utsikten. Eller for å bruke Andersons eksempel; uten fuglesang føler man seg kanskje ikke like oppstemt om våren (eventuelt må man gjøre noe annet for å oppnå det samme). Slik vil en endring av en av måtene å sanse stedet på potensielt endre mer enn bare *det*, og endre noe utover selve sansingen; i dette tilfelle utsikten.

På den andre siden så er det jo slik at nettopp utsikten er et av de elementene som Ankerhagen viser fram (se bildet på s. 47). Så utsikten viser både utbyggere og Bevar Straume til, men Bevar Straume er den parten som mener de står i fare for å *miste* den. Men hva annet er det de står i fare for å miste, og hva er det med Ankerhagen som gjøre at man får så store reaksjoner fra enkelte?

4.4 Symbolske forhandlingsarenaer

Via sansene kan man finne symbolske sammenhenger mellom et sanseinntrykk og et minne. Men også gjenstanden i seg selv kan være bærer av symbolsk mening; altså at det ikke er kun det at Ankerhagen sperrer for utsikten som er problematisk, men selve bygget i seg selv. Et bygg, eller et hus har flere aspekter. Et av dem er at huset forteller en historie og vekker minner om denne historien (Rudie 2010: 130). Bygningsmassen i seg selv, og det at den sperrer for utsikt og sol, skal vi la ligge nå. I dette delkapittelet vil jeg se på hvilke assosiasjoner og symbolske fortellinger blokka aktiverer hos noen av menneskene på Sotra.

Urban «matter out of place»

Når Bevar Straume på sin Facebookside legger ut et bilde av Ankerhagen under oppføring, så skriver de ikke bare at Ankerhagen er et monster. Det setter dette også opp mot det koselige byggefeltet Litlatræet. Men hva er det med Litlatræet som er så koselig? Tidligere i dette kapittelet viste jeg til en avisartikkel der Bevar Straume uttalte seg om at: «De eldste husene her er fra 50-tallet, og de eldste på Straume er fra begynnelsen av 1900-tallet. Resten av husene her er kommet etter 1990» (Bergens Tidende 17.2.2011: 14.). Med andre ord kan det koselige byggefeltet Litlatræet være fra både 50 tallet og 1990 tallet. Om det så er fra 1990 tallet (noe det ser ut som det er for meg ut fra bildet på s. 48), så er jo det også relativt nytt. Hva er det med de byggene som er så annerledes at det skaper den type motstand i Bevar Straume? Jeg tror det ligger noe i at høyblokka sees på som et symbol på noe urbant, og på en hel

prosess de ikke er fortrolige med. Videre i samme intervju refereres det til uttalelser fra initiativtager i Bevar Straume:

«Siren Lillebø Clausen har også vokst opp på Straume. Hun sier at hun kjenner til flere som har fått avslag på utbygginger fordi de ikke har vært i tråd med lokal byggeskikk. Men hva med blokkbebyggelsen som kommer opp nå. Er den i tråd med lokal byggeskikk? Det er ikke noe vi kan huske fra vi var små. Det er ikke noe blokkmiljø her, så hvorfor skal det bygges blokker, spør Clausen.» (Bergens Tidende 17.2.2011:14)

Her legges det vekt på lokal byggeskikk, men også at det ikke er blokkmiljø her. Altså er ikke blokk i seg selv problemet, men konteksten den står i. Vi vil ikke ha blokk *her*, fordi her ute passer det ikke med blokker. Det er ikke miljø for det. Samtidig har dette også å gjøre med endringen av sanseoppfatningene av stedet når «byggeskikken» brytes, jamfør det jeg tidligere skrev om endring av utsikt (kap 3.3.4). At Straume ikke har «et miljø» for blokker er en tendens som kommer fram i også et annet intervju gjort med samme gjengen:

«Gunnar Lillebø i «Bevar Straume» vil ikke ha et gigantkjøpesenter og høyblokker på Straume. Hadde vi hatt lyst på dette, hadde vi bodd i byen, og ikke her på Straume, sier han til BA.» (Bergensavisen 19.6.2011: 7)

Her sies det eksplisitt at hvis det er blokker man er ute etter så kan man flytte til byen. Blokker er noe som *hører byen til*, og slik sett blir det feil kontekst å ha dem på bygda. Det at noe er på feil plass skaper en forvirring og problemer med å forholde seg til stedet (Douglas 1997). Men hva er det med lave hus som gjør de til en mer genuin og naturlig del av Straume enn det Ankerhagen er? Byggefeltet som boligmønster og byggestilen til husene vist på bilde, er mer opprinnelig i kraft av ikke noe annet enn at det har stått der noe lenger. Er det da mulig at Ankerhagen om noen år/tiår er en del av det som man anser byggefeltet Litlatræet for å være; koselig?

Ei blokk i urbane strøk, der det allerede er blokker, er noe annet en blokker her ute. Stedet fungerer altså som en kontekst for høyblokka og *konteksten* har mye å si for hvordan vi tolker innholdet. Slik kan en boligblokk også symbolisere to helt ulike verdener, selv om det er snakk om samme blokka. Å bygge ei blokk på Straume blir for Bevar Straume å bygge noe som per definisjon ikke hører til her, og slik ville klassifiseringen (jamfør Douglas 1997) av stedet blitt vanskeligere å forholde seg til. Det ser ut som Bevar Straume mener at deres forståelse av Straume ikke er forenlig med sider av urban utbygging. Det passer ikke sammen i en kategori. Den visuelle opplevelsen av stedet har blitt en del av habitus, og blokkene skaper slik en dyp forvirring. En forvirring som gjør at hele idéen om en by på Straume virker motbydelig (Douglas 1997: 67) i form av at man da mister hjemstedet sitt. Det rurale og urbane har ingen plass sammen ifølge en slik tankegang. Det er ikke høyblokka i seg selv som sotraværingene har noe i mot, det er at den bygges i deres *bygd*, eller hvilken som helst bygd. Det er fordi den ikke hører hjemme der, den har ingen naturlig plass der. Denne klassifiseringen sitter dypt i en forståelse av hva hjemplassen er.

Urbane symboler

Symboler knyttet til det urbane ser ut til å ha mange negative konnotasjoner knyttet til seg hos flere. Via symboler og det man tror de står for får man et ganske mørkt bilde av hva en mer urban framtid vil bestå av. Dette kommer til uttrykk i leserinnlegget til Hans Lauvik. Der har han en klar forståelse av at det urbane er en sikker død for grendene og at en urban framtid vil være skrekkelige «bomaskiner». Innlegget heter «Med lov skal grendene avfolkast». Etter at han har skrevet om en rekke tiltak han er redd for at skal endre og avfolke grendene, fortsetter han:

«Folk skal køyra minst mogleg, og ein skal unngå auka utgifter til vegbygging og -utbetring. Ein må også rekna med høgare grad av fortetting enn før. Her blir det ikkje mykje plass for einebustader og hagar. Det er kort sagt ei form for rasjonalisering, planlagd med «Oslobriller» på. Dessverre er det all grunn til å frykta at lowverket og retningslinjene ovanfor blir gjennomført, og vi kan då fantasera litt om kva som kan skje. Når vi tenkjer på den enorme utviklinga som har vore i Fjell dei knappe 40 åra sidan Sotrabraua vart bygd, er det ikkje å ta for mykje i om vi tenkjer oss følgjande scenario i kommunen når nye 40 år er gått: Folk bur i Ågotnesområdet, på Litle-Sotra, på Bildøyna, i eit stort utbygd område mellom Kolltveit-tunnellen og Spjeld og kanskje på Bjørøyna. Området innanfor Kolltveit-tunnellen er «sprengt» for lenge sidan, trass i mange høghus. Utbygd område ved Ågotnes er svulma ut langt sørover i utmarka i retning Sekkingstadområdet. Her bur folk tett i tett i ei svær, samanhengande «bumaskin» med store bustadblokker og bypreg. Andre stader har det lenge vore byggjestopp. I staden for å gå på tur i urørd utmark i nordre Fjell, som no, må folk rusla rundt i gamle, nedlagde grender.» (Lauvik 2011: 8-9)

Høye blokker skyter Hans Lauvik rett inn i et mareritt der man bor i «bomaskiner». Den symbolske kraften høyblokka har i motsetning til eneboliger med hager er påfallende. Høyblokka blir ikke her bare sett på som et *tegn* på urbanisering, men også et *symbol* på en helt annen måte å bo på. Det kan se ut som at høyblokker for Hans Lauvik symboliserer upersonlige «bomaskiner» og byggemønster med «Oslobriller». Altså, slik jeg tolker det, at det spesifikke stedet med en tydelig identitet ikke lenger er til stede, men at det kunne vært hvilken som helst by. Men siden symboler er multivokale (Woods 2009) så er dette kun en av flere måter å oppfatte høyblokka på, og mye ligger i tolkningen av høyblokka som symbol. Det er altså en dynamisk prosess mellom symbolene og symbolenes publikum, som blir en diskusjon i et samfunn om hva et symbol egentlig står for, for de som bor her (Bowie 2006).

Høyblokka som symbolsk forhandlingsarena

Bevar Straume sin store motstand mot Ankerhagen og lignende prosjekter viser at Ankerhagen er ikke bare ei høyblokk, det er blitt et symbol for en uønsket utvikling. Et hus er ikke bare et hus. Dette poenget illustrerer Tord Larsen i artikkelen «Bønder i byen» (1984). Her skriver han om en situasjon der ei bygd skal ta stilling til om et gammelt hus skal rives eller ikke. Men diskusjonen endres raskt fra å omhandle huset i seg selv til å omhandle prinsipielle aspekter ved det. Identitetsmessige og også politiske

aspekter rundt hva man mente eller ikke mente om dette huset ble også trukket inn. Huset gikk fra å være emnet man diskuterte, til å bli et symbol på tema man ikke ønsket å diskutere direkte. Ved å diskutere huset kunne man diskutere andre viktige aspekter i bygda, uten å måtte sette ord på det direkte; man kunne bruke huset som et påskudd og en mulighet for det. Ytringer omkring dette huset går derfor fra å være et utspill om saken i seg selv, til å være en markør for identitet og tilhørighet. Huset hadde altså en så stor symbolverdi at handlinger, meninger og diskusjoner om huset i seg selv ble mindre viktig enn den politiske og identitetsmessige symboleffekten det hadde. En konkret endring i rommet (rive det gamle huset, eller fra mitt materiale: bygge ei høyblokk) blir med andre ord omgjort til en prinsipiell sak (Larsen 1984). Dette ser man også eksempler på i debatten om Straume sentrum . Jeg har vist at diskusjonen omkring Ankerhagen dreier seg om blokka i seg selv, hva det har å si for sanseinntrykkene av stedet, hva den står for symbolsk, samt at den er «på feil plass». Alt dette får plass under diskusjonen om Ankerhagen. Ved å debattere om hva man mener om *blokka* så debatterer man også alle disse underliggende temaene, uten å måtte gjøre det direkte. Man debatterer også fremtiden til bygda, og forskjellen på et ruralt og urbant sted. Dette gjøres både implisitt og eksplisitt:

«Vi har dessverre allerede sett hvordan en blokk på syv etasjer midt i et småhusområde ser ut. Jeg tenker på Ankerhagen. Hvis utbygging blir fullført etter planen, er jeg redd vi får en upersonlig betongby med lite grøntområder. [...] Folk flest ønsker en moderat utbygging til et regionalt bygdesenter, hvor infrastruktur bygges ut i tide. [...] De ønsker ikke by på Straume. Folk flytter til Sotra nettopp for å komme vekk fra byen.» (Blehr 2011: 10)

Her sies det ganske tydelig at dette ikke bare står om blokka som sådan, men at den er med på å endre selv stedet. Blokka i seg selv har ikke den kraften til å endre et sted, men tendensene den står for gjør at blokka som symbol vekker sterke reaksjoner. Ved å markere avstand eller diskutere blokka i seg selv så kan man diskutere stedet og retningen det tar.

Også andre leserinnlegg i Vestnytt omhandler at et bygg kan få en stor symbolverdi. I dette leserinnlegget er det ikke knyttet til høyblokka som et symbol, men en lokal skole som et samlende symbol, og konsekvensene ved at kommunen eventuelt selger dette bygget:

«I det heile er ein stor del av min identitet som menneske og Turøyværing knytt til skulen som samlende symbol [...] Har ikkje dei små lokalsamfunna i utkantane like stor verdi som det som ligg meir sentralt i kommunen? Eg trudde Fjell kommune var opptatt av å sikra busetnaden også på øyane [...] Skulehuset representerer kan henda den viktigaste samfunnsbyggande institusjonen i lokalsamfunnet. Sjølv etter at han er lagt ned er symbolverdien sterk. Kva kan eit lokalsamfunn få ut av eit slikt bygg som kommunen no vil ta frå folket der ute i havet?» (Martinussen 10.5.2011: 9)

Her brukes også et enkelt bygg som symbol, denne gangen som et samlende symbol for bygda man er redd for å miste. Slik jeg tolker det så benytter man i leserinnlegget den symbolverdien skolen har som et påskudd, eller en mulighet til å kunne diskutere større endringer som foregår, som om Fjell kommune er interessert i å sikre bosettingen ute på øyene. Er det slik at salget av en nedlagt skole er det som gjør at det er eller ikke er bosetting ute på øyene, eller kan man se dette som at skolen som symbol gir muligheten til å diskutere dette?

I leserinnlegget til Blehr (2011) omtales blokka også som upersonlig, at man vil få en upersonlig betongby hvis man ikke stopper opp og tenker seg om. At det urbane sees på som upersonlig i forhold til det rurale er et poeng jeg skal gå i dybden med i neste kapittel.

4.5 Avslutning

I møte med store endringer i Straume sentrum har jeg vist til forskjellige måter å vurdere endringene på. Ved at strilene i sin historie er knyttet opp som en motpol til den urbane «bymannen», blir det presentert som en overraskelse at «striler vil ha leiligheter» fra Bergensavisen. Allerede her er bygd og by presentert som motpoler og enheter som i seg selv konstitueres ved hjelp av hverandre og som dermed må holdes adskilt for å kunne ha en tydelig profil. Selv om noen striler vil ha leiligheter, så har også urbane byggeprosjekter møtt motstand i deler av befolkningen. Bevar Straume har gått aktivt ut mot Ankerhagen og sier at dette er et skrekkeeksempel på hva de ikke vil ha i Straume. Ved å bruke argumenter som «ikke lag by ut av Straume bygd» (Bergensavisen, 25.8.2011: 14) setter de ytterligere det urbane og det rurale opp mot hverandre.

Høyblokka endrer ikke bare hvordan man sanser stedet ved at den stenger for utsikt, men ved en symbolsk forståelse av blokka setter byggingen av Ankerhagen i sving en rekke forestillinger om hva en blokk på Straume vil si for utviklinga av stedet. Men siden symboler er multivokale vil en debatt i et samfunn om hvordan man skal tolke symbolet Ankerhagen, hva det står for og om det er forenlig med det man ønsker at stedet skal være, være en viktig debatt der mange tar del. Ved å tolke det rurale som det som er nært naturen og fjernt fra byen, blir det også interessant å se på om man i de skarpe avgrensningene mellom by og bygd kan finne spor av det «typisk norske». Her blir kultur og natur satt opp mot hverandre, og naturen og det rurale vil være en vinner (Sørensen & Stråth 1997, Witoszek 1998, Gullestad 1992). Samtidig er Douglas sitt perspektiv om klassifisering og viktighet av at klasser holdes rene og ikke «smitter» hverandre en interessant innfallsvinkel for å forstå den massive motstanden nettopp Ankerhagen har fått.

Fraser som «skrekkelige bomaskiner» og «upersonlig betongby» er blitt brukt i leserinnleggene. Med dette tolkes symboler på det urbane, som Ankerhagen, som noe upersonlig. Dette, samt motstanden mot boligblokker og urbane bygg som ikke følger «lokal byggeskikk» viser til en negativ innstilling til det urbane. Bevar Straume

ønsker ikke høyblokker, hva ønsker man isteden? Ifølge et intervju i Vestnytt er svaret: «Dei ønskjer å bevare Straume meir som før, med einebustader, rekkehus, hagar og utsikt» (Vestnytt 29.1.2011: 2). For blokka er fortsatt både feil ting, og på feil sted, lokalbefolkningen har ikke enda knyttet sin historie til den. Men hva er det med lave hus og grender som er så annerledes? For å finne ut av dette tok jeg turen lenger utover Sotra.

5 Grendene – det personlige stedet

Som jeg viste i forrige kapittel er et av de sentrale poengene i Bevar Straume sin agenda at det vil bevare Straume slik som det var *før*. Med *før* mener de nødvendigvis ikke bare tilbake i historien, de sikter mulig i like stor grad til et bestemt bostedsmønster; eneboliger og rekkehus med hver sine hager og fin utsikt (se for eksempel Vestnytt 29.1.2011: 2), og ønsker at nybygging bør følge fortidens mønstre. Slik kan *før* bli sett på som ikke bare en historisk kategori, men også en bostedsmessig kategori uavhengig av historisk kontekst. Det bostedsmønsteret Bevar Straume sikter til, slik bor man fortsatt mange steder på Sotra. Idéen til Bevar Straume om at ting skal være slik det var *før* inspirerte meg til å finne ut litt mer om hva folk på resten av Sotra, som fortsatt bor i et bestemt bostedsmønster; eneboliger og rekkehus med hver sine hager og fin utsikt, mener om sine steder og endringene der. Informantene er godt voksne eller midt i livet (se metodekapittel), så de har fått med seg mange av endringene Sotra har vært en del av de siste tiårene. Jeg vil i dette kapittelet se på hva som gjør grendene til et personlig sted, hvilke mekanismer som ligger til grunn og hvilke symboler som tas i bruk for å bevare stedet som et personlig sted. Jeg vil også se på hva naturen har å gjøre med relasjonen til grendene, samt gå inn på rurale og urbane forestillinger. Men først vil jeg skrive litt om sammenhengen mellom stedet og menneskene som bor der sin personlige historie.

Stedet er som en historiebok der folk, via gjenstander eller kjennemerker i naturen, har en «huskeregle» for sine egne liv. Vi fyller slik stedet med våre liv; stedet og våre egne liv smelter sammen (Anderson 1998: 21). Eller for å si det på en annen måte: «Stedene kroppsliggjør menneskenes liv og historie» (Anderson 1998: 31). Ved å bevare gjenstander og steder slik de var før, beskytter man også sin oppfatning av historien (Connerton 1998: 72). Når erindring er knyttet dirkete til disse gjenstandene, kan noe som sees på som trivielle småting fra utsiden ha stor betydning for de som er en del av denne kollektive hukommelsen og identitetstilskrivningen til dette stedet eller gjenstanden. Det er en kulturell prosess å knytte folks historie til stedet, altså kople sammen tid og sted (Rudie 2010: 126). Et sted som har en historie knytter tid og rom sammen. Eksempelvis kan man lese stier som merker etter menneskers bevegelse i tid (Anderson 1998: 24).

5.1 Det personlige stedet

På en av mine turer ut til Sotra for å gjøre et intervju, klarer jeg å ta feil buss. Jeg ringer til kontakten min Hilde, forklarer, beklager og sier at jeg kommer med neste buss som kommer 1 1/2 time senere. Hilde sier at hun kan komme å hente meg der jeg var nå, og hun kjører de 20 minuttene det er fra hennes hjem for å hente meg.

Jeg føler meg ille til mote. Ikke nok med at hun har samla en hel gjeng med damer jeg kan intervju etter at hun bare har snakket med meg på telefon en gang eller to, men hun må også kjøre meg tilbake til nabobygda. Siste buss hjem fra Vikgrenda har nemlig gått i det jeg kommer dit, og planen for å kunne komme meg tilbake til Bergen er at noen finner det for godt å kjøre meg et kvarter til et sted hvor det går en buss. Bilturen forløp seg slik:

«Hei, det er du som er Kirsti, sant?»

Jeg hopper inn i bilen og unnskylder meg, men Hilde sier bare:

«Nei, herregud. Jeg er imponert over at du i det hele tatt fant en buss som gikk ut hit!»

Jeg smiler og kjenner jeg blir letta.

«Ja, en familie må ha to biler for å kunne bo her ute! Jeg har ikke brukt bussen på mange år, men dattera mi bruker den en gang i blant. Hun er jo tenåring og vil inn til Bergen uten at foreldrene skal kjøre veit du. Hun fortalte meg forresten at det ikke går noen buss tilbake til Bergen i kveld, men jeg kan jo kjøre deg til der jeg henta deg, der går det buss fra.»

«Ja, tusen takk. Det hadde jeg satt stor pris på!»

Sier jeg og kjenner at jeg er enda mer letta. Hilde kjører av gårde mens hun livlig forklarer om alle småstedene vi passerer. Det virker som om nesten alle vegkryss og svinger har, ikke bare et navn, men en liten fortelling knyttet til seg:

«Her i svingen bodde han Harald som var postmester her i gamle dager, vi kalte han bare Harald i Svingen. Han døde for mange år siden nå da. Og her heter det Tyllstad, vi sier liksom at de som bor her er toskene på Tyllstad. Du vet hvem vi snakker om da hvis du er fra bygda. Og her bor Hans i Haugen. Veit du, en gang kom posten fram selv om det bare sto Hans i Haugen, samt navnet på bygda. Man trenger ikke så mye mer adresse her ute. Bare innflyttere som har tall på husene sine. I byggefeltet er det jo ikke så lett å holde styr på alle. Og her var det så fin utsikt før men nå har kommunen planta noen trær her. Gudene vet hvorfor. Og ned her, ja det vil jo bli en liten omveg, men vi har jo ikke dårlig tid, eller?»

Hilde ser på meg, spørrende.

«Nei, bare å kjøre på,» sier jeg og smiler.

«Ja, for her nede ved vannet har de bygd hytter som byfolk har, da vet du. Er fine tomter dette, men er jo greit at de ligger litt skjerna for bygda ellers. Når du står nede ved hyttene her så ser man ikke bygda, og vi ser ikke hyttene fra bygda heller. Det er litt greit. Da ser man fortsatt bare hus det bor folk i når man ser utover bygda, liksom.»

Vi snur og kjører opp vegen vi kom fra før vi svinger inn en annen avstikker.

«Du får komme igjen en annen gang, sånn mer midt på dagen. Det er et utrolig fint lys her da, så ser du bedre. Og da har kanskje museet åpent også. Du må jo besøke museet vårt hvis du skal skrive om oss!»

Mitt første møte med Hilde sitt hjemsted var på mange måter personlig. Hilde gav meg god tid og viste et stort engasjement for hver eneste lille krik og krok av grenda

si. Å navnsette småsteder innenfor grenda er med på å gi stedet en tydelig identitet, samt sørge for at disse småstedene (som kanskje bare var en sving) blir en konkret kategori (Thuen 2003). Ved at mange små svinger, hauer eller kryss har en egen historie avledet fra Hildes minner fra stedene, knytter Hildes *egen* verden av minner, erfaringer og relasjoner til stedet. På gruppeintervjuet snakket også de andre damene i gruppen om at de kjente til Hans i Haugen, og de spesifikke navnene på småsteder i grenda. Slik knyttes disse personlige beretningene om stedet opp mot andre som bor der sine minner om stedene, og slik oppstår en større, kollektiv helhet av historie knyttet til stedet (Anderson 1998: 31). Med andre ord så er det slik at når flere har samme erfaring eller minne om akkurat *den* steinen eller *den* svingen, får man en kollektiv tilknytning til stedet. Med kollektiv menes ulike mennesker som opplever stedet sammen, og/eller hver for seg, og slik skapes en felles oppfatning av stedet, dette også ved at man overfører og deler historier de har om spesifikke steder. Dette er meningsbærende for en felleskaplig følelse for noe som er større enn bare den geografiske enheten som stedet også er. Slik har disse stedene en symbolsk verdi siden de representerer noe større enn seg selv. Før jeg går videre inn på dette vil jeg presentere grunnlaget for en del av datamaterialet; intervjuer av dameklubber.

Presentasjon av dameklubben

Jeg har gjort mange intervjuer med mange ulike dameklubber. Anonymisering av mine informanter er vanskelig i de små gjennomslittige grendene jeg gjorde disse intervjuene i. Av hensyn til anonymisering velger jeg å presentere en fiktiv dameklubb, som er sammensatt av og representativ for mitt samlede datamateriale av denne typen. Beskrivelsene og sitatene fra samtaler er reelle. Jeg har valgt å personifisere materialet med karakterene Brit og Hilde. Alle utsagnene som her presenteres under Brit kommer ikke fra samme person, det samme gjelder Hilde (for mer: se metodekapittel 3.2.3).

Ifølge damene er en klubb, i motsetning til en forening, en sosial møteplass (fortrinnsvis for kvinner) som er privat organisert. De trenger altså ikke forholde seg til noen andre enn seg selv, og har ingen «moderorganisasjon» å forholde seg til. Gruppene bestod av fra tre til rundt ti personer (se appendiks A) Jeg hadde fått kontakt med en av disse damene tidligere i feltarbeidet og hun hadde organisert et møte for meg med henne og resten av dameklubben sin. Møtet foregikk på et grendehus i bygda. De serverte kaffe av snirklete kaffeservise med blomster på, og syltetøyet jeg fikk på vaflene ble servert fra en rekesalatboks. Ingen tvil om at syltetøyet var hjemmelaget, var min tolkning av det. Damene hadde alle bodd i bygda hele livet, med unntak av ei som «ble importert fra Bergen for 30 år siden» (damenes egen formulering). De var en humoristisk og høylytt gjeng med mye på hjertet og mange ord å fortelle det med. De hadde også en sterk fortellertrang om hvordan bygda hadde sett ut da de var yngre.

Ei av damene sa hun hadde startet i denne klubben etter at moren hennes sluttet her. Moren hennes gav på sett og vis stafettpinnen videre til neste generasjon. Gruppen var eksklusiv og vanskelig å komme inn i. Dama som tok over medlemskapet etter sin mor

sa, dog med et humoristisk ordlag, at hun hadde skrevet en lang søknad på gullpapir og sendt til resten av gjengen når moren hennes hadde sluttet i klubben. Det kom fram senere i samtalen at hun faktisk hadde sendt en søknad, men at det var mest på fleip. Hun hadde altså fått plass i gjengen uten å gjøre dette også. Men handlingen sier likevel noe om at det ikke er helt enkelt å bli medlem i denne klubben. Det er flere innflyttere i denne bygda, men hun i denne klubben med minst ansiennitet i bygda hadde altså vært her i 30 år. Damene sa på direkte spørsmål at de hadde prøvd å rekruttere noen innflyttere til klubben, men mente at de ikke var så lette å få med seg. Det kan synes som en mulig motsetning at klubben både oppfatter seg som eksklusiv, men at det samtidig var vanskelig å få med seg innflyttere fordi *de* var vanskelig å få med seg.

Tall på husene – inkludering og ekskludering

«Innflytterne har tall på husene sine,» fortalte som sagt Hilde meg på veg til intervjuet. Dette ble også sagt under selve intervjuet, av Brit denne gangen. På grunn av sin jobb i posten kunne hun fortelle meg at i grenda hennes trengte man ikke så mye informasjon på et brev for at det skulle komme fram. Det lokale postvesenet kjente sine egne, posten kom alltid fram. Men med innflytterne som bodde i byggefeltet var det en annen sak. De hadde nummer på husene sine fordi de trengte det. De var ikke en del av det gjennomsiktede systemet av navn, de bodde ikke på samme måten. I byggefeltet kan de ikke bare skrive navnet på personen og navnet på byggefeltet, fordi den lokale postmannen ikke har oversikten over alle navnene på innflytterne. De trenger et husnummer. Men som Brit sa: «Skriver du Ole på Haugen og postnummer så kommer posten fram. Vi trenger ikke nummer på husa». Her er det snakk om et stedbundet kallenavn som er så utbredt at posten har fanget det opp. At et sted på lik linje med en person har et navn, vitner om at også stedet sees på som unikt, individuelt og udeleg (Thuen 2003: 61-63). På denne måten er det viktig at alle små grender, svinger eller kjennemerker i landskapet har et navn for å opprettholde stedet som et individ; unikt og udeleg. Det er også viktig at dette navnet kjennes og brukes av mange. At innflytterne trenger tall og ikke har navn på husene sine, er dermed en bidragsyter til at stedet kan oppfattes som et mindre personlig sted.

Innflytterne og byggefelt i bygda ble i denne sammenhengen «den kulturelle andre» som utgjorde en trussel for det personlige stedet. Ved at deler av denne bygda ikke bare hadde, men også trengte tall på husene sine, var en fremmedgjøringsprosess allerede satt i gang. Antagelig er det ikke slik at *alle* innbyggerne i grenda kjenner *alle*. Kanskje er ikke grenda så gjennomiktig at alle vet hvem Hans på Haugen var, men forestillingen om at alle gjør det er likevel sentral, viktig og intimt bundet sammen med selvforståelsen av stedsidentiteten. Når stedet ikke lenger er så tydelig og oversiktlig som det har vært, bli *idéen* om et felleskap et viktig samlende symbol (Gupta & Ferguson 2006). Denne idéen om at grenda er et gjennomiktig sted der man ikke trenger tall på husene for å finne fram til hvem som bor hvor, blir forstyrret av innflytting, byggefelt og husnummer. Når man rokker ved den idéen, rokker man ved et viktig samlende symbol; det at man kjenner hverandre, er symbol på et gjennomiktig, personlig sted. Dette kan sees på som en strategi for å forholde seg til endringer som skjer i bygda. En

annen strategi blir kanskje at idéen om gjennomsiktigheten og det personlige stedet styrkes når de har noen andre å sammenligne seg med.

Om man har tall på husene eller ikke, kan sees på som en markering som inkluderer eller ekskluderer bygdefolket som insidere og outsiders av det personlige transparente stedet. «Samfunnet som idé er et sterkt bilde.[...] Dette bildet har en form; det har yttergrenser, marginalområder og indre struktur. Innenfor rammene finnes kraft til å belønne konformitet og avvise angrep» (Douglas 1997: 121). Kriteriet for klassifiseringen i denne sammenhengen er at man ikke har tall på husene sine. Denne klassifiseringen oppstår først når noen kommer til bygda som *ikke* kjenner «alle», og idet man har byggefelt som skaper en uoversiktighet som gjør at man *trenger* tall på husene for å finne fram. Når realiteten trues, så styrkes bildet på hva bygda skal eller bør være. Marginalområdene, de som ikke klart er en del av det personlige stedet, vil bli sett på som et «angrep» på systemet og følelsen av oversikt og orden. Det å overdrive forskjellen mellom hvem som er innenfor og utenfor gjør at man kan innføre, eller i dette tilfellet gjeninnføre, en orden (Douglas 1997: 23). Tall på husene blir slik et symbol på innflytter som er utenfor den harde kjerne. Å ikke ha tall på huset, blir et symbol på å være en innsider som gjerne kunne fått et brev i hånda der det kun sto «til Hans på Haugen,» og da visst hvor man skulle gå for å levere det.

Dialekter – motpoler konstituerer hverandre

Om man har tall på husene sine eller ikke, skaper også en motpol som det personlige stedet konstituerer seg ut i fra. Men siden denne motpolen «har flyttet ut av byen» (jamfør kapittel 3) og kommet rett inn i bygda, så blir man truet av systemet på en annen måte. De mer urbane symbolene har flyttet inn i bygdas bakgård kan man si. Tydelige skille mellom de som er innenfor og utenfor er slik med på å hindre at den ene kategorien blir «smittet» av den andre (Douglas 1997: 2). Andre elementer som kan være med på å vise om noen er på innsiden eller utsiden av det lokale systemet, og som er på vei inn i bygda, er dialekt. Jeg spurte damene om hva som skulle til for å være stril. Innflytterne for eksempel, er de striler? De svarte:

«Nei, det får du spørre de om,»

svarte Brit ganske kjapt.

«Jo ... det er vanskelig å si. Men nei, jeg tenker at de ikke er det,»

fortsatte Hilde. De andre nikkete samtykkende.

«Hvorfor er de ikke det da?» spurte jeg.

«Nei, de snakker jo ikke dialekten selv om de bor her ute.»

Her skapes det et skille mellom de som har og de som ikke har strile-dialekt. Innflytterne har ikke dialekten som man har i bygda og da er de ikke *innenfor* samme rammene som de som har dialekta til bygda. Men det skilles også mellom de som har, og ikke har dialekt når de bor *her ute*. Altså har innflytterne tatt med seg sitt eget talemål inn til *deres* bygd. Dette er, som at man nå trenger tall på husene i denne grenda, et urbant element som kommer til bygda og gjør at klassifiseringsprosessene settes i gang på grunn av at man er i møte med noe annet. En annen måte å se

dette på er når prosessen reverseres: Damene snakket om at før fikk man påpakk hvis man var i Bergen og snakket strilemål, men nå er det nesten motsatt; altså at de legger om til enda bredere dialekt når de skal inn til byen. I møte med byen markerer man avstand fra den, ved å heller legge på litt ekstra dialekt istedenfor å «knote på dialekten». Også her er grunnen at møtet mellom to ulike grupper gjør at man vil markere forskjell, som når man får innflyttere i bygda som har tall på husene sine og ikke snakker dialekten.

5.2 Nærhet til naturen – å sanse naturen

«Hvis man med «stedsans» mener sansning på samme vis som en slik «luktesans», kan stedsans på den ene siden forstås som det å sanse noe for så å assosiere det med et sted, eller motsatt: *å assosiere stedet med bestemte sanseinntrykk.*» (Anderson 1998: 21- min uthevelse)

I henhold til min empiri vil jeg knytte dette sitatet opp mot synet og hørselen som sanser. Nettopp sanseinntrykket av stedet er en måte å forstå grunnen til at naturen og utsikten blir nevnt så mye og snakket så varmt om i mitt datamateriale. Om jeg hadde et intervju om helt andre tema, møtte tilfeldige mennesker på butikken, var på foreninger, møter eller snakket med folk på bussen, så var temaet den vakre naturen på Sotra noe som snek seg inn nesten uansett. Oppfatninga om vakker natur på sitt hjemsted, samt lokal stolthet over sin flotte, unike natur, er utsagn man kjenner igjen fra mange norske bygder (Follo & Villa 2010: 125). Dette kan igjen koples på en norsk oppfatning om natur som viktigere enn kultur, noe som man må bevare og ikke la kulturen utvikles på bekostning av naturen (Witoszek 1998: 165). I dette delkapittelet vil jeg gå inn på deler av forklaringen på hva ved naturen som er viktig for damene i dameklubben, og på hvilken måte den er det. Jeg vil også vise at det er mange forskjellige måter å sanse naturen på; se den, høre den, oppleve den alene eller dele den med andre.

Utsikt – å se på naturen

Siden jeg fikk høre så mye om den vakre naturen og hvor viktig nærheten til havet var, så begynte jeg å stille informanter og andre jeg møtte spørsmål om de tok i bruk naturen rundt seg. Et eksempel på en slik samtale er tatt fra intervjuet med dameklubben. Vi var egentlig i en samtale om noe helt annet da Brit og Hilde kom med en av de mange tematiske utskielene under intervjuet. De begynte å snakke om hvordan havet var så vakkert når lyset traff det akkurat slik det gjør i grålysningen. Samtalen fortsatte i samme retningen med skildringer av naturen i bygda og jeg benyttet anledningen til å spørre de om hva de bruker naturen til. Samtalen foreløp seg omtrent slik:

Meg: Ja, naturen her ute er utrolig vakker. Men kan jeg spørre dere om hva bruker dere naturen til?

Stillhet...

Brit: Ser på den!

Latter.

Hilde: Jo, så går vi jo turer her i blant. Vi er en gjeng som møtes ved brua en gang i uka og går opp til toppen du ser der borte.

Det denne korte seansen forteller meg er at den økonomiske utnyttelsen av naturressursene ikke nødvendigvis står i fokus. Det er mer å ha muligheten til å bruke den for rekreasjonsformål. Men man trenger heller ikke benytte seg av naturen i så måte. Å se på den, selv om Brit tydelig var humoristisk i sitt utsagn, er også en viktig del av å nyte naturen. Det å sanse stedet er nært knyttet til ens oppfattelse av stedet, altså at det man ser rundt seg kan være med å skape stedsansen (Anderson 1998). Slik blir man vant til at bygda *ser* ut på en bestemt måte. Dette kan bli nært knyttet til opplevelsen av hvordan bygda skal se ut, og jeg tror det har noe å gjøre med hvorfor endring kan oppfattes som vanskelig. Synet av stedet blir altså et kriterium som må oppfylles for at stedet kan kvalifisere til at det oppfattes som nettopp *dette stedet*. Det blir en udiskutabel kvalitet ved stedet som oppfattes som sentralt for det man forstår verden og stedet ut fra (Rudie 2008: 83).

Et annet poeng man kan trekke ut fra intervjusettingen er at de snakker om *muligheten* til å benytte seg av naturen hvis man ønsker det. Denne snutten av et intervju forteller meg også noe om viktigheten av estetikk og skjønnhet i miljøet rundt seg og sin hjemplass. Estetikk er lett å undervurdere. Den ressursmessige nytteverdien av havet har tidligere vært stor. Nå ser det ut som at estetikken ved sjøen er like viktig fordi det er en del av identiteten, stedet og kanskje vanen. Synet av sjøen, lukten av den, friheten ved å ha god plass rundt seg, å ta en tur med naboene opp til toppen bak huset ditt, oppgav damene som en viktig del av grunnen til at de trivdes i grenda si. Følelsen av alt dette og estetikken ved det, ser ut til å være vel så viktig som den økonomiske nytteverdien eller bruksmuligheten av havet og resten av naturen. Det å se ut på en (tilsynelatende) uberørt natur uten å se naboen i samme slengen skaper «ro i sjela». Denne roen finner man ikke i byen. Roen og freden i naturen blir slik sett som en motpol til byens «kaos» (Gullestad 1992).

Stillhet – å høre naturen

I en annen situasjon jeg var i kom også naturen i fokus, men på en litt annen måte. Jeg var ute og gikk en tur. Ute i fjæra sto et eldre ektepar og så utover havet. Jeg kom i prat med de, de sa det var fra Sotra og hadde bodde her hele livet, og i løpet av samtalen kom vi i snakk om hvor vakker natur det var her ute. Vi sto og så på utsikten og snakket om hvor forskjellig landskapet er på forskjellige tider av døgnet. Samtalen fortsatte omkring hav, utsikt og norsk natur generelt og hvordan den trekker turister til landet vårt. I den forbindelse fortalte mannen meg at noe av det han satte mest pris på med å stå her å se på utsikten, var stillheten. Videre fortalte han meg at «man burde tatt lydopptak av stillheten her og solgt det til turistene!» Dette utsagnet peker på en mer indirekte side av nærheten og forholdet til naturen. I dette utsagnet ligger det masse spennende og interessant. En side av det er i hvor stor grad man verdsetter det å ikke ha ståk og støy rundt seg. En annen er forståelsen av at stillhet, altså fraværet av lyd, er en luksus og faktisk noe man kan markedsføre seg med. Stillhet er ikke noe man finner over alt og slik er det kanskje noe turistene kan se som unikt ved stedet.

Ikke minst sier det meg at naturen og hvordan den omtales er viktig for folkene som bor her på mange forskjellige, og ikke alltid så opplagte, måter. Også i intervjuet med dameklubben kom stillheten opp som et tema:

«Det er bare [angir antall] minutter inn til Sartor, og [angir tiden] inn til Bergen. Det er utrolig hvor sentralt vi bor, men fortsatt hvor langt ut på landet vi bor. Det er en fin blanding det. Da kan man liksom oppsøke byen hvis man vil det, men så kan man komme hjem og nyte stillheten og den roen vi har her i bygda. Jeg merker at jeg liksom senker skuldrene noen hakk når jeg kommer hjem.»

Her omtales også stillheten og roen på egen hjemplass som noe som er godt å komme tilbake til. «Det er disse to aspektene – opplevelsen og gjenkjennelsen – som utgjør sanseerfaringen» (Anderson 1998: 22). Stillheten og roen på hjemplassen er en måte å sanse stedet på, og i kontrast til Bergen eller Sartor storsenter mente damene at hjemplassen deres hadde denne roen. Har man vokst opp med en viss type sanseintrykk blir det en del av oppfatninga av hva stedet er. «Romlige erfaringer setter seg så dypt i bevisstheten at de blir til natur ut fra en instinktiv og udiskutabel forståelse av verden» (Rudie, 2008: 83).

God plass – å være alene i naturen

Hilde var en ivrig turgåer og hun sa hun gikk turen opp til toppen bak huset sitt en gang i uka for treningens skyld sammen med en venninnegjeng. Hun gikk også gjerne lengre turer, da gjerne alene eller med mannen. Det var i forbindelse med disse turene hun fortalte meg at «man kan gå i mange timer her ute, uten å treffe på andre mennesker!» Dette utsagnet har etter det jeg forstod helt klart en positiv klang. Det å ha naturen for seg selv og ikke måtte møte mennesker, sees på som noe som skaper livskvalitet. Nærheten til naturen er en karakteristisk og viktig verdi for nordmenn som skaper en følelse av helhet (Gullestad 1992). Slik kan kjærligheten til naturen i enkelte situasjoner utkonkurrere det sosiale vesenet. Det er med andre ord ikke bare viktig å være i naturen, men å kunne ha den litt for seg selv. Det å ha noe som er sitt eget, som man ikke trenger å dele med så mange, snakket de også om i andre sammenhenger i dameklubben:

Hilde: Det skulle vært bedre tilrettelagt for å kunne gå tur. Stiene kunne vært bedre skiltet. Så hadde det kanskje vært fint om vi fikk opp et skilt ved vegen der den fine badeplassen er også, så folk visste at den var der!

Brit: Nei, da ville vi jo ikke hatt den i fred lenger! Det er jo det som er så fint med badeplassen der, man har den for seg selv. Det er jo mer koselig å kunne ligge på sitt eget svaberg enn å ha masse folk rett oppå seg!

Etter dette fulgte en liten debatt innad i gruppen om hva som hadde vært fordelene med et skilt og hva som hadde vært ulempene med det. Argumentasjonen holdt seg mye til dette Hilde og Brit hadde snakket om. Det å dele det man liker med andre kan jo i denne sammenhengen være med på å ødelegge idyllen når litt av magien med stedet

er det at man har det for seg selv. Videre kan man tenke seg at hvis det kom andre folk fra grenda dit som man kjente, så ville de bli tatt imot på en annen måte enn folk som var på gjennomreise eller folk som man ikke kjente fra andre steder. Dette kan tolkes ut fra at Brit sa at skilting ville gjort at vi ikke ville hatt den i fred lenger, altså at bygdefolket inkluderes i denne følelsen av et vi. I bunn og grunn er dette en diskusjon om man ønsker å inkludere eller ekskludere andre i sine egne oppholdssteder. At man vektlegger fraværet av støy og fraværet av uønskede mennesker, oppfatter jeg som en del av det de beskriver som idyllen ved å bo i grenda si. På den ene siden ønsker man å kjenne de man har rundt seg og beholde lokalsamfunnet gjennomskiktig og oversiktlig. Slik blir det å kunne omgå sine naboer viktig. De er med andre ord opptatt av å kjenne hverandre, men samtidig ikke trenge å møte på folk når de oppsøker bestemte arenaer for rekreasjon.

5.3 Personlige sted, en prosess i endring? Å personliggjøre et sted

Mitt første møte med Hilde sitt hjemsted var på mange måter personlig. Jeg møtte *hennes* hjemsted og deler av *hennes* historie når hun viste meg rundt. Men det at et sted er personlig og har personlig historie knyttet opp til seg er ikke en prosess som skjer av seg selv. Stedet må personliggjøres. Hva skjer i en slik prosess, og hva ligger i det at et sted oppfattes som personlig? Jeg vil også se på hva ved disse prosessene som er knyttet til grendene og om lignende prosesser kan skje i områder der det er stor utbygging.

Gjennomskiktighet – det å kjenne naboen sin. «Hva heter faren din, gutt?»

Under gruppeintervjuene på bygdehuset kom en unggutt inn i lokalet for å låne en telefon. Batteriet på telefonen hans var flatt og fotballtreninga han skulle på, var avlyst uten at han hadde fått det med seg. Han fikk låne en telefon uten at det ble gjort noe mer ut av det, men da han hadde fått ringt sine foreldre og problemet var løst, kom altså spørsmålet om hvem som var faren hans. Etter en nøye gjennomgang av foreldrene hans sine fulle navn og beskjeftigelse var det litt forvirring i rommet siden denne informasjonen ikke sa dem noe. Forvirringa i rommet forsvant når han kunne legge til at han ikke var fra bygda, at han skulle på trening her fordi flere småplasser hadde slått sammen fotballtreninga for å få nok folk på lagene. Nå hadde de plassert han. Grunnen til at de ikke visste hvem han og foreldrene hans var viste seg å være fordi han ikke var fra bygda. Når så dette var slått fast, kunne praten fortsette og gutten fikk forsyne seg av kakefatet som sto på bordet. «Det å lokalisere sosiale personer, finne ut hvor de kommer fra, inngår i en forholdsvis grunnleggende kategoriseringsprosess som ofte er en forutsetning for videre samhandling» (Thuen 2003: 59-60). Dette sitatet summerer på mange måter opp hendelsen jeg var vitne til under gruppeintervjuet. Det var viktig å få på plass gutten i det lokale kartoteket før man kunne fortsette samhandlinga. Hvilken familie han var fra var viktig for å få på plass hvem han var og for å finne hans sosiale identitet (Thuen 2003: 60). Det å ikke ha oversikt over lokalsamfunnet ble sett på som kaotisk. Å ikke kjenne gutten igjen med en gang gjorde at spørsmål måtte stilles, og en form for lettelse var å spore når de fant grunnen til at de ikke kunne plassere han. Frykten for at man ikke kjente sine egne kan sees på som en frykt for å ikke lenger bo i et gjennomskiktig samfunn der alle kjenner alle.

For å oppsummere mitt inntrykk av noe av det damene sa, så assosierer de byggefeltet, med tall på husene og innflyttere der ikke alle har striledialekten, som et skille mellom insider og outsider, og kan oppfattes som en trussel for det lokale systemet. Strukturen på utbyggingen i grenda er at nye tomter kun legges ut i byggefelt, og slik knyttes frykten for at bygda skal endre seg til et upersonlig sted som byggefeltet. «Det kan være fruktbart å skille mellom lokale samfunn og lokaliteter. Det lokale samfunn er da det fysisk lokaliserte samfunn, mens lokalitet er en kvalitet ved sosiale relasjoner [...] (Thuen 2003: 14). Med et slik analytisk skille ser vi at dameklubbens frykt knyttet til byggefeltet også kan sees på som en frykt for endring av sosiale relasjoner. Dette ved at endring i det lokale samfunn kan skape endringer i lokaliteten, altså at endring i måten man fysisk regulerer nabolag på kan endre kvaliteten av stedets sosiale relasjoner. Skepsis til endringssituasjonen knyttet til utbyggingmåte som øker innbyggertallet, har dameklubben til felles med gruppa Bevar Straume (som beskrevet i forrige kapittel). Men er det slik at grendenes evne til å være personlige steder er unikt for grendene? Er ikke dette mulig også i et urbant miljø? Hvilke forestillinger om det urbane og befolkningsvekst ligger til grunn for en slik frykt?

Urbane og rurale forestillinger i endring?

Episoden på bygdehuset der gruppen jeg intervjuet ble forstyrret av en unggutt og stilte han spørsmålet «hva heter faren din, gutt?», viser til et samfunn der man har en mer eller mindre personlig relasjon til hverandre. Å miste oversikten over bygda si, ikke kjenne naboene så godt og har innflyttere som har tall på husene sine og bor i byggefelt kan sees på som å miste oversikt og gjennomsynlighet. Kjennskap assosieres med tilhørighet, ro og rural idyll. Denne roen og idyllen antas man ikke å finne i bygdas motpol; byen (Gullestad 1992). Byen og dens (påståtte) mangel på oversikt blir derfor oppfattet som kaotisk. Det var å spore en frykt for at bygda deres skulle bli for stor, vokse fra seg selv eller få for mange byggefelt. Skillet mellom det personlige og det upersonlige er også å finne i et av Bevar Straume sine leserinnlegg der de adresserer en av arealplanleggerne i kommunen direkte og skriver «Forklar publikum at du har omdanna odelsjorda deira til kjøpesenter» (Strømme 2011: 6). Her settes helt klart det rurale og historiefulle opp mot noe urbant og upersonlig.

Jeg vil nå vende fokuset tilbake til bilturen jeg hadde på vei til intervjuet med dameklubben, og samtidig knytte dette til gruppa Bevar Straume. I et av deres leserinnlegg mot urbaniseringen på Straume trekker også de fram minner knyttet til uformelle steder, men i en litt annen kontekst:

«Vi har livserfaring i kommunen. Eg har selv bodd på Straume som nærmeste nabo til senteret fra eg var 4 år gammel. Lekeplassen min har stort sett vert på byggeplasser rundt og på Sartor Senter. Eg har badet i myrvannet der bygget til lekeland står i dag. Eg kastet snøball på bussene fra fjellet der Einarsengården står i dag og eg har spilt fotball på myra der Coop Obs er i dag. All utbyggingen utstyrte meg med leker og aktiviteter. Kabelisolasjon var akebrett og ledningsrør ble brukte til pil og bue. Senterområdet på Straume har endret seg mye fra 1980 frem til i dag, naturen sine mange lekeplasser er borte. Vi har fått ein flott

idrettspark, men tilboda til barn og unge i nærmiljøet har likevel blitt vesentlig fattigere. [...] Tord Eirik Strømme Myrvang, «Bevar Straume» og ny kandidat på «Sotralista.» (Myrvang 2011: 8)

I dette leserinnlegget viser Tord Erik Strømme Myrvang i Bevar Straume, slik som Hilde gjorde på bilturen, at sin historie er knyttet til småsteder som ved første øyekast ikke ser ut til å ha stor viktighet. For de som ikke kjenner stedet, kan et veikryss eller en haug se ut som hvilken som helst veikryss eller haug, men for Hilde så blir akkurat det krysset eller haugen til et avgrenset sted fordi hun har knyttet minner til det, eller har kjennskap til noen som bor der. Til forskjell for Hilde så knytter Tord Erik sine barndomsminner til gjenstander og steder knyttet til endringsprosesser på Straume. Slik blir byggeplasser rundt og på Sartor Senter til barndommens lekeplass, og kabelisolasjon og ledningsrør til akebrett og pil og bue. Hvordan han her beskriver prosessen med å bygge Sartor Senter er med på å personliggjøre stedet og prosessen, på samme måte som Hilde personliggjør stedet for meg når hun henter meg i bilen sin og viser meg stedet der hun bodde og har minner fra. En annen forskjell mellom Tord Erik og Hilde sine beretninger, er at Tord Erik forteller om en utbygging av et kjøpesenter som han og Bevar Straume er veldig kritisk til. Han tar for seg en urban utbygging han og gruppa hans er imot, og praktisk talt viser vei for hvordan også slike elementer kan bli besjelet, personliggjort og en del av det personlige stedet, ved at han knytter stedet så nært til sin barndom.

At Tord Erik akte på kabelisolasjon var kanskje ikke noe han tenkte på som signifikant der og da, imens han akte. Men siden han ser sin egen historie knyttet til stedet fra *nuet*, så knyttes det en helt annen viktighet til en slik «småting». En viss avstand i tid gjør at man husker en opplevelse på en annen måte. Ting som kanskje så ut som trivielle småting *før*, ser man etter hvert som en signifikans for ens identitet fordi man ser det i lys av det man allerede vet sett fra *nuet* (Rudie 2010: 133). Men det er en forskjell mellom det man har opplevd selv og slik knyttet erfaring og minner til, i motsetning til å bare å bli fortalt om det (ibid.: 135). Slik kan det å knytte sin historie til stedet, enten det er en haug, kabelisolasjon, et byggefelt eller en blokk, skje i etterkant. Slik er det mye mulig at historier om også urbane elementer som høyblokker og byggefelt som *nå* sees på som trusler mot det personlige stedet, om noen år vil være en del av ens egen beretning og identifisering av det personliggjorte stedet, fordi man har knyttet livsminner til stedet og gjenstandene.

5.4. Avslutning

Stedet må *gjøres* personlig. En måte å gjøre det på er ved å feste personlig historie til bestemte steder, brette ut sitt indre og stedbinde det. Akkurat *her* var det jeg lekte som liten. Det var *her* Hans i Svingen bodde og stedet minner meg om min relasjon til han. Når disse stedene endres, så føles det som om ens egen historie endres. Derfor er det personliggjorte stedet så ømfintlig og endringer oppleves som så drastiske.

Å se, høre eller erfare et sted, alene eller sammen med andre, er en del av stedsansen.

Dette kan være med på å forklare hvorfor damene i dameklubben, samt mennesker jeg har møtt i andre sammenhenger under feltarbeidet mitt, var så opptatt av naturen. For å trekke tråden tilbake til kapittel tre, så kan dette også være med på å forklare hvorfor Bevar Straume ser på det som så dramatisk at høyblokkene på Straume vil sperre for utsikten de er vant til å ha. Dette er også en del av det å *produsere* naturen, ved måten den bli omtalt på, og hyppigheten det skjer på. Dette er igjen en del av produksjonen av stedet (Ween 2009).

I mitt materiale er det personliggjorte stedet, for damene jeg intervjuet, tydelig knyttet til det rurale stedet. Det urbane med blokker, byggefelt og større menneskemasser blir sett på som uoversiktlig og upersonlig. Samtidig så viser leserinnlegget til Tord Eirik Strømme Myrvang i Bevar Straume en vei videre mot å i større grad personliggjøre det urbane. Der gjøres en upersonlig byggeplass om til en lekeplass for en guttunge. I dette så endres plassen fra kun et sted, til å være et sted i vedkommendes personlige historie. Byggeplassen får status som en del av «barndommens jordbærsted». Selv om dette er minner knyttet til byggingen av kjøpesenteret og ikke det ferdige resultatet, så kan dette være starten på en endring der også urbane kvaliteter er med i den lokale fortellingen om stedet. Personlig historie knyttes nå til endringsprosessen, kanskje kan personlig historie også knyttes til urbane elementer på Sotra slik at det blir en del av det personliggjorte stedet. Prosessen ser ut til å være i gang.

6 Samfunnsdebatt – kampen om begrepene

Jeg har i kapittel fire vist at på Straume er urbane endringer «på trappene» og til og med godt «inne i gangen», for å fortsette metaforen. Jeg vil nå gå dypere inn i den offentlige debatten, slik den foregår i Vestnytt. Endringene er i fokus også i dette kapittelet. Men jeg vil nå zoome ut, slik at perspektivet blir et annet; i dette tilfellet mer abstrakt og på et samfunnsnivå. Relasjoner er også et relevant begrep, men da relasjoner mellom de kommunale instansene, lokale media og privatpersoner.

På Straume er endringene omfattende i en større kommunal kontekst. Hvor mye man føler man har å si i forhold til endringene, og hvordan samfunnsdiskusjonen rundt dette foregår i media, vil jeg se på i dette kapittelet. Et perspektiv som differensierer debatten er lokalpolitisk retorikk. Jeg vil forholde meg til begrepene «dørstokkpolitikk» og det «overlokale» (Bringslid 2000). Dørstokkpolitikk er et perspektiv sett innenifra «sin egen stue», altså at man bare ser det som er av interesse for seg selv, sitt område eller grend. «Overlokalt» er at man har fokus på retningslinjer eller interesser som ligger over det lokale; i denne sammenheng fylkeskommunene eller statlige retningslinjer. Jeg vil i dette kapittelet se på måter å snakke om det som skjer på Straume, og posisjonering fra forskjellige aktører opp mot ulike samfunnsinstitusjoner, slik det kommer til uttrykk gjennom leserinnlegg og avisartikler i Vestnytt.

6.1 Begreper som brukes på begge sider

Jeg vil i dette delkapittelet se på uttrykk og begreper som brukes av begge parter i en debatt, men som fylles med ulikt innhold.

Miljø og utvikling

På lederplass i Vestnytt kommenteres Bevar Straume sin kritikk av utviklinga på Straume. Her trekkes det fram et fokus på utvikling, samt et miljøperspektiv som motargument til det Bevar Straume mener. Tittelen på innlegget er «Klimavennleg fortetting»:

«Når ein ser bustadblokka Ankerhagen frå stovevindauget på nabotomta, er det ikkje vanskeleg å forstå at utbygginga møter motbør. Men i kampen for å bevare Straume er det mange og mektige motkrefter i aksjon. Den mektigaste av dei alle er «Utviklinga». Bergen og omland er ein region i sterk vekst. Innafor bygrensene er det smått med utbyggingsareal. Litlesotra ligg så tett ved Bergen sentrum at det kan konkurrere med mange av bydelane. Og så lenge området er ettertrakta, er det mange som har interesse av å utnytte det. Å bremse ei bymessig utbygging er ikkje økonomisk berekraftig. Når det blir

bygd blokker med fem-seks etasjar, er det ikkje for å irritere naboar, det er for å spare utgifter. Blir det dyrt å byggje, blir det også dyrt å bu.

Ein annan mektig motstandar er klimaendringa. Her i landet bur vi spreidd, noko som fører til altfor mykje utslepp. Moderne menneske bør finne seg i å bu tett, då forbrukar vi mindre energi, både til å varme hus og på transport. Store einebustader der det bur to personar, er ikkje særleg klimavennleg. Det er heller ikkje klimavennleg med små bygder spreidd rundt om på øyar og nes som skal ha vegar, offentleg transportilbod, skular, barnehagar, kloakk, vassleidningar, breiband og straum. Skal dei styrande få ned energiforbruket, må dei også ha styring på kvar folk byggjer og bur.» (Vestnytt 1.2.2011: 6)

Innlegget har et todelt fokus; utvikling og miljø. Når det kommer til utvikling så skrives det at «utviklinga» er en mektig kraft som man ikke kan motsette seg sann uten videre. Slik jeg forstår det så er dette en måte å forstå utvikling på som en prosess som har en retning i seg selv som man må «følge», ikke noe som aktører kan styre. Med dette endrer man begrepet *utvikling* til et subjekt som har en stemme, eller retning i seg selv, som vi andre bare må følge (Bringslid 2000: 191).

Angående miljø så framstilles det her slik at urbanisering vil spare miljøet, at det ikke er realistisk å belage seg på store hager og hus der få mennesker bor, hvis man vil bo miljøvennlig. Her trekkes det opp en større kontekst enn det lokale; miljømessige utfordringer gjør at vi må bo annerledes *her*. Argumentasjonen er altså det Bringslid kaller overlokal (Bringslid 2000). Kombinert med argumentet om utvikling, skaper dette en mektig alliert i argumentasjonen for at bydannelse er en god løsning. Dette er ved første øyekast vanskelig å argumentere mot. Bevar Straume har imidlertid et helt annet syn på saken og skriver ikke lenge etter et leserinnlegg som heter «Skivebom frå Vestnytt.» Deler av det siterer jeg her:

««Utvikling» er noko som kan styrast. For innbyggjarane på Straume framstår utviklinga mest som eit marknadstiltak for å auka kundegrunnlaget til Sartor Senter. VestNytt argumenterer for at blokk gjev lave byggjekostnader. Salsprospekta for Ankerhagen viser tvert om at dette vert dei dyraste husværa på Sotra. Kvadratmeterprisar kring 35.000 kroner er noko du elles må til by'n for å betala. Nyare einebustadar i nabolaget går for 20.000 - 25.000 kroner». (Lillebø et. al. 2011: 8)

Når det kommer til argumentet om at utvikling ikke er noe man kan motsette seg, så svarer Bevar Straume med å bruke samme begrep på en annen måte ved å påstå at «utvikling er noe som kan styres». Altså prøver Bevar Straume å endre begrepet «utvikling» fra det å bli behandlet som et subjekt på lederplass i Vestnytt, til å tvinge det under «vår vilje» som samfunn (ref. Bringslid sitt argument). Rundt argumentet om utvikling velger de altså å ikke prøve å argumentere mot, de prøver heller å redefinere selve begrepet (uten at de nødvendigvis sier så mye om hva de legger i det). Videre skriver de at de mener det egentlige motivet for endringene på Straume er å øke kundegrunnlaget på Sartor senter.

Et spørsmål som trenger seg fram er om argumentasjonen til Bevar Straume også bærer sterkt preg av det Bringslid kaller stuedørspolitikk (Bringslid 2000: 176-178). Altså at Bevar Straume kun ser sin egen snevre virkelighet om hva som skjer på Straume. Mens de som står i spissen for denne utviklinga, altså kommunen, ser utviklinga på et overlokalt plan, med helt andre hensyn og retningslinjer å forholde seg til. Hva kommunen mener om dette skal vi komme tilbake til, men her er det interessant å se at ordet utvikling ser ut til å defineres på forskjellige måter. Det sees på som et problem at prosessen er ute av den lokale kontrollen. Slik snakker de om utvikling på forskjellige plan. Rammeverket er forskjellig og synet på hvilken argumentasjonsrekke som er gyldig avviker fra hverandre (Bringslid 2000: 176-178). Slik oppstår spissformuleringer som at man ikke bygger høye blokker for å irritere naboene, som det ble skrevet i det første innlegget sitert her. Samme innlegget går videre inn på det neste temaet som ble tatt opp på lederplass; klima:

«VestNytt vil leggja ned bygdene våre og klumpa saman flest moglege fjellsokningar på Straume av omsyn til klimaet. Ei fortetting på Straume skapar fleire problem enn det løyser. Regionsenteret er tufta hovudsakeleg på butikkar og industri. Både busetnad og næringsliv er spreidd over eit heller stort område. Interne kollektivtilbod finst omtrent ikkje. Det daglege transportbehovet til og frå er stort. Både innbyggjarar og arbeidsfolk er i stor grad avhengig av privatbil for å få timane i kvardagen til å strekkja til. Dess fleire mennske du pressar inn på området, dess større vert transportbehovet - både utover på Sotra og innover mot Askøy, Loddefjord og Sandsli/Kokstad. Berre til Bergen sentrum finst det eit kollektivtilbod med akseptabel frekvens.» (Lillebø et. al. 2011: 8)

Frykten for at grendene skal dø ut er noe jeg har skrevet om tidligere. Her dukker den samme frykten opp igjen, men perspektivet er nå hvordan denne prosessen ser ut ifra Straume sentrum og utviklinga der. Når det kommer til miljø, så argumenterer Bevar Straume igjen ikke mot argumentet som sådan, men velger å bruke samme argumentet om at klima er viktig, men ved å legge noe annet i hva de ser som klimavennlig. Med dette trenger de ikke å argumentere mot «mektige motkrefter» (som de på lederplass kaller det), men ta begrepene tilbake og redefinere dem før de bruker de samme argumentene tilbake overfor motstanderen. Når de diskuterer for og mot endringene på Straume, er det påfallende at man bruker samme argument for å oppnå motsatte poeng. Man kan se dette som forskjell i hvilke allianser man skaper. Om man bruker det større bildet, eller et lokalt blikk for å få en følelse av innflytelse over sin egen hverdag (Jenkins 2000: 169). Er det på Straume de allerede lever miljøvennlig og har en egen definisjon på hva miljøvennlig bosetting er, eller må man se utover og finne argumenter for sitt syn, i globale miljømessige aspekter utover det lokale? Eller for å si det på en annen måte; er det i allianse med det lokale synet man får mest makt over eget sted, eller er det i allianse med overlokale momenter man vil bli en del av en større helhet av meninger, og slik vil man ha mer innflytelse (Jenkins 2000:168-169)?

6.2 En trussel for demokratiet?

Bruk av underskriftskampanjen for å få legitimitet

Som en del av sin underskriftskampanje ville Bevar Straume få til et innbyggerforum som skulle få makt ved å kunne uttale seg og bestemme i plansaker. Slik skulle lokaldemokratiet styrkes, mente Bevar Straume. Underskriftskampanjen brukes som et argument for at Bevar Straume har legitimitet når de snakker på vegne av andre. Den brukes for det den er verdt, eksempelvis i leserinnlegg:

«820 underskrifter for Innbyggjarinitiativet Bevar Straume bør vera eit sterkt signal både til politikarane og delar av næringslivet i Fjell om at det er trong for å peika ut ein ny kurs for utviklinga på Straume. Bevar Straume meiner at eit høgfrekvent bussamband mellom bygdene på Litle-Sotra og Bergen sentrum, i kombinasjon med eit nytt fastlandssamband i sør vil vera eit langt steg i rett retning. [...] Rådmannen si innstilling til formannskapsmøtet førstkomande mandag vil medføra ei rein veg- og bru løysing. Hos oss i Bevar Straume forsterkar innstillinga frykta for at heimbygda vår skal verta omdanna til eit gigantisk handlesenter omgjeven av ei trafikkmaskin.» (Strømme & Oterhals 2011: 6)

Her brukes underskriftskampanjen som et argument for at politikerne bør endre retning også i saken om hvor det nye Sotrasambandet skal gå. Det handler ikke bare om å få omsetningen på Sartor senter opp, man må se mer helhetlig på det, mener de. At Sartor senter er en faktor i denne prosessen som man forholder seg til og gir makt, ser ikke ut til å bli stukket under en stol fra noe hold. I en artikkel i Vestnytt som dekket et folkemøte om byutviklinga på Straume sto dette under overskriften «Kjøpesentervekst»:

«Reguleringsplanen opnar for ei sterk omdanning av Sartor senter. Nytilsett senterleiar Thomas Skålnes legg ikkje skjul på at vidare vekst i handelen er eit mål for Sartor. Sartor vart i si tid skapt av handelen og behovet for å tetta lekkasjen til Bergen. Det er også handelen som må bera byutviklinga på Straume, meiner Thomas Skålnes. Senterleiaren har mål om at Sartor skal veksa til å bli eitt av dei fem største kjøpesentra i landet. Han lovar nye butikkar, som også vender seg ut mot gatene og bidreg til liv i bybildet. Det siste er eit avgjerande poeng for Fjell kommune, sier byplanleggar Hans-Jacob Roald og plan- og utbyggingssjef Willy Sørensen.» (Vestnytt 28.10.2010: 4)

At «de med pengene», altså ledelsen i Straume Storsenter, har så mye de skulle ha sagt i denne prosessen er opp i dagen. De er til og med en økonomisk bærebjelke. De er også tungt inne i en del av planleggingsprosessene, og har vært det lenge (se for eksempel Planprogram for Straume 2007: 3). Likevel ser det ut til at koblingen mellom «de med pengene» og kommunen er med på å skape en følelse av avmakt hos motstanderne mot utviklinga på Straume, deriblant Bevar Straume. Dette elementet er i alle fall noe de trekker fram. Det kan se ut som de føler at når makt, ut fra deres syn, forskyves fra kommunen til «de med pengene», så minskes den makta de

har gjennom demokratiske organer. Dette får utslag som innlegg som dette som er skrevet av Bevar Straume:

«I et intervju i hus og hage bilaget til Vestnytt, torsdag 5. mai, får vi i Bevar Straume komme til uttrykk med vår bekymring for utviklingen i bygda. Blant annet må 13 nye boenheter rives, og totalen til nå blir 15 revne boenheter for å realisere prestisjebyggene Ankerhagen og Sartorgården. Eigendomsdirektør Ernst Einarsen i Altus Eiendon forsvarer seg med følgende utsagn: «Det er demokratiske prosessar som ligg bak utviklinga på Straume». Det er verd å merke seg at disse demokratiske prosessene ble gjennomført og vedtatt samtidig som eiendomsdirektør Ernst Einarsen også satt som medlem i Fjell kommunestyre. Einarsen sier også «Alle vil ha utvikling på Straume, men for å få det til økonomisk, må prosjekta ha ei høg utnytting av areala». Han har tydeligvis ikke fått med seg at det på kun 14 dager ble samlet inn 820 underskrifter MOT den pågående fortettingen av Straume sentrum. Dessuten kan vi legge til at de fleste forstår nok at det må høy utnytting til for å gå i pluss når man kjøper ut 15 boenheter for å få tak i byggeareal.» (Lillebø 2011: 12)

Her går Bevar Straume langt i å antyde at prosessene bak utbyggingen på Straume ikke er demokratiske, at folk flest (gruppen de ønsker å representere, se eksempelvis Bergens Tidene 17.2. 2011: 14-15) ikke blir tatt på alvor, men tvinges til noe de ikke vil. Dette styrker min oppfatning om at Bevar Straume sin følelse av situasjonen er avmakt og tvang. Men det jeg vil ta tak i her er hvor følelsen av at man ikke har bestemmelsesrett kommer ifra. Er det overlokale hensyn man vil ta, eller er det hjembygdas interesser (de 850 som bor innenfor Straumeplanen), og slik et stuedørspolitikk-perspektiv (Bringslid 2000: 178), det viktigste. Det ser ut som at frykten for å forsvinne inn i noe større (som en by) gjør at lokale symboler blir viktigere i møte med det som er større, og symbolene til det som man er redd for å bli spist av, står følgelig lavt i kurs (Jenkins 2000: 160).

Utviklerne, byråkrater og Sartor senter er ikke de eneste som møter en slik kritikk. Også politikere, som er valgt for å representere nettopp vanlige folk, har man mistro til. Dette kommer eksempelvis fram i et leserinnlegg jeg viste til i forrige kapittel, nemlig innlegget til Hans Lauvik:

«I eit demokratisk samfunn er det paradoksalt at eit parti med 5-6 prosent oppslutning hos folket skal ha så avgjerande makt over kor det same folket skal bu.[...] Det trengst eit folkeopprør. Spørsmålet er: Skal vi i eit demokratisk land godta å bli haldne for narr med fine ord, samstundes som vi blir totalt overkøyrd av sentrale styresmakter som gjer det rakt motsette av det dei seier at dei skal gjera?» (Lauvik 2011: 8-9)

Her manes det til kamp mot overmakten. Men andre mener ikke bare at kommunen har en finger for mye med i spillet. De går også videre i sine teorier om mangel på demokratiske prosesser i utviklinga på Straume.

«Straume-mafiaen»

«Inntrykket mitt er at vanlege innbygjarar på Sotra og Øygarden vert overkøyrde av mafiaen på Straume, med andre ord sentrale politikarar, byråkrater og handelsstanden på Sartor Storsenter. Det er berre to ting som er viktig, å auke omsetjinga på Sartor Storsenter og å realisera den STORE draumen om «kystbyen Straume» – eg vil spy! [...] Det er tydeleg at det er mafiaen på Straume som styrer heile prosessen om det nye Sotrasambandet. Andre meiningar er ikkje interessante.» (Sangolt 2010: 6)

Slik omtales visjonen/planen om en by på Straume i et leserinnlegg i Vestnytt 16. november 2010. Oppfatninga om at vanlige borgere ikke har så mye de skulle ha sagt er tydelig her. Her latterliggjøres lokale drømmer om å bli storkar. I frustrasjonen av å ikke bli hørt er også en ulmende misnøye over kommunens styringssett og ikke minst koplingen opp mot Sartor Storsenter. Forfatteren trekker videre frem at man må ha fokus på folket som bor her sine behov og ønsker, ikke Sartor Senter sin omsetning. Og frustrasjonen rettes i stor grad oppover mot de som har den kommunale makta og de som sitter med de virkelig store pengene i handelsstanden. Forfatteren av innlegget virker å være så til de grader irritert at han lar edder og galle fritt få utfolde seg. For det første er det en måte for meg å få innsikt i hvor mye denne saken om byutvikling og Sotrasamband faktisk berører menneskene det gjelder. Når man tillater seg å fortelle så direkte hvordan situasjonen føles (eg vil spy!) i lokalavisa kan det være et uttrykk for en misnøye mange kjenner på i hverdagen.

Frasen «Straume-mafiaen» har jeg sett blitt brukt i etterkant av dette innlegget også (se eksempelvis Sæle 2010: 8). Sangolt skriver også i et senere leserinnlegg at: «Tilslutt vil eg takka for ein straum av positive tilbakemeldingar på mitt lesarinnlegg i V.N. 16.11.2010» (Sangolt 2011: 6). Slik jeg tolker det så har han med dette leserinnlegget truffet en nerve i lokalsamfunnet, og fått tilbakemelding på det. Å trekke veksler på ordet mafia leder fokuset vekk fra demokrati, rettferdighet og gjennomsiktighet mot korrupt, urettferdig og skjult virksomhet. Men som vi har sett; koblingen mellom Sartor storsenter og utviklinga på Straume skjer oppe i dagen. Forfatteren av innlegget mener likevel at vanlige folk ikke slipper til og ikke har noe å stille opp med mot disse kreftene. Igjen kommer følelsen av maktesløshet til uttrykk. Det hjelper ikke hva «vanlige folk» måtte mene, det hjelper ikke at de det gjelder og som rammes ikke vil ha utbygging. Pengene/mafiaen/ politikerne rår. Gradvis bygges det opp en formening om at det som skjer på Straume ikke er demokratisk.

Fraser som Straume-mafia virker for meg noe virkelighetsfjernt, men kan bedre forstås i sammenheng med Thuens begrep om det intersubjektive: «Enigheter som forekommer gjennom utveksling av meninger og synspunkter mellom folk i samhandling» (Thuen 1978: 275). Dette gjør at de medlemmene i samfunnet som er mer aktive i en meningsdannelse enn andre (som eksempelvis Bevar Straume, det er tross alt ikke hvem som helst som skriver leserinnlegg til avisene), ikke bare forsterker, men er med på å påvirke og forme meningen om og i samfunnet (Smith 1990: 209-211). Dette er avhengig av personenes sosiale status i utgangspunktet (Thuen 1978:

275). At Bevar Straume gjør et poeng av at medlemmene har vokst opp på Straume (se for eksempel Bergens Tidende 17.2.2011:14-15), kan man tenke seg at har noe å si for hvordan de blir mottatt. Innflyttere ville kanskje ikke hatt samme innflytelse? Det er også nettopp i slike samfunnsmessige diskusjoner at en vedlikeholdelse av lokal tilhørighet finner sted (Thuen 1978: 289). Hvor representativt dette utspillet er, er en annen sak. Dette kan vel karakteriseres som en ytterkant framfor et kjerneeksempel, men det sier likevel noe om hvor dyp denne frustrasjonen sitter hos enkelte over det de oppfatter som lite medvirkning fra folk flest.

«Massive technological development hurts. This is a fact largely ignored by economic planners, technicians and political leaders. In planning drastic alterations in environment that uproot population or make old adjustments impossible, they count the engineering costs but not the social costs.» (Colson 1971: 1)

Dette sitatet tror jeg dekker noe av det Bevar Straume tenker om utviklinga på det at de sosiale konsekvensene, eller heller de menneskelige konsekvensene, blir ignorert i forhold til de økonomiske og tekniske. Når det er sagt så er dette sitatet hentet fra en bok som ble gitt ut i 1971, der boka tar opp en situasjon av langt mer drastisk, og teknologisk art i Sentralafrika. Jeg tror ikke situasjonene kan sammenlignes for øvrig, men jeg tror likevel sitatet setter ord på *følelsen*, eller erfaringen gjengen i Bevar Straume sitter med, nettopp at økonomer, kommunene og de som planlegger utviklinga på deres hjemsted ikke tar med i betraktninga hvordan disse omveltningene oppfattes av de som allerede bor der. At man ikke er fornøyd med ledelsen i kommunen kommer også fram i andre innlegg, som dette:

«I Vestnytt på laurdag 18. juni ser vi ein smilande og blid ordførar som fekk æra av å banka gjennom Straume by, Straume sjøfront, ny fleirbrukshall, utviding av Kleivane gravplass og justering av økonomisk kurs. Ein kan bli svimmel av mindre [...] At dette kostar mykje pengar, er det lite tvil om. I samme avis står det at viss budsjettet skal gå i balanse, må det kuttast i mange ting. Blant anna skal bassenget ved Ulveset skule stengast frå 23. juni og ut året.» (Foldnes 2011: 8)

Dette innlegget bruker ikke så sterke ord som «straume-mafia», men uttrykker likevel uenighet med pengebruken i kommunen. Sangolt (2010) påpekte også i sitt innlegg at Sartor Holdings og andre mindre formelle aktører har for mye makt. Når de har for mye makt, hva skjer da med innbyggernes innflytelse? Den innflytelsen de har er gjennom politikere, og når andre enn politikerne (visstnok) styrer, hvor blir det av deres demokratiske makt?

Press fra det overlokale

Lokale politikere får mye medfart, men hvilke perspektiver har de å forholde seg til fra andre hold; altså i leddene over seg? Disse overlokale forholdene er til dels vist til i kapittel to, men jeg vil gå litt videre inn på det her. Fylkesdelplan for senterstruktur

og lokalisering av service og handel, utgitt av Hordaland fylkeskommune i 2002, fastslår at Straume sentrum er et av flere regionale senter i Hordaland (Fylkesdelplan 2002). Med dette kommer det en hel rekke krav og forventninger om hvordan man skal utvikle sentrum. I denne rapportens del 5.3.2 gis det en grundig innføring i hvordan man oppnår «optimal lokalisering av service og handel» ved eksempelvis å skissere hvor en dagligvarebutikk bør ligge i forhold til arbeidsplasser/boligområder, at et hagesenter bør ligge utenfor sentrum, helst i industriområder, hvor mange bensinstasjoner man skal ha innenfor, eller ved sentrumsgrensa og så videre. Listen er lang og detaljrik for at man skal kunne ha et optimalt sentrum. Dette er overlokale perspektiver som ikke mannen i gata må forholde seg til, selv om dette er planer som ligger ute for allmennheten. Noen velger likevel å forholde seg til dette, som eksempelvis i dette leserinnlegget: 1

«Våren 2009 la regjeringa fram ei ny distrikts og regionalmelding med tittelen «Lokal vekstkraft og framtidstru». I presentasjonen på Kommunal- og regionaldepartementet sine nettsider heiter det mellom anna: *Regjeringa har som mål at alle skal ha reell fridom til å busetja seg der dei vil. Dette er også viktig for å kunne oppretthalda eit spreitt busettingsmønster som tek vare på viktige kulturelle og historiske verdiar som er sentrale for eigenarten til landet.[...]* Sjå, det var jo reine openberringa, ikkje minst for oss som bur langs kysten: Kystkulturen og dei mange trivelege grendene langs norskekysten skal likevel sikrast for framtida! Men lovverk og praksis er stikk motsett av desse vyane. Kort tid etter at stortingsmeldinga kom, vart (delar av) den nye plan- og bygningslova sett i kraft. For å ta strandsonepolitikken først: Med den nye lova fekk vi eit firkanta totalforbod mot bygging i 100-metersbeltet langs sjøen, med nye, sterke signal om streng handheving av forbodet! Og fylkesmannen, staten si vaktbikkje, har til dei grader følgt opp. Det kan gjerast unntak for stadbunden næring, men også her finst døme på avslag. Dette er i eit land med under 5 millionar innbyggjarar og med ei samla kystlinje som utstrekt hadde rokke meir enn to gonger rundt jorda. I fylkesmannen sine mange klager og motsegner kan vi stadig lesa om byggeplanar som er *i strid med nasjonale og regionale interesser*, dette trass i dei vakre orda vi har sitert ovanfor.» (Lauvik 2011: 8-9)

Her settes noen overlokale mål opp mot konkret handling forfatteren har sett i sine omgivelser. Og lakmustesten viser seg å være at retningslinjene ikke blir fulgt. Her blir det imidlertid viktig å se på konteksten de ulike argumentene utspiller seg i. Bruken av et overordnet mål fra regjeringa, tatt inn i en lokal kontekst, kan forenkle bildet. Økonomi er også et element som er relevant for kommunen. På same måte kan man si at sammenligningen med at lokale politikere er «som mafia» eller at Ankerhagen har skutt i været (når planene for urban bebyggelse for det området har foreligget siden 2006 – se Straumeplanen 2006) blir også å la en ting få relevans inn i en annen kontekst. Bringslid (2000: 189-190) viser dette ved å bruke begrepet opp mot lokalpolitiske saker der lokal kjennskap ikke er feil i seg selv, men blir uren når det brukes i en politisk debatt (2000: 189-190). På samme måte kan vi se her at ulike kontekster brukes og byttes om med hverandre i debatten om Straume sentrum i lokalavisa.

6.3 Makt og avmakt – demokrati eller ikke?

Følelsen av avmakt ser ut til å bygge seg opp slik det kommer fram og kanskje også på grunn av samfunnsdiskursen slik den foregår i Vestnytt. Dette ser ut til å ende i en debatt om utviklinga i det hele tatt er demokratisk. Stuedørspolitik (Bringslid 2000) er et viktig analytisk perspektiv jeg vil ta med meg videre inn i diskusjonen. Vestnytt har angående prosessen omkring endringene i Straume sentrum. Dette vil jeg prøve å se i forhold til perspektivet om det overlokale; som planer for området fra fylkeskommune og stat.

Makt til innbyggere

Avmakt, eller i alle fall en formening om at man har for lite makt, er en av Bevar Straume sine kjernepunkter. Selv har de en klar formening om hvordan dette kan endres på; omfordeling av makt ved innbyggerforum:

«Bevar Straume» vil ha meir makt til innbyggerane i plan- og byggesaker. Innbyggjarinitiativet på Straume krev at Fjell kommune innfører eit eige innbyggjarforum. Eit slikt forum skal opprettast ved oppstart av alle planarbeid. Utbygginga og fortettinga på Straume er eit godt døme på eit planarbeid der innbyggjarane burde hatt langt sterkare medverknad, meiner initiativtakarane til «Bevar Straume».

– Me ønskjer at innbyggjarar som er direkte råka av eit planarbeid skal få høve til aktiv medverknad i utforminga av planen. Innbyggjarforum vil gje ein breiare og meir demokratisk prosess. Utbyggjar skal ikkje kunna skalta og valta med folk sine eigedommar, seier leiar Liv Strømme i «Bevar Straume». [...] Innbyggjarinitiativet har laga ein modell for eit forum som skal gje medverknad for bebuarar frå starten av prosessen. Det vanlege slik planlova vert brukt er at utbyggjar tek initiativ inn mot kommunen. Så kjem politikarane på bana. Me vil ha bebuarane inn i prosessen før politikarane sender ein plan ut på høyring, seier Liv Strømme. Med innbyggjarinitiativet sin modell vil nemleg samtlege som eig bustader eller grunn innanfor grensene til eit planforslag eller er naboar til området bli inviterte til å delta i eit innbyggjarforum. Kommunen skal ha ein politisk representant. Forumet skal i fellesskap avgjera om området skal regulerast til bustader, industri eller næring, samt kva utnyttingsgrad areala skal ha. Dei skal også avgjera om det er ein bustader eller rekkehus som skal reisast, altså kva type bygg området skal ha. Berre dei råka innbyggjarane i fellesskap kan ta initiativ til omregulering av noverande bustadområde til blokker. Verken utbyggjar eller kommune skal ha høve til å setja i gang så dramatisk omregulering av bustadområde, meiner «Bevar Straume». [...] Eit slikt forum inneber omfordeling av makt frå utbyggjarar og politikarar til innbyggjarane.» (Vestnytt 12.5.2011: 9)

Her settes agendaen tydelig. Bevar Straume påpeker at deres løsning vil bli «mer demokratisk». Når frasen «mer demokratisk» først er nevnt så står motdebattanten i klemma mellom ikke å forholde seg til dette og slik stille seg i en posisjon der man ikke kan være en del av debatten, eller å gå inn i debatten med «det første subjektets

språk» (Larsen 1999: 106). Forslaget kommer som en del av en lang rekke angrep og antydninger om at utviklinga på Straume ikke er demokratisk (for eksempel leserinnlegget om straumemafiaen).

I forbindelse med utbygginga på Straume ser det ut til at gjengen i Bevar Straume har opplevd en erfaring av avmakt. Dette vil de endre på ved at de skal opprette et innbyggerforum. Dette skisseres som en løsning på flere av de problemene som er nevnt over. Omfordeling av makt vil også gjøre prosessene mer demokratisk, mener de. Men hva vil et slikt innbyggerforum si i praksis når det gjelder maktfordeling og maktopphoping i det lokale?

På siden av demokratiet?

Ordfører i Fjell kommune, Elin Berland, kommenterte i Vestnytt Bevar Straume sitt forslag om et innbyggerforum. Svaret er som følgende:

«Det er ikkje realistisk. Kva står att av makt i folkevalde organ viss kvar reguleringsplan skal ha eit innbyggjarforum, som avgjer innhaldet i reguleringa? Det vert ikkje berre ein stat i staten, men fleire statar, meiner ordførar Eli Berland. «Bevar Straume» sin tanke er at eit innbyggjarforum skal vera eit organ som kan dempa konfliktnivået i plansaker. Dei meiner at utbygginga og fortettinga på Straume er eit godt døme på eit planarbeid der innbyggjarane burde hatt langt sterkare medverknad. [...] Eg kan sjå innbyggjarane sitt behov for større medverknad, men dette er å trekka det for langt. Me skal behandla innspelet seriøst, men Fjell kan ikkje adoptera eit ferdiglaga framlegg som dette, meiner Berland. Ordføraren ønskjer likevel ein dialog for å sjå om delar av framlegget kan vera brukbare. Berland seier at ho helsar innspel til større medverknad velkommen, men vil ikkje vera med på at prosessen kring utviklinga av Straume sentrum ikkje har vore open for innbyggjarane. Denne prosessen har gått gjennom mange år og diverse høyringar sidan arbeidet med Straumeplanen starta opp. Lover og reglar er følgt i det som har vore ein demokratisk prosess, meiner ordførar Eli Berland. Ho vedgår at resultatet på Straume gjerne er i ferd med å bli noko anna enn det som var utgangspunktet då arbeidet med Straumeplanen starta. Ordføraren avviser heller ikkje innbyggjarforum som eit bidrag til å dempa konfliktnivået. Men det kan ikkje vera eit forum på sida av det demokratiske systemet, meiner Eli Berland.» (Vestnytt 21.5.2011: 6)

Her påpekes det at Bevar Straume sin idé om et innbyggerforum vil etterlate for lite makt i de folkevalgte organene. Med andre ord, at forslaget til Bevar Straume vil føre til mindre demokrati. Igjen ser vi samme begrepet blir ilagt motsatt mening og innhold ut fra hvilket perspektiv en ser situasjonen fra. Det kan være en vanskelig balansegang for alle parter å klare å se begge disse perspektivene (Bringslid 2000: 177-178). Videre i samme innlegg kommenteres saken fra næringslivets perspektiv.

«Eigedomssjef Roy-Eddy Lie i Liegruppen har hatt møte med initiativtakarane til «Bevar Straume». Til liks med ordføraren har han inga tru på ein lovheimla rett for bebuarar til å styra ein reguleringsplan.

- Det er ikkje realistisk at nokre innbyggjarar til dømes på Straume skal ha ein direkte innverknad ut over det folk flest har, meiner Roy-Eddy Lie. Samstundes tykkjer han det er verd å lytta til delar av budskapet frå «Bevar Straume».
- Eg meiner det er grunn til å vera ekstra vår som utbyggjar når du opererer i eit område der det bur folk frå før, seier Lie.» (Vestnytt 21.5.2011: 6)

Slik jeg tolker dette så tilbakevises her anklagene om manglende demokratisk medvirkning ganske tydelig. Høringer er utført og regler er fulgt, det er også folkevalgte som har utført prosessene. Anklagen går faktisk tilbake til Bevar Straume; hvis de får det slik de vil så vil de ha en særegen makt utover det andre mennesker har. Man går også enda lenger i å tilbakevise Bevar Straume:

«Kommunestyret i Fjell ville på ingen måte akseptera premissa som ligg bak forslaget om å oppretta eit innbyggjarforum i plan- og byggjesaker. Det er gruppa «Bevar Straume» som står bak forslaget. Intensjonen med å etablere eit innbyggjarforum i plansaker, er å styrke innverknaden som enkeltpersonar har i plansaker som vedkjem dei. Initiativtakarane meiner til dømes at det er innbyggjarforumet som skal bestemma kvar vegar, avkjørsler, parkeringsanlegg og grøntareal skal plasserast i eit planområde. – Dette ville fått dramatiske konsekvensar for demokratiet. Vi har allereie eit slikt forum, og det er kommunestyret, understreka Jan Arthur Nilssen (H). Han synest gruppa har gått alt for langt i å gi eit slikt forum vetorett. – Ei slik ordning opnar for at enkeltpersonar med særinteresser, som ikkje må stå til ansvar for avgjerdene dei tar, kan kupa saker. Det er dei folkevalde, som kan avsetjast, som må ta desse avgjerdene, sa Nilssen. Men samtidig som det konkrete framlegget frå «Bevar Straume» blei avvist, sa kommunestyret ja til å få utgreidd spørsmålet om korleis eit eventuelt innbyggjarforum i plansaker kan organiserast, men då utan å ta med seg føringane frå «Bevar Straume».» (Vestnytt 18.6.2011: 4)

Synet på hva som er grunnleggende demokratisk er med andre ord partene uenige om. Bevar Straume mener kommunen er udemokratisk og har en rekke tiltak de vil ha gjennomslag for for å motvirke dette og slik selv få mer de skulle ha sagt angående kommunens anliggende og da særlig utbyggingen i Straume sentrum. Mens kommunen på sin side mener at Bevar Straume er udemokratiske i nettopp et slikt forslag. Men hvordan kan man oppfatte situasjonen så forskjellig? Hvor kommer Bevar Straume sin følelse av avmakt fra?

Jeg tror avmakten kommer av at det rundt seg er i stor endring. Det kan se ut som at endringene av omgivelsene arter seg som et sjokk for gjengen i Bevar Straume, selv om planene om denne endringen har foreligget lenge. Som vist tidligere i rapporten også, så er endringer av stedet dypt forankret i folks forståelse av seg selv. Når omgivelsene ser annerledes ut, og når man ikke ser det man pleier å se, så gjør det noe med en.

Et annet moment som også Bevar Straume trekker fram, er at endringene ut fra hvordan de ser det, går for fort. I sin artikkel om å bygge plassen stein på stein skriver

Follo og Villa om 10 retningslinjer for å «få til ting» i ei bygd. En av disse punktene er å vinne motvillige og lunkne (Follo & Villa 2010: 129). Videre skriver de at tid er en viktig faktor. Ved at en prosess går sakte kan man over tid få med seg også de som ikke var så positive i utgangspunktet (Follo & Villa 2010: 129). Er det noe Bevar Straume reagerer på, er det jo nettopp at prosessen har gått for fort. De vil bremse prosessen og utviklinga. Man er mer villig til å teste nye ideer når man får tenkt seg litt om, hatt møter og latt idéen modne seg over tid (ibid.). Når det er sagt så er jo Straumeplanen fra 2006, møter er blitt holdt, prosessen har vært ute på høring, nye planer har kommet inn. Men likevel mener Bevar Straume at deres formening om et innbyggerforum vil gjøre samfunnet mer demokratisk, og de er ikke villige til å legge den ballen død med det første.

«Innbyggjarforum vil styrka lokaldemokratiet»

Dette leserinnlegget er et svar fra Bevar Straume på artikkelen Vestnytt hadde 21. mai: «På siden av demokratiet». Deler av innlegget vises til her:

«Ordføraren sin påstand om at eit Innbyggjarforum vil vera «på sida av demokratiet», håpar vi kom som ei spontan ytring, før ho hadde fått tenkt seg om. [...] Demokrati tyder folkestyre. Organiseringa av demokratiet har veksla gjennom historia, avhengig mellom anna av kultur og av kva som har vore hensiktsmessig. Då Grunnlova vert vedteken i 1814, var det berre menn, med høg sosial status, som skulle avgjera korleis samfunnet skulle styrast. Seinare har både arbeidarar og kvinner fått aksept for at dei er likeverdige medborgarar, fordi dei politiske vedtaka vedkjem også desse gruppene. Utbyggjar spelar i dag ei tilnærma like einrådande rolle i lokale plansaker som mennene i overklassen gjorde på Eidsvoll i 1814. Oppslutnaden om Bevar Straume understrekar at politikarane ikkje har teke inn over seg veljarane sin massive motstand mot dei vanvittige vekstvisjonane som einskilde har på vegne av lokalsamfunnet. Utbyggingsplanane involverer mange og har stor kompleksitet. Interessesmotsetnadane direkte berørte partar i mellom kan vera store, mellom anna vert det lagt opp til å riva 15 bustadar på Straume for å bygga blokker. Difor er det så viktig å sikra alle berørte einskildindivid rett til medverknad. Tilhøva i 1814 tilsa at det var hensiktsmessig å ha eit representativt demokrati, med val kvart fjerde år. Intensjonen var at dei folkevalde skulle representera innbyggjarane sine interesser og tala vår sak i perioden mellom vala.» (Oterhals et.al. 2011: 8)

Her går Bevar Straume langt i sine anklager, og trekker historiske paralleller til en tid da klasseskiller gjorde at mennesker ikke ble hørt på grunn av *for liten grad* av demokrati. De prøver igjen å ta begrepet demokrati tilbake og redefinere det. Sammenligningen med Eidsvoll i 1814, og grupper som ikke hadde stemmerett i det hele tatt, kan virke ekstrem. For å prøve å forstå det, så er det viktig å påpeke at dette er snakk om en subjektiv forestilling av endringen som skjer på ens hjemsted. Dette kan være med på å forklare hvorfor nettopp en sak kan bli så viktig for et samfunn, eller enkeltpersoner (Thuen 1978: 274).

Samtidig er et annet perspektiv også interessant å se på her, nemlig det intersubjektive: «Enigheter som forekommer gjennom utveksling av meninger og synspunkter mellom folk i samhandling» (Thuen 1978: 275). Dette kan også være med på å forklare hvorfor utsagnene blir så ekstreme. Enten det er snakker om mafia, at man trekker veksler på tette bånd i kommunestyret, eller at man sier at «pengene rår», så er man med på å skape en opplevelse av at endringsprosessen ikke er en demokratisk prosess. Samtidig så er samfunnsdiskusjonen omkring endringsprosessene, samt det å skape seg en felles fiende, også med på å skape en felles stedstilhørighet til plassen (Thuen 1978: 289). Ulike verdier og forhold som berører det lokale kan både samle og splitte lokalsamfunnet (Thuen 1978: 269). Det kan se ut som selve fortellingen om utviklingsprosessen har blitt en del av menneskenes beretning om stedet sitt.

6.4 Avslutning

Når endringer skjer, er det flere prosesser som settes i gang på flere plan. I dette kapittelet har jeg vist til en rekke diskusjoner som pågikk i lokalavisa, der sentrale begreper omkring utviklingen på Straume blir debattert. Ofte brukes samme begreper, som demokrati, miljø og utvikling på begge sider av debatten, men de fylles med ulikt innhold. Når det kommer til debatten om demokrati, og hva det skal innebære, er det interessant at noen trekker veksler på «vanlige folks» mulighet for deltagelse. Denne skepsisen til maktopphoping eller forakt for «de stormannsgale planene» (Bergensavisen 19.6.2011: 7) må settes i sammenheng med samfunnet dette utspiller seg i; et nordisk samfunn med stort fokus på likhet (Jenkins 2000: 170, Gullestad 1992). Dette kan være med på å gi diskusjonen en større kontekst. I den sammenheng er det interessant at Bevar Straume påpeker at utspillet deres faktisk kommer fra Straume og at de har vokst opp der. Det kan ha noe si for om man får, eller ikke får gjennomslag for sitt syn (Thuen 1978: 275-276). Både dette og underskriftskampanjen de gjennomførte ser ut til å utgjøre et grunnlag som gjør at *de* mener de kan representere «vanlige folk» på Straume i sin kamp mot overmakta, eller de «med pengene».

7 Avsluttende tanker

I innledningen av denne rapporten startet jeg med å si noe om hva et sted er. Videre har jeg skrevet om endringer av stedet og hvordan dette setter i gang samtaler og diskusjoner om hva stedet skal være. Jeg har sett på hvordan ulike personer og grupper oppfatter og forholder seg til sted og stedstilhørighet, slik det kommer til uttrykk gjennom uttalelser, beskrivelser, synspunkter, argumenter og diskusjoner.

Kapittel fire, fem og seks skildrer alle endringer, men fra forskjellig perspektiver. Det hele settes i gang med endringene beskrevet i kapittel fire; urbaniseringprosessene på Straume. I kapittel fem har jeg vist hvordan sted kan *gjøres* personlig, og hvordan dette blant annet er knyttet til natur og utsikt. I kapittel seks skrev jeg om hvordan deler av samfunnsdebatten dreide seg om utvikling, og hvordan begreper som miljø, utvikling og demokrati brukes på forskjellige måter. Disse tre hovedmomentene, fordelt på tre kapitler, vil jeg forsøke å oppsummere og presentere funn på her i det siste kapittelet.

7.1 Endringen – Mot en urban framtid på Straume

I kapittel fire viste jeg at urbanisering og endringsprosesser vekker et sterkt engasjement hos dem det gjelder. Noen elementer blir viktigere og andre elementer blir mindre viktige. Det virker som at byggeprosjekter som Ankerhagen ble dråpen som gjorde at begeret fløt over for Bevar Straume, som kom på banen som aldri før. Det er noe inderlig og hjertefølt over leserinnleggene jeg har vist til, og de intervjuene jeg har gjort. Dette sier meg at engasjementet rundt sted og endringen er stort. Jeg har også vist hvordan dette er knyttet opp mot forventninger om hva det urbane og rurale skal være.

Utvikling er likevel ikke noe man bare ser på som negativt. Jeg har vist til flere leserinnlegg som viser et ønske om raskere utvikling hva Sotrabrau gjelder. Ikke minst har jeg også vist at «striler vil ha leiligheter», for å bruke Bergensavisens ord, samt et intervju med en person som har flyttet fra en enebolig på Straume til Ankerhagen og trives godt med det. Med dette viser jeg at Bevar Straume er bare en av mange stemmer som kommenterer utviklinga på Straume, og at det er mange nyanser i dette.

Jeg har også vist at Ankerhagen blir tillagt stor symbolverdi og at dette blir en forhandlingsarena for mer enn Ankerhagen i seg selv. Jeg har vist at begrepet til Mary Douglas; «matter out of place», kan være med på å forklare hvorfor, og på hvilken måte, en blokk oppfattes som så problematisk på Straume.

7.2 Personliggjøring av stedet

Når utsikten endres ser det ut til å gjøre noe med mennesket. I denne sammenheng har *sansene* vært et sentralt moment. Jeg har argumentert med at utsikt er et ytre element som internaliseres og blir til en del av folks oppfatning av, og om seg selv og sine omgivelser. Dette er en av grunnene til at folk bryr seg så mye om utsikten; det handler ikke bare om hva de ser på, det handler også om at det de ser på hver dag er en del av dem. Hvis dette endres, så endrer man noe i *dem*.

I kapittel fem har jeg vist at et sted i seg selv ikke nødvendigvis er personlig, det må personliggjøres. Dette gjøres ved at personlig historie knyttes til steder. En slik prosess har pågått lenge rundt rurale steder på Sotra, og oppfatninga av hva som er et personlig sted er derfor knyttet opp mot rurale kvaliteter. Dette kan være noe av det som skaper en fiendtlighet mot urban utvikling og en frykt for at en urban hverdag vil si at man ikke har et personlig forhold til stedet, eller at stedet i seg selv ikke *har* personlighet. Dette går også godt overens med en norsk idé om at det er naturen som er det originale og ekte for mennesket å være i. Det er der man er hjemme, mens det urbane er mer en støy som ødelegger for roen (Witoszek 1998:164). Og nettopp ro og fred er sentrale parametre nordmenn ønsker å oppnå (Gullestad 1992). Siden et sted ikke er personlig i seg selv, men må gjøres personlig, og urbane byggemåter som høyblokker er et relativt nytt fenomen på Sotra, så er det kanskje ikke så rart at det i utgangspunktet blir sett på som upersonlig og «matter out of place,» og slik en hybrid man ikke helt vet hvor man har. Er det grunn til å tro at dette kommer til å endre seg med tiden? At det ikke kun er Ankerhagen i seg selv som er en trussel, eller er upersonlig, men det at det ikke er knyttet noen historie til den enda? Men det er nok ingenting med blokka i seg selv som gjør at man ikke kan knytte personlig historie til en blokk. De barna som vokser opp der vil nok ha nærhet til akkurat det hjørnet, eller akkurat den oppgangen, akkurat det lekeapparatet utenfor akkurat den leiligheta som personer jeg har vist til i rapporten har til en sving eller ei myr. Prosessen med å personliggjøre også urbane steder og gjenstander ser ut til å allerede være i gang, selv om denne prosessen kanskje skjer på et ubevisst plan. Det er ironisk at nettopp et medlem av Bevar Straume som i sin iver etter å fortelle om hvor ille det kommer til å bli når Straume blir en by, er en av de som viser hvordan endringene også kan gjøres personlige. Hans leserinnlegg (se s.72-73) trekker nettopp fram det at byggeprosessen av Sartor senter er en del av hans barndomsminne av stedet. Ved å gjøre dette så personliggjøres stedet, og Sartor senter blir slik et urbant element som nå ser ut til å bli en del av hans fortelling om seg selv og sitt sted.

Samme prosess ser vi i forbindelse med Sotrabrua også. Den er også et element som har kommet inn i bildet i senere tid. Den er ikke et «naturlig» element, den binder Sotra til Bergen. Slik kunne man sett på brua som en stor trussel mot strileidentiteten og de rurale kvalitetene man vil ha. Men isteden har Sotrabrua i løpet av de årene den har stått der blitt en del av folks fortelling om seg selv og stedet sitt. Den er nå blitt noe man verner om, et positivt element. Det jeg har blitt fortalt og fått høre om gjennom media, intervjuer og samtaler om brua, er at den må bli større, bredere og man vil ha flere. Jeg har ikke hørt at den er upersonlig, lite naturlig, skaper endring

og er grunnen til all denne urbaniseringen. Det skal slik sett bli spennende å se om 30-40 år på hvilken måte historien om Ankerhagen eller kystbyen har blitt en del av strilen sin fortelling om seg selv og stedet sitt. Om blokka og prossessen rundt den vil komme til å bli en del av beretningen når nye generasjoner kjenner Hans i oppgang B, istedenfor Harald i Svingen, eller fikk sitt første kyss ved hjørnet av Coop-butikken, ikke bak haugen.

7.3 Samfunnsdebatt – Det moderne og utvikling

I kapittel seks har jeg prøvd å vise til deler av samfunnsdebatten omkring utviklinga på Straume. Hvem er det som *egentlig* styrer utviklinga? Det er ikke et lett spørsmål å besvare, men en ting som er sikkert er at byggeprosjekter og lignende er godkjent av kommunene. Og kommunenes politikere er jo valgt til sine verv av folket. Så når politikerne møter sine kritikere med å si at utviklinga på Straume er demokratisk, så har de jo et poeng. Samtidig så er virkeligheten mer kompleks enn som så. Jeg har også kommet inn på at kommersielle krefter også gjør seg gjeldende i denne sammenhengen uten at dette legges skjul på. Planene for regionen er store, og man venter på at Sotrasambandet kan gjøre det mulig å få regionen til å vokse ytterligere.

Utvikling er ikke noe som er bestemt på forhånd, det kan fylles med videreføring, så vel som et brudd med noe som allerede er her, mener Bevar Straume. Med andre ord «Utvikling er noe som kan styres», som de skrev i et leserinnlegg i Vestnytt 10. februar 2011 (Lillebø et. al. 2011: 8). Her viser de en forståelse for at utvikling er et ord som man kan tømme og fylle med nytt innhold selv. Man trenger ikke bare nikke, eller bøye hodet når man blir møtt med argumenter som at «vi må jo ha utvikling». Ikke minst tar Bevar Straume til motmæle når det på lederplass i Vestnytt skrives om viktigheten av å bygge i høyden og ha en bystruktur i forhold til å være miljøvennlige. Ikke minst beskyldes de for å ha «utviklinga mot seg». Men Bevar Straume svarer altså med at utvikling er noe som kan styres. De godtar ikke at ordet utvikling trekkes over hodene deres som om det er et hellig mantra som ikke kan endres på. Med å svare «utvikling kan styres» tar de brodden fra motdebattanten ved å ta tilbake definisjonsmakta av begrepet utvikling. Det er et effektivt retorisk grep, men det er mer enn som så. Det vitner om at Bevar Straume vil være med på debatten om hvordan utvikling skal foregå på deres hjemsted. Saken blir med dette (fra deres ståsted) ikke om man skal ha eller ikke ha utvikling, men hvilken form for utvikling man skal ha og hva dette innebærer for stedet. Dreiningen i debatten går fra begrepet i seg selv til innholdet i det. Og det er nettopp i diskusjonen om hva utvikling er at Bevar Straume vil ha en finger med i spillet. Man kan si det slik Bringslid formulerer det; «Den som mestrer diskursen, forvalter sannheten» (Bringslid 2000: 190). Og sannheten er det stor lokal debatt omkring.

7.4 Avsluttende tanker

Når tilhørighet i så stor grad knyttes til stedet, oppfates det som viktig at det er slik det

var *før*, at de sansbare inntrykkene fra omgivelsene er slik de var *før*, for at stedet skal kunne oppfattes som personlig. Disse magiske stedene fra barndommen, eller steder flere har et nært forhold til kan ikke konstrueres på nytt. Eller kan de? Kan ikke slike «magiske steder» fra barndommen finnes i det urbane rom? Kan ikke en skaterampe ha samme funksjon i barndommen som et jordbærsted? Forventinger og erfaringer i det rurale rom ligger til grunn her. Hvilke kvaliteter ligger i det rurale rom som man er redd for å miste når «Straume skal bli en by»? Jeg tror deler av svaret ligger i initiativtagerne av Bevar Straume sitt valg om å flytte tilbake til bygda. De er vokst opp på Sotra, men har også bodd andre steder. Nå har de flyttet tilbake. De vil ikke ha en by *her*. De har jo tatt et aktivt valg om å flytte fra nettopp byen. Når Straume også skal bli by er det klart at barndommens steder og deres erfaring der føles truet. Ikke minst er det vanskelig å svelge følelsen av at dette skjer over hodene på dem uten at de har noe de skulle ha sagt. De har oppsøkt nettopp det at deres barn skal kunne vokse opp i omgivelser de husker som gjennomsluktige og oversiktelige, med naturen og friareal tett på. Men er det ikke menneskene, like mye som geografien, som utgjør stedet? For å avslutte der jeg startet, støttet til Thuen; «Kultur må knyttes til mennesker i samhandling med hverandre, ikke til steder» (Thuen 2003: 14).

Litteraturliste

- Almås, R. & M. Gullestad 1990. *Livshistorier, seks bidrag til selvbiografikonkurransen Skriv ditt liv*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Anderson, A. 1998. Sans av steder i Melanesia. I: *Norsk antropologisk tidsskrift*. Vol. 9, Nr.1, S. 21-32.
- Ankerhagen – *Urban frihet, naturlig ro*. Althus eindom / Eindomsmegler Vest AS. Hetet fra: <<http://www.sartorholding.no/files/prospekt/12.pdf>> [lesedato 22.3.2011].
- Bakke, T. 2002. Feltarbeidets plass i en fremtidig mastergrad sett på bakgrunn av erfaringer med hovedfagsfeltarbeid I Norge. I: *Norsk antropologisk tidsskrift*, vol. 13, nr 4. s.209-213.
- Bergensavisen* 30.3.2011: 7. Striler vil ha leiligheter.
- Bergensavisen* 19.6.2011: 7. Tyder på stormannsgalskap.
- Bergensavisen* 25.8.2011: 14. Ikkje lag kystby av Straumebygd.
- Bergens Tidende* 14.1.2011: 16-17. Sartor bygger ut for 1,4 milliarder.
- Bergens Tidende* 17.2.2011: 14-15. Bygdefolk vil ikke ha by på Straume.
- Bevar Straume. 2011. *Ankerhagen – under oppføring*. Hentet fra: <http://www.facebook.com/photo.php?fbid=145500852174346&set=a.145499732174458.29895.143945642329867&type=1&theater> [lesedato 1.3.2011].
- Blehr, D. 2011. Hvem vil ha by på Straume? I: *Vestnytt* 24.2.2011: 10.
- Bowie, F. 2006. *The anthropology of religion: an introduction*. Oxford: Blackwell.
- Brandth, B. & M.S.Haugen. 2008. Fra melkefjøs til gårdsturisme – Fleksible bønder på en ny arena. I: R. Almås, M.S. Haugen, J.F. Rye & M. Villa (red.) *Den nye bygda*. Trondheim: Tapir akademisk forlag.
- Briggs, C.L. 1997. *Learning how to ask*, Cambridge: Cambridge university press.
- Bringslid, M. 2000. Stovedørspolitikken paradoks I: S. Meyer.(red.). *Avmakt. Skjebne, frigjøring eller maktbalanse?* Oslo: Gyldendal.
- Broch, H.B. 2002. Om feltarbeidets posisjon i moderne norsk universitetsantropologi. I: *Norsk antropologisk tidsskrift*. Vol.13, Nr. 4, S. 197-203.
- Bråten, E. 2002. Studentfeltarbeidet i fare? En pragmatisk tilnærming. I: *Norsk antropologisk tidsskrift*. Vol.13, Nr 4, S. 187-196.
- Bye, L.M. 2010. *Bygdas unge menn. En studie av bygdemenns forhandlinger om og utforming av «rurale maskuliniteter»*. Doktoravhandling ved NTNU 2010:21. Trondheim: NTNU-trykk.
- Bøe, P.T. 2010. Nå må Fjell ta ansvar! I: *Vestnytt* 21.12.2010: 8.
- Colson, E. 1971. *The social consequences of resettlement: the impact of the Kariba resettlement upon the Gwembe Toonga*. Manchester University Press.
- Connerton, P. 1998. *How Societies Remember*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Om CCB. Hentet fra: <<http://www.coastcenterbase.no/index.php?mapping=22>> [lesedato 31.5.2012].
- Dale, J.E. 2010 Sotrasambandet igjen. I: *Vestnytt*. 2.11.2010: 8.
- Douglas, M. L. [1966]1997. *Rent og urent: en analyse av forestillinger omkring urenhet og tabu*, Oslo, Pax.
- Emerson, R.R., R.I. Fretz & L.L. Shaw. 1995. *Writing ethnographic fieldnotes*, Chicago: The university of Chicago press.
- Engelsen, A.M. 2011. Hvilken agenda har du, Steinar Nesse? I: *Vestnytt* 15.2.2011: 7.
- Eriksen, T.H. 1998. *Små stedet - store spørsmål. Innføring i sosialantropologi*. Oslo. Universitetsforlaget.
- Eriksen, T.H. 2003. *Hva er sosialantropologi?* Oslo: Universitetsforlaget.
- Fjell kommune -Tryggleik og trivsel mellom by og hav Fjell kommune [u.å]. Hentet fra: <http://www.fjell.kommune.no/Documents/OmFjell/Kommunebrosjyre_A4-hkl.pdf> [lesedato 19.4.2012].
- Fjell, L. 2003. *Torgdagen, - eit fenomen og forum for konstruksjon av strileidenteten*. Bergen: Universitetet i Bergen.
- Foldnes, O.M. 2011. Skuffa og frustrert. I: *Vestnytt* 25.6.2011: 8.
- Follo, G. 2008. *Det norske familieskogbruket, dets kvinnelige og mannlige skogeiere, forvaltningsaktivitet – og metaforiske forbindelser*. Rapport nr. 6/08. Trondheim: Norsk senter for bygdeforskning.
- Follo, G. & M.Villa. 2010. *Å bygge staden stein på stein*. I: O.J. Borch & A. Førde (red.) *Innovative bygdemiljø*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Frøystad, K. 2003. Forestillingen om det «ordentlige» feltarbeid og dets umulighet i Norge. I: M. Rrugkåsa & K.T. Thorsen (red.) *Nære steder, nye rom. Utfordringer i antropologiske studier i Norge*. Oslo: Gyldendal.
- Fylkesdelplan for senterstruktur og lokalisering av service og handel, Hordaland fylkeskommune 2002. Hentet fra: <<http://www.hordaland.no/upload/Regional%20utvikling/kommunesamarbeid/pdf-filer/FDPSenterweb.pdf>> [lesedato 19.9.2011].
- Geertz, C. 2000. *The interpretation of cultures*. New York: Basic Books.
- Goffman, E. 1992. *Vårt rollespill til daglig. En studie i hverdagslivets dramatikk*. Oslo: Pax Forlag.
- Gullestad, M. 1975. *Livet i en gammel bydel: analyse av rekrutering og sosial organisasjon i et eldresentralt boligstrøk*. Bergen: Universitetet i Bergen.
- Gullestad, M. 1992. *The Art of Social Relations. Essays on Culture, Social Action and Everyday Life in Modern Norway*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gullestad, M. 1996. *Hverdagsfilosofier: verdier, selvforståelse og samfunnssyn i det moderne Norge*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gullestad, M. 2001 [1984]. *Kitchen-table society*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gupta, A. & J. Ferguson. 2006. Beyond «Culture»: Space. Identity and the Politics of Difference. I: H. Moore & T. Sanders. *Anthropology in Theory*. Blackwell Publishing.
- Haugen, M.S. & E.P. Stræte. 2011. På sporet av det rurale. I: M.S. Haugen & E.P.Stræte (red.) *Rurale brytninger*. Trondheim: Tapir akademisk forlag.
- Hoem, I. 2003. «Sted» i et komparativt perspektiv. I: T.Thuen (red.) *Sted og tilhørighet*. Høyskoleforlaget.

- Howell, S. 2001. Feltarbeid i vår egen bakgård. Noen refleksjoner rundt nyere tendenser i norsk antropologi. I: *Norsk antropologisk tidsskrift*. Vol. 12, Nr. 1-2, S. 16-24.
- Howell, S. 2002. Redaksjonelt: Feltarbeid i et nytt århundre. I: *Norsk antropologisk tidsskrift*. Vol. 13. Nr. 4, S. 185-186.
- Jenkins, R. 2000. Not Simple At All. Danish Identity and the European Union. I: I. Bellier & T. Wilson (red.) *An anthropology of the European Union*. Oxford: Oxford International Publishers Ltd.
- Jenkins, R. 2008. *Social identity*. (Third edition) New York: Routledge.
- Kaltvedt, A. 2010. Kjø og kaos – styring og ansvar i Fjell. I: *Vestnytt* 11.12.2010: 10.
- Klausen, A.M. 1984. *Den norske væremåten – Antropologisk søkelys på norsk kultur*. Oslo: Cappelen Forlag.
- Kommunedelplan for Straume-området 2005-2018*. Fjell kommune, 2006. Hentet fra: <http://www.fjell.kommune.no/Documents/Plandok/Gjeldande/Planprogram/StrOmr05_18/KommunedelplanforStraumeområdet2005-2018_ForesegnRetningslinjer_B-Godkjente-foresegner.pdf> [lesedato 11.3.2011].
- Langer, S. 2002. The logic of signs and symbols. I: M. Lambek (red.) *A reader in the anthropology of religion*. An anthropological approach. Blackwell Publishers Ltd.
- Larsen, T. 1984. Bønder i Byen – på jakt etter den norske konfigurasjonen. I: A.M. Klausen (red.) *Den norske væremåten – Antropologisk søkelys på norsk kultur*. Oslo: Cappelen Forlag.
- Larsen, T. 1999. Den globale samtalen. Modernisering, representasjon og subjektkonstruksjon. I: T.H. Eriksen & O. Hemer (red). *Ambivalens og fundamentalisme*. Oslo: Spartacus Forlag.
- Lauvik, H. 2011. Med lov skal grendene avfolkast. I: *Vestnytt* 8.1.2011: 8-9. *Forsiden*. Hentet fra: <<http://www.liegruppen.no>> [lesedato 1.2.2012].
- Lien, M.E. 1997. *Marketing and Modernity*. Oxford: Oxford International Publishers Ltd.
- Lien, M.E. 2001. Latter og troverdighet. Om antropologi u hjemlige egne. I: *Norsk antropologisk tidsskrift*. Vol. 12, Nr. 1-2, S. 68 – 75.
- Lillebø, G. 2011. Utviklingen på Straume. I: *Vestnytt* 12.5.2011: 12.
- Lillebø, G. Myrvang, T.E. Strømme, L. 2011. Skivebom frå Vestnytt. I: *Vestnytt* 10.2.2011:8.
- Martinussen, A.O. 2011. Skulehuset på Turøy. I: *Vestnytt* 10.5.2011: 9.
- Myrvang, T.E. 2011. Lokaldemokrati og byutvikling. I: *Vestnytt* 1.9.2011: 8.
- Nielsen, F.S. 1996. *Nærmere kommer du ikke...* Håndbok i antropologisk feltarbeid. Bergen: Fakkbokforlaget.
- Norbye, A-K.B. 2009. En smak av støy, en smak av frihet og natur. I: *Norsk antropologisk tidsskrift*. Vol. 20, Nr. 1, S. 57 - 68.
- Nordre Bildøy – vestlandsperla 2005*. Henta fra: <<http://www.kystby.no/vestlandsperla>> [lesedato 12.7.2010].
- Offentleg infrastruktur i Straume - Offentlege tenester og allmenne funksjonar i Straume by?* Fjell kommune 2009. Hentet fra: <<http://www.fjell.kommune.no/PageFiles/7277/10Offentleg%20infrastruktur%20i%20Straume.pdf>> [lesedato 20.1.2012].
- Om oss*. Hentet fra: <http://godesirklar.no/om_oss_1/> [lest 23.6.2012].

- Ortner, S. B. 2002. On key symbols. I: M. Lambek (red.) *A reader in the Anthropology of Religion*. Blackwell Publishers.
- Oterhals, N., G. Lillebø & L. Strømme. 2011. Innbyggjarforum vil styrka lokaldemokratiet. I: *Vestnytt* 31.5.2011: 8.
- Planprogram Bildøy*, Fjell kommune 2011. Hentet fra: <<http://www.fjell.kommune.no/PageFiles/8775/Planprogram%20Bild%C3%B8yna%20.pdf>> [lesedato 2.3.2011].
- Planprogram for Straume sentrum*, Fjell kommune 2007. Hentet fra: <<http://www.fjell.kommune.no/Documents/Plandok/Gjeldande/Planprogram/StrSentrum/PlanprogramStraume.pdf>> [lesedato 9.6.2011].
- Rugkåsa, M. & K.T. Thorsen. 2003. utfordringer i antropologiske studier i Norge. I: M. Rugkåsa & K.T. Thorsen (red.) *Nære steder, nye rom. Utfordringer i antropologiske studier i Norge*. Oslo: Gyldendal.
- Rudie, I. 2008. Tid, rom, praksis og erfaring - noen analytiske refleksjoner. *Norsk Antropologisk tidsskrift*. Vol. 19, Nr 2 - 3, S. 80 – 93.
- Rudie, I. 2010. A Norwegian country house as palimpsest: Textualising an elusive past. Glimpsing a future. I: S. Williksen & N. Rapport (red.) *Reveries of home: Nostalgia, Authenticity and the performance of place*. Newcastle: Cambridge Scholars Publishing.
- Sangolt, R. 2010. Straumemafian I: *Vestnytt* 16.11.2010: 6.
- Sangolt, R. 2011. 10 års jubileum I: *Vestnytt* 1.3.2011: 6.
- Sartorgården – et grønt hjem mellom sjøen og sentrum*. Storbergen Boligbyggelag. Hentet fra: <<http://www.storbergen.no/sartorgaarden>> [lesedato 22.3.2011].
- Skålevik, O. 2010. Strilekultur og bygdene har mistet et politisk kampverktøy. I: *Vestnytt* 11.11.2010: 8.
- Smith, D.E. 1990. *Texts, facts, and femininity. Exploring the relations of ruling*. London: Routledge.
- Statistisk årbok 1971* Oslo: Statistisk sentralbyrå 1971.
- Statistisk årbok 2011* Oslo: Statistisk sentralbyrå 2011.
- Strømme, L. 2011 Retorikk som byplanleggingsverktøy. I: *Vestnytt* 22.2.2011: 6.
- Strømme, L. & N. Oterhals. 2011. Samband i Sør kan bevare Straume. I: *Vestnytt* 15.3.2011: 6.
- Studiehåndboka for Fakultet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse 2011-2012*. NTNU.
- Sørensen, Ø. & B. Stråth. 1997. Introduction: Cultural Construction of Norden. I: Ø. Sørensen & B. Stråth. (red.) *The Cultural Construction of Norden*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Sæle, R. 2010. Kva er Sotra og Kva vil me vera? I: *Vestnytt* 20.11.2010: 8.
- Thuen, T. 2003. Steder, grenser, tilhørigheter. Noen innledende betraktninger. I: T. Thuen (red.) *Sted og tilhørighet*. Bergen: Høyskoleforlaget.
- Thuen, T. 1978. Lokalpolitikk som samlingsfaktor. I: T. Thuen & C. Wadel (red.). *Lokale samfunn og offentlig planlegging*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Turner, V. W. 1974. *Dramas, fields, and metaphors: symbolic action in human society*, Ithaca: Cornell University Press.

- Vareide, K. 2007. *Næringsanalyse Hordaland*. Telemarksforskning, Bø - arbeidsrapport 22/2007. Hentet fra: <<http://www.tmforsk.no/publikasjoner/filer/1272.pdf>> [lese-
dato 12.5.2012].
- Vestnytt 28.10.2010: 2. Drittlei av å bo på Sotra.
- Vestnytt 28.10.2010: 4. Folkemøtet om Straume: - Straume kan bli ein by å vera
stolt av.
- Vestnytt 29.1.2011: 2. Vil endra byplanane.
- Vestnytt 1.2.2011: 6. Klimavennleg fortetting.
- Vestnytt 17.2.2011: 2. 820 underskrifter mot Straume-byen.
- Vestnytt 12.5.2011: 9. Krev medverknad for innbyggjarane.
- Vestnytt 21.5.2011: 6. På siden av demokratiet.
- Vestnytt 18.6.2011: 4. Historisk vedtak om Straume by.
- Vestnytt 1.12.2011: 8. Har ikke angret en dag.
- Villa, M. & M.S. Haugen. 2002. *Naboskap i bygda*. Paper nr. 9/02, Trondheim: Norsk
senter for Bygdeforskning.
- Ween, G.B. 2009. Blåfjella-Skjækerfjell nasjonalpark: Naturforvaltning som produksjon av natur/sted. I: *Norsk antropologisk tidsskrift*. Vol. 20, Nr. 1, S. 95 – 108.
- Wilken, L. 2008. *Pierre Bourdieu*. Trondheim: Tapir akademisk forlag.
- Witoszek, N. 1998. *Fra Edda til økofilosofi – Norske naturmytologier*. Oslo: Pax Forlag.
- Woods, R. 2009. Løvetannen og oksen. En studie i symbolbruk ved to kjøpesentre. *Norsk Antropologisk tidsskrift*. Vol. 20, Nr. 3, S. 139 – 150.
- Årsmelding 2010, *Styring, engesjement, tillit og service*. Fjell kommune 2010. Hentet fra:
<http://www.fjell.kommune.no/PageFiles/1846/Arsmelding_2010.pdf> [lese-
dato 2.5.2011].

Appendiks A

Intervjuoversikt – gruppeintervju

Jeg har delt gruppene inne tre forskjellige kategorier. *Organisert* er organiserte lag og foreninger, *vennegjeng* er venner som møtes med jevne mellomrom med mer eller mindre samme deltagere. Jeg var da med som noens gjest. *Oppkonstruert for anledningen* er grupper som ellers ikke møttes på denne måten. Gruppen ble til ved at kontakter jeg allerede hadde, samlet noen av sine venner så jeg fikk snakket med flere mennesker.

Når det kommer til tema så er det snakk om det vi fortrinnsvis endte opp med å snakke om, altså det materialet jeg fikk ut av samtalene, ikke nødvendigvis hva vi startet med.

Type gruppe	Tema	Antall deltagere
Organisert	Bygda slik den var å bo i før, og slik den er nå.	10
Organisert	Stril før og nå, natur.	8
Organisert	Bygda slik den var å bo i før, og slik den er nå.	10
Organisert	Stedstilhørighet	7
Vennegjeng	Natur og utvikling	5
Vennegjeng	Innflytterer og endring, møteplasser	7
Vennegjeng	Stedstilhørighet og natur	8
Vennegjeng	Relasjoner, endring og tilflytting	8
Vennegjeng	Sted og natur	5
Oppkonstruert for anledningen	Stril og det å bo på Sotra	3
Oppkonstruert for anledningen	Moderne striler, pendling til Bergen	5
Oppkonstruert for anledningen	Stedstilhørighet og natur	3

Appendiks B

Oversikt over aviskilder som brukes i rapporten:

Artikler

Publisert hvor og når:	Tittel:
<i>Bergensavisen</i> 30.3.2011: 7	Striler vil ha leiligheter
<i>Bergensavisen</i> 19.6.2011:7	Tyder på stormannsgalskap
<i>Bergensavisen</i> 25.8.2011: 14	Ikkje lag kystby av straumebygd
<i>Bergens Tidende</i> 14.1.2011:16-17	Sartor bygger ut for 1,4 milliarder
<i>Bergens Tidende</i> 17.2.2011:14-15	Bygdefolk vil ikke ha by på Straume
<i>Vestnytt</i> 29.1.2011: 2	Vil endra byplanane
<i>Vestnytt</i> 1.2.2011: 6	Klimavennleg fortetting
<i>Vestnytt</i> 17.2.2011: 2	820 underskrifter mot Straume-byen
<i>Vestnytt</i> 12.5.2011: 6	På siden av demokratiet
<i>Vestnytt</i> 12.5.2011: 9	Krev medverknad for innbyggjarane
<i>Vestnytt</i> 18.6.2011: 4	Historisk vedtak om Straume by
<i>Vestnytt</i> 28.10.2010: 2	Drittlei av å bo på Sotra
<i>Vestnytt</i> 28.10.2010: 4	Folkemøtet om Straume: – Straume kan bli ein by å vera stolt av
<i>Vestnytt</i> 1.12.2011: 8	Har ikke angret en dag

Leserinlegg

Alle leserinnleggene er publisert i Vesnytt

Publisert når	Sidetall:	Forfatter:	Tittel
2.11.2010:	8	Dale, J.E.	Sotrasambandet igjen
11.11.2010:	8	Skålevik, O.	Strilekultur og bygdene har mistet et politisk kampverktøy
16.11.2010:	6	Sangolt, R.	Straumemafian
20.11.2010:	8	Sæle, R.	Kva er Sotra og Kva vil me vera?
11.12.2010:	10	Kaltvedt, A.	Kø og kaos – styring og ansvar i Fjell
21.12.2010:	8	Bøe, P.T.	Nå må Fjell ta ansvar!
8.1.2011:	8–9	Lauvik, H.	Med lov skal grendene avfolkast
10.2.2011:	8	Lillebø, G., Myrvang, T.E, Strømme, L.	Skivebom frå Vestnytt
15.2.2011:	7	Engelsen, A.M.	Hvilken agenda har du, Steinar Nesse?
22.2.2011:	6	Strømme, L.	Retorikk som byplanleggingsverktøy
24.2.2011:	10	Blehr, D.	Hvem vil ha by på Straume?
1.3.2011:	6	Sangolt, R.	10 års jubileum
15.3.2011:	6	Strømme, L., Oterhals, N.	Samband i Sør kan bevare Straume
10.5.2011:	9	Martinussen, A.O.	Skulehuset på Turøy
12.5.2011:	12	Lillebø, G.	Utviklingen på Straume
31.5.2011:	8	Oterhals, N., Lillebø, G., Strømme, L.	Innbyggjarforum vil styrka lokaldemokratiet
25.6.2011:	8	Foldnes, O. M.	Skuffa og frustrert
1.9.2011:	8	Myrvang, T. E.	Lokaldemokrati og Byutvikling

Appendiks C

Bildeoversikt

Side 23 Kart over Fjell kommune.

Kilde: <http://www.grind.no/landskap/midthordland/fjell/>

Side 28 Bildøy og omland.

Kilde: [http://www.fjell.kommune.no/PageFiles/8775/Planprogram%20](http://www.fjell.kommune.no/PageFiles/8775/Planprogram%20Bild%C3%B8yna%20.pdf)

[Bild%C3%B8yna%20.pdf](http://www.fjell.kommune.no/PageFiles/8775/Planprogram%20Bild%C3%B8yna%20.pdf)

Side 50 Bilder av Ankerhagen fra prospekt.

Kilde: <http://www.sartorholding.no/files/prospekt/12.pdf>

Side 50 Bilde av Ankerhagen under oppføring.

Kilde: <http://nb-no.facebook.com/pages/Bevar-Straume/143945642329867#!/photo.php?fbid=145500852174346&set=pu.143945642329867&type=1&theater>

